

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS TEZİ

TEVHİD VE SÜNNET CEMAATİ'NİN ANLAYIŞINDA
KADININ TOPLUMSAL KONUMU: SOSYOLOJİK BİR ALAN
ARAŞTIRMASI

MEHTAP DENİZ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

MAYIS 2025

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**TEVHİD VE SÜNNET CEMAATİ'NİN ANLAYIŞINDA KADININ
TOPLUMSAL KONUMU: SOSYOLOJİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
MEHTAP DENİZ**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. MESUT DÜZCE**

VAN 2025

KABUL VE ONAY

Mehtap DENİZ tarafından hazırlanan “Tevhid ve Sünnet Cemaati’nin Anlayışında Kadının Toplumsal Konumu: Sosyolojik Bir Alan Araştırması” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Doç. Dr. Mesut DÜZCE Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan: Doç. Dr. Mesut DÜZCE Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye: Doç. Dr. Ramazan AKKIR Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zülal ASANATUCİ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Tez Savunma Tarihi:	09/04/2025
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (08.05.2025)

Mehtap DENİZ

Yüksek Lisans Tezi
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Mart,2022
TEVHİD VE SÜNNET CEMAATİ’NİN ANLAYIŞINDA
KADININ TOPLUMSAL KONUMU: SOSYOLOJİK BİR ALAN
ARAŞTIRMASI

ÖZET

Kadın ontolojik statüsü ve sahip olduğu hak ve sorumluluklar bağlamında günümüze değin süregelen tartışma konularından biri olmuştur. Bu tartışmanın şekillenmesinde, kuşkusuz, egemen inanç ve düşünce sistemleri belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda yürütülen bu araştırma, mevcut inanç ve düşünce sistemlerinden ayrıştığını ve kadın konusuna özgün bir yaklaşım sergilediğini öne süren Tevhid ve Sünnet Cemaatinin kadın anlayışını incelemeyi amaçlamaktadır. Söz konusu bu inceleme, 13 cemaat üyesiyle yarı yapılandırılmış mülakat, katılımcı gözlem ve belgesel analiz tekniklerinden yararlanarak gerçekleştirilmiştir. Bu incelemeden elde edilen verilerin analizinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulguları, cemaatin kadını ontolojik düzeyde erkekle eşit bir birey olarak kabul ettiğini göstermektedir. Ancak toplumsal alana geçildiğinde, ilahi kaynaklı olduğuna inanılan yapısal farklılıklar vurgulanarak "cinsiyet eşitliği" kavramı reddedilmektedir. Bunun yerine, cinsiyetler arasındaki farklılıkları kabul eden ve bu farklılıkları göz önünde bulunduran "cinsiyet adaleti" kavramını çağrıştıran "denge ve tamamlayıcılık" kavramları tercih edilmektedir. Bu bağlamda, kadın ve erkeğin yapısal özellikleri itibarıyla birbirinden farklı şekilde yaratıldığı kabul edilmektedir. Bu farklılığa binaen, cinsiyetlere özgü hak ve sorumlulukların ilahi kaynaklı olduğu belirtilmektedir. Yanı sıra kadınların konumuna dair üretilen söylem ise, dinî normlara sadakati önceleyen ancak pratikte modern toplumsal gerçekliklerle sınırlı ölçüde temas kuran bir denge arayışını yansıtmaktadır. Cemaatin bu kadın anlayışı, kendisiyle selefi kimliği paylaşan diğer cemaatlerde de gözlemlenmektedir. Cemaat, kadın anlayışı bakımından “yeni selefilik” düşünce yapısı içerisinde konumlandırılabilen görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din sosyolojisi, Tevhid ve Sünnet Cemaati, Kadın, Selefilik ve kadın.

Sayfa Sayısı: vi+116

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mesut DÜZCE

M.Sc.Thesis

Mehtap DENİZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

March-2025

**THE SOCIAL POSITION OF WOMEN IN THE
UNDERSTANDING OF THE TAWHID AND SUNNAH
COMMUNITY: A SOCIOLOGICAL FIELD RESEARCH**

ABSTRACT

Woman has been a subject of ongoing debate up to the present day, both in terms of her ontological status and her rights and responsibilities. Undoubtedly, the prevailing belief and thought systems play a decisive role in shaping this debate. In this context, the present research aims to examine the understanding of women within the Tevhid and Sunnah Community, which claims to diverge from existing belief and thought systems and to present a unique approach to the issue of women. This examination was conducted using semi-structured interviews with 13 community members, participant observation, and documentary analysis techniques. Thematic analysis was employed in the analysis of the data obtained from this investigation. The research findings indicate that the community accepts women as individuals ontologically equal to men. However, when transitioning to the social sphere, the concept of "gender equality" is rejected by emphasizing structural differences believed to be divinely ordained. Instead, the concepts of "balance and complementarity," which evoke the notion of "gender justice" by acknowledging and considering the differences between genders, are preferred. In this regard, it is accepted that women and men are created differently in terms of their structural characteristics. Based on this difference, it is stated that gender-specific rights and responsibilities are of divine origin. Furthermore, the discourse produced regarding the position of women reflects a search for balance that prioritizes adherence to religious norms but engages with modern social realities to a limited extent in practice. This understanding of women within the community is also observed in other communities that share a Salafi identity with it. It can be seen that the community, in terms of its understanding of women, can be positioned within the framework of "new Salafism".

Keywords: Sociology of religion, Tevhid and Sunnah Community, Woman, Salafism and woman.

Quantity of Page: vi+116

Supervisor: Assoc. Prof. Mesut DÜZCE

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	3
A. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
B. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları	5
D. Literatür Taraması	5
1. TEORİK ÇERÇEVE	11
1.1. Toplumsal Cinsiyet, Ataerkillik ve Dinî Söylem	11
1.2. İslâm’da Kadının Toplumsal Konumu	13
1.2.1. Geleneksel Yaklaşım.....	17
1.2.2. Modern Yaklaşımlar.....	20
1.3. Tevhid ve Sünnet Cemaatinin İslâm ve Kadın Anlayışı	24
2. YÖNTEM	28
2.1. Araştırmanın Metodolojik Yaklaşımı.....	28
2.2. Araştırmacının Konumlanması	29
2.3. Örneklem ve Katılımcı Profili.....	30
2.4. Veri Toplama Süreci	31
2.5. Veri Analiz Süreci	32
3. BULGULAR	34
3.1. Bir Cemaatle Tanışmak: Arayış, Yakınlık ve Kabul.....	34
3.1.1. Yakın Çevre Vesilesiyle Kurulan Temaslar	34
3.1.2 Kişisel Arayış ve Anlamlandırma Süreci	35

3.2. İslâmî Kullukta Kadının Konumu ve Modern Kavramlarla Karşılaşması	37
3.2.1. Kullukta Eşitlik: Kadın “Erkek Gibi” Bir Birey midir?	37
3.2.2. Ataerkil ve “Öteki”nin Reddi: İslâmî Kadın Algısının Sınırları.....	38
3.2.3. “İslâm’ın Meselesi Değil” Modern Kavramların Reddi ve Yeniden Tanımı.....	39
3.3. Aile İçerisinde Kadının Konumu: Roller, Sorumluluklar ve Haklar.....	45
3.3.1. Ailede Kadının Konumu: Roller, İtaat ve Tamamlayıcılık	45
3.3.2 Ortak Bir Alan Olarak Ev ve Sorumlulukları.....	54
3.3.3. Geçim Sorumluluğu ve Miras Hakkı	56
3.3.4. Bir Ruhsat Olarak Çok Evlilik	59
3.4. Toplumsal Alanda Kadının Konumu	61
3.4.1. Toplumun Diğer Yarısı Kadın.....	62
3.4.2 Annelik ve Ötesi: Kadının Çoğul Rollerine Dair Anlayış.....	69
3.4.3 Kadına Özel Bir Emir Olarak Tesettür.....	73
3.4.4. Kamusal Bir Görev Olarak Şahitlik	79
3.4.5. Toplumsal Alanda Kadın ve Liderlik.....	81
3.4.6 Geleneklerin Gölgesinde Kadın	86
4. TARTIŞMALAR.....	89
SONUÇ	109
KAYNAKÇA	111
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

ÖNSÖZ

Tevhid ve Sünnet cemaatiyle tanışmam, çarşafli bir kadının bana üzerinde tevhid yazan bir broşür vermesiyle oldu. Bu broşürde kelime-i tevhidin her bir kelimesi ayrıntılı olarak açıklanıyor ve gerçek imanin ancak bu açıklanan anlamlara inanmakla mümkün olduğu yazıyordu. Bunun klasik selefi bir cemaat olduğunu düşünerek üzerinde durmadım. Yıllar sonra, diyanete bağlı kitap evinin bulunduğu yerde “Tevhid” isimli bir kitap evini gördüm. Bunun da üzerine çok düşünmeden kurumlar arası ticari bir rekabet olarak değerlendirdim. Ancak daha sonra, broşürdeki ifadelerle bu kitap evini birlikte düşündüğümde bu cemaatin inanç konusunda farklı bir duruş sergilediğini ve bunu sosyal hayatta da devam ettirerek kendi değerlerine uygun bir ortam oluşturduğunu fark ettim. Bu farkındalık, cemaate karşı ilk merakı uyandırdı. Bu merakla, cemaat hakkında kısa bir araştırma yaptıktan sonra Tevhid kitap evine gidip onlarla ilgili araştırma yapmak istediğimi açıkça söyledim. Onlar da beni hafta sonu kadınlara özel düzenlenen seminerlere yönlendirdiler. Böylece araştırma sürecim başlamış oldu. Daha önce yaptığım araştırmalar cemaatin siyasi görüşleriyle ilgiliydi ve bu da bende cemaatin sadece erkeklerden oluştuğu düşüncesini yaratmıştı. Bu nedenle, kadınlar varsa bile eşleri aracılığıyla katılıyorlardır diye düşünüyordum. Ancak yaptığım görüşmeler bu konuda yanıldığımı gösterdi.

Öte yandan, bir sohbette bir kadın üye, cemaate katıldıktan sonra eşinin kendi haklarına daha çok dikkat ettiğini ve bu konuda diğer aile üyelerini uyardığını anlattı. Başka sohbetlerde de kadınlar zaman zaman kendilerini değerli hissettiklerini söylüyorlardı. Bütün bunlar, cemaatin kadına yaklaşımı konusundaki merakımı daha da artırdı. Böylece cemaatin kadınların konumu hakkındaki düşüncelerini anlamak için çalışmalara başladım.

Bu araştırma, benim için uzun soluklu bir süreçti. Bu nedenle birçok kimseye desteği için teşekkür etmem gerekmektedir. Bu süreçte

her an desteği yanı başımda olan ve kapısı hep açık olan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Mesut DÜZCE'ye hem değerli yönlendirmeleri hem de sabrından ötürü teşekkürlerimi iletmek isterim. Bunun yanında, danışmanım olmasa bile sürecin en başından beri yanımda bulunan ve destekleyen kıymetli Doç. Dr. Ramazan AKKIR'a teşekkürü bir borç bilirim. Yine kıymetli Dr. Zülal ASANATÜCİ'ye katkıları için teşekkür ederim. Bunun yanında tezin arka planında benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen kıymetli annem ile babam ve sevgili ablalarım teşekkürlerimi iletmek isterim.

GİRİŞ

Toplumsal yapıların şekillenmesinde dinî cemaatlerin önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Dinî gruplar, bireylerin inançlarını ve kimliklerini inşa etmelerinde belirleyici bir çerçeve sunarken, aynı zamanda toplumsal normları ve değerleri yeniden üretirler. Bu bağlamda, dinî cemaatlerin kadın algısı ve kadınlara yönelik yaklaşımları, sadece inanç sistemleriyle sınırlı kalmayıp, toplumsal cinsiyet rollerini, aile ilişkilerini ve kamusal alandaki kadın temsilini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, dinî cemaatlerde kadınların konumu, din ve toplumsal cinsiyet ilişkisi üzerine yapılan sosyolojik çalışmalar için kritik bir inceleme alanıdır. Bu çalışmada, Tevhid ve Sünnet Cemaati'nin kadınların toplumsal konumuna dair anlayışı incelenerek, cemaat içinde kadın kimliğinin nasıl şekillendiği ve hangi dinî, kültürel ve sosyal dinamiklerle belirlendiği ortaya konulacaktır.

Din ve toplumsal cinsiyet ilişkisi, sosyolojide geniş bir literatüre sahip olmakla birlikte, dinî cemaatlerin kadınlara yönelik tutumlarını ele alan çalışmalar çoğunlukla büyük ölçekli İslami hareketlere veya kurumsal dini yapılara odaklanmıştır. Buna karşın, Tevhid ve Sünnet Cemaati gibi belirli bir ideolojik çerçeveye sahip ve kendine özgü yorumlarıyla öne çıkan grupların kadın anlayışlarını derinlemesine ele alan çalışmalar sınırlıdır.

Bu çalışma, Tevhid ve Sünnet Cemaati'nde kadınların toplumsal konumunu anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, şu temel sorulara odaklanacaktır:

1. Tevhid ve Sünnet Cemaati'nin kadınlara yönelik anlayışı hangi dinî referanslara dayanmaktadır?
2. Cemaat içinde kadınların rolleri nasıl tanımlanmakta ve meşrulaştırılmaktadır?
3. Kadınlar, cemaatin öğretilerini ve pratiklerini nasıl içselleştirmekte veya bunlara karşı nasıl direnç gösterebilmektedir?

4. Cemaatin kadınlara yönelik normatif söylemi ile kadınların gerçek hayattaki deneyimleri arasında bir farklılık var mıdır?

Bu bağlamda, çalışma hem cemaatin söylemsel düzeyde kadınlara yönelik bakış açısını hem de kadınların kendi pratik deneyimlerini sosyolojik bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır.

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma, Tevhid ve Sünnet Cemaati'nin kadının toplumsal konumuna dair anlayışını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma; Cemaat içindeki söylemler, pratikler ve toplumsal roller çerçevesinde kadınların nasıl konumlandırıldığını, dinî referansların bu konumlandırımadaki rolünü ve kadın-erkek ilişkilerinin cemaat içindeki dinamiklerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, bireysel anlatılar ve cemaatin yayınları üzerinden söylem analizi yapılarak konuya çok yönlü bir perspektiften yaklaşılmaktadır.

Araştırmanın önemi, dinî cemaatlerin toplumsal yapı içindeki rolüne ve modern dünyada din-toplum ilişkilerinin dönüşümüne dair daha derin bir anlayış sunmasında yatmaktadır. Dinî gruplar, yalnızca bireylerin inanç pratiklerini değil; aynı zamanda toplumsal normları, cinsiyet rollerini ve kimlik inşasını da şekillendiren önemli aktörlerdir. Bu erevede, Tevhid ve Sünnet Cemaati özelinde yapılan bu alışma, Türkiye'de dinî cemaatler içinde kadınların konumuna ilişkin güncel ve ampirik verilere dayalı bir değerlendirme sunarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırma her ne kadar belirli bir cemaati odağına alsa da dinî cemaatlardaki toplumsal cinsiyet ilişkilerini anlamaya yönelik daha geniş çaplı akademik tartışmalara da genel çerçevede katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu açıdan çalışma, dinî topluluklar içindeki kadın temsiliyetinin nasıl şekillendiğini ve kadınların bu yapı içindeki öznel deneyimlerini anlamaya yönelik bir adım olarak da değerlendirilebilir.

B. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Bu araştırma, Tevhid ve Sünnet Cemaati'nin kadının toplumsal konumuna dair anlayışını incelemektedir. Çalışma, cemaatin söylem ve pratiklerini anlamak amacıyla nitel bir yaklaşım benimseyerek Van ve İstanbul illerinde yaşayan toplam 13 katılımcı ile yürütülmüştür. Katılımcılar hem erkek hem de kadın üyelerden oluşmaktadır. Veriler, 2022 yılında gerçekleştirilen katılımcı gözlem ve 2023 yılında yürütülen yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla toplanmıştır.

Araştırmanın kapsamı yalnızca bireysel anlatılarla sınırlı kalmamış, cemaatin yayın organları da incelenmiştir. Bu bağlamda, cemaat tarafından yayımlanan kitaplar, Tevhid adıyla basılan dergiler de çalışmanın analizine dâhil edilmiştir.

Bu araştırma, nitel araştırmanın doğası gereği bağlamsal bir çerçevede değerlendirilmelidir. Çalışmada elde edilen bulgular, belirli bir zaman diliminde, belirli katılımcılarla ve spesifik bir sosyal bağlam içinde üretilmiştir. Dolayısıyla, bireylerin görüş ve yaklaşımlarının zaman, mekân ve toplumsal dinamiklere bağlı olarak değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırma, Tevhid ve Sünnet Cemaati içindeki tüm görüşleri veya coğrafi olarak farklı bölgelerdeki cemaat üyelerinin yaklaşımlarını kapsama iddiasında değildir; aksine, belirlenen çerçevede derinlemesine bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

D. Literatür Taraması

Dinî cemaatler, bireylerin kimlik inşasında, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde ve dinî normların aktarılmasında merkezi bir rol oynamaktadır. Kadınların bu cemaatler içindeki konumu, cemaatin ideolojik yapısı, tarihsel gelişimi ve dinî referansları ile şekillenmektedir. Mevcut literatürde, dinî cemaatler ve kadın ilişkisine dair geniş bir çalışma alanı bulunmasına karşın, Selefî cemaatlerde kadınların toplumsal konumu üzerine yapılan araştırmalar sınırlıdır. Tevhid ve Sünnet Cemaati özelinde ise, doğrudan kadınlara odaklanan

akademik çalışmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, literatür taraması (1) Genel olarak dinî cemaatler ve kadın ilişkisi, (2) Selefi cemaatler ve kadın üzerine yapılan çalışmalar, (3) Tevhid ve Sünnet Cemaati üzerine yapılan çalışmalar olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmaktadır.

1. Cemaat ve kadın ilişkisi bağlamında literatür taraması yapılmıştır. Bilge tarafından 2008 yılında “Nakşibendilikte Kadın (Ulaşlı Köyü Örneği)” isimli tez çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada, yazar, Nakşibendi tarikatının kırsal bir alan olan Ulaşlı köyü kadınları üzerindeki sosyal, kültürel ve dini yaşamları üzerindeki etkileri incelemektedir.¹ Yıldırım tarafından 2009 yılında “Menzil Nakşiliği Kadın Cemaati Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Adıyaman Örneği” isimli bir yüksek lisans tezi yayımlanmıştır. Bu tezde menzil cemaatine bağlı kadınların günlük yaşam pratikleri ve bunları doğuran inanca bağlı etkenler incelenmiştir.² Demirbilek tarafından 2015 yılında “Kadınların Modaya Yöneliminde Ötekileştirilmenin Rolü ‘Süleyman Hilmi Tunahan Cemaati’ Konya Örneği” isimli tez yayımlanmıştır. Bu çalışmada cemaat kadınlarının modaya yöneliminde, moda dışı kalma veya özel bir gruba bağlı olma sonucu ortaya çıkan ötekileştirilme endişesinin rolünü incelemiştir.³ Midilli tarafından, 2018 yılında “Erenköy Cemaatinde Kadın Sohbetleri: İçerenköy Senti Örneği” isimli tez yayımlanmıştır. Bu çalışmada Midilli, sohbetlerin nasıl deneyimlendiğini, bu sohbetlerin kadınların dindarlığı ve grup içerisinde sosyalleşmeleri üzerindeki etkisini incelemektedir.⁴ Yücel tarafından 2019 yılında “İslamcı Söylemde Kadın İmgesi: Kadın ve Aile Dergisi Örneği” tezi yayımlanmıştır. Bu çalışmada Yücel,

¹ Emine Bilge, *Nakşibendilikte Kadın (Ulaşlı Köyü Örneği)* (Diyarbakır: Dicle Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008).

² Sunay Yıldırım, *Menzil Nakşiliği Kadın Cemaati Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Adıyaman Örneği* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

³ Fatma Betül Demirbilek, *Kadınların Modaya Yöneliminde Ötekileştirilmenin Rolü “Süleyman Hilmi Tunahan Cemaati” Konya Örneği* (Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015).

⁴ Şeyma Midilli, *Erenköy Cemaatinde Kadın Sohbetleri: İçerenköy Senti Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).

İskenderpaşa Cemaati tarafından 1985-1998 yılları arasında yayımlanan kadın ve aile dergisinde yer alan metinleri incelemekle birlikte dönemin kadına yaklaşımını aktarmak üzere diğer kadın dergileri ve dönemin sosyo-politik ortamını da ele almıştır.⁵ Işık tarafından 2020 yılında “Modern Kentte Farklı Kadın Dindarlıkları: İstanbul Örneği” isimli doktora tezi yayımlanmıştır. Işık, birbirine mekânsal bağlamda yakın bulunan İsmailağa Cemaati ile Cerrahi grubunu, kadın dindarlığı bakımından incelemiştir.⁶ Ege tarafından 2020 yılında “Cemaat Anlatılarında Kadın: İsmailağa Cemaati Örneği” isimli tez yayımlanmıştır. Bu çalışmada Ege, cemaat kadınlarının kendilerini nasıl tanımladıklarını ve cemaat öğretilerinin kadınların kimlik oluşumundaki etkisini incelemiştir.⁷

2. Selefi cemaatler ve kadın üzerine yapılan çalışmalar için Türkçe literatürde bir tez araştırması tespit edilmiştir. Bu araştırma, Anna M. Rajkowska tarafından 2017 yılında “Cihatçı Örgütler ve Kadın Katılımı: IŞİD Örneği” başlığıyla yayımlanmıştır. Rajkowska bu çalışmada, IŞİD’in çevrimiçi ağlarda bulunan kadın üye ve destekçilerinin radikalleşme süreçlerini, İslâm Devleti örgütüne katılma nedenlerini ve bu örgütün hedef kitleyi istihdam etmek üzere kullandığı yöntemleri incelemiştir.⁸ Bunun yanında, İngilizce literatürden de birkaç araştırma tespit edilmiştir. Shinta Nurani tarafından “Salafi Women and Islamic Movements: The Case of Salafism in Jama’ah al-Khidhir” bir makale çalışması yayımlanmıştır. Nurani bu çalışmada Selefi kimliğe sahip bir cemaat olan Cemaat El-Hıdır’da kadınların Selefilğe ilgisini, bu sırada kimlik oluşumunu ve bunun görünümünü incelemiştir.⁹ Hamideh Amoori vd. tarafından yazılan “The Socio-

⁵ Asiye Yücel, *İslamcı Söylemde Kadın İmgesi: Kadın ve Aile Dergisi Örneği* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

⁶ Zehra Işık, *Modern Kentte Farklı Kadın Dindarlıkları: İstanbul Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020).

⁷ Esra Ege, *Cemaat Anlatılarında Kadın: İsmailağa Cemaati Örneği* (Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020).

⁸ Anna Malgorzata Rajkowska, *Cihatçı Örgütler ve Kadın Katılımı: IŞİD Örneği* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017).

⁹ Shinta Nurani, “Salafi Women and Islamic Movements”, *Ulul Albab* 20/2 (2019), 233-254.

Political Role of Women from New Salafist Point of Views and Their Comparison with Old Salafist Perspectives” başlıklı makale bir diğer önemli çalışmadır. Bu çalışmada Selefilik, eski ve yeni şeklinde sınıflandırılmış ve kadının sosyo-politik rolleri açısından karşılaştırılmıştır.¹⁰ Tobibahtussaadah ve arkadaşları tarafından “The Economics of Salafi Feminism: Portrait of Social Construction and Entrepreneurship of Salafi Women in Lampung Indonesia” isimli makale çalışması yayımlanmıştır. Tobibahtussaadah vd. yaptıkları bu çalışmada, selefi kadınların dini normlar ve geleneklere bağlı olarak oluşan sosyal yapılarını ve modern bir durum olan girişimcilik faaliyetlerini incelemişlerdir.¹¹

3. Tevhid ve Sünnet Cemaati’yle ilgili yapılan çalışmalardan bir kısmı yalnızca cemaat lideri Halis Bayancuk’u konu edinirken, bir kısmı da Cemaatin kimliği ve politik duruşunu konu edinmiştir. Sağır tarafından 2013 yılında “Türkiye’de Günümüz Dini Köktencilüğünün İdeolojisi: Tevhid Dersleri ve Selefiyye Siteleri Örneği” isimli tez yayımlanmıştır. Sağır köktencilik; hâkimiyet ve ilahi düzen, cahiliye ve tekfir, cihat ve şiddet temaları bağlamında iki web sitesini kıyaslayarak incelemiştir.¹² Aydınalp tarafından 2015 yılında “Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine bir Model Denemesi-1” isimli bir makale yayımlanmıştır. Bu çalışmada, tekfirci Selefilik’in temelinde dini bir yorum olduğu bunun da içsel ve dışsal faktörler tarafından oluştuğu iddia edilmektedir. Aydınalp örnek bir isim olarak, diğer benzer özelliklere sahip isimlerle birlikte, Halis Bayancuk’tan da söz etmektedir.¹³ Eroğlu tarafından 2018 yılında

¹⁰ Hamideh Amoori vd., “The Socio-Political Role of Women from New Salafist Point of Views and Their Comparison with Old Salafist Perspectives”, *The International Journal of Humanities* 28/2 (2021), 84-102.

¹¹ Tobibah Saadah vd., “The Economics of Salafi Feminism: Portrait of Social Construction and Entrepreneurship of Salafi Women in Lampung Indonesia”, *INFERENSI Jurnal Penelitian Sosial Keagamaan* 15/2 (Aralık 2021).

¹² Ayşe Çelik Sağır, *Türkiye’de Günümüz Köktencilüğünün İdeolojisi: Tevhid Dersleri ve Selefiyye Siteleri Örneği* (Yök Tez: Marmara Üniversitesi, 2013).

¹³ Halil Aydınalp, “Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine Bir Model Denemesi-1”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/49 (Aralık 2015), 161-182.

yazılmış “İŞİD Ağları Türkiye’de Radikalleşme, Örgütlenme, Lojistik” isimli eserde, Bayancuk hakkında iddia edilen “İŞİD’in Türkiye Sorumlusu”, “DEAŞ’ın Türkiye Temsilcisi” etiketlerini incelemiş ve Bayancuk’un söz konusu unvanlara sahip olmadığı sonucuna varmıştır.¹⁴ Özkul tarafından 2021 yılında “Tevhid ve Sünnet Cemaati as an Islamic Social Movement” isimli tez çalışması yayımlanmıştır. Bu çalışmada toplumsal hareket teorisine dayalı olarak cemaat içi kültürün Selefî kimliğin oluşumunda etkisi incelenmiştir. Özkul, cemaatin dış dünyayı anlamlandırma şekli olan “El-vela Ve’l-bera” yani dostluk ve düşmanlık kavramı üzerinde durmuştur.¹⁵ Tapan tarafından 2019 yılında “Twitter’da Türkiye Selefilîği: Sosyal Ağ Analizi” isimli tez yayımlanmıştır. Tapan, Selefilîğe hem küresel hem de yerel bir hareket olarak yaklaşılabileceğini belirtmiş kendisi de yerel bir hareket olarak Türkiye Selefilîğini incelemiştir. Türkiye Selefilîğini lider isimler üzerinde anlatmıştır. Bu isimlerden biri de Halis Bayancuk’tur.¹⁶ Akkır tarafından 2021 yılında “Selefilîğin İnternet Fıkıhı: Ebu Hanzala Grubu Örneği” adlı bir makale yayımlanmıştır. Bu çalışmada Akkır, dini çevrimiçi kavramı etrafında Tevhid ve Sünnet Cemaati’nin internete yaklaşımını, onu kullanma şekli ve amacını ele almaktadır.¹⁷ Büyükkara tarafından 2024 yılında “Türkiye’de Dinî liderlik” isimli bir makale çalışması yapılmıştır. Büyükkara, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla Türkiye’deki geleneksel dini liderlik yapılarında hem teorik hem de pratik anlamda değişiklikler olduğunu ve bu sırada modern liderlik çeşitlerinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Çalışmada adı geçen liderlerden biri de Halis Bayancuktur.¹⁸ Son olarak 2025 yılında Akkır tarafından “Jihadist Salafism in Turkey: The

¹⁴ Doğu Eroğlu, *İşid Ağları Türkiye’de Radikalleşme, Örgütlenme, Lojistik* (İstanbul: İletişim yayınları, 2018).

¹⁵ Mehmet Özgün Özkul, *Tevhid ve Sünnet Cemaati as an Islamic Social Movement* (Boğaziçi University, 2021).

¹⁶ Yunus Emre Tapan, *Twitter’da Türkiye Selefilîği: Sosyal Ağ Analizi* (Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

¹⁷ Ramazan Akkır, “Selefilîğin İnternet Fıkıhı: Ebu Hanzala Grubu Örneği (Tevhid ve Sünnet Cemaati)”, *İnönü Üniversitesi* 3/108 (Eylül 2021), 449.

¹⁸ Mehmet Ali Büyükkara, “Türkiyede Dinî Liderlik”, *Din ve Liderlik* (Ankara: Oku ve Okut Yayınları, 2024), 131-196.

Ideology of Abu Hanzala (Halis Bayancuk)” isimli makale çalışması yapılmıştır. Bu araştırmada, Selefi yapı içinde şiddet yönelimine sahip bir grup olarak cihadist Selefilik incelenmiş ve bu bağlamda Halis Bayancuk’un söylemleri analiz edilmiştir.¹⁹

Cemaat ve kadın ilişkisi ile ilgili yapılan çalışmalarda incelenen cemaatler tasavvufi bir kimliğe sahiptir. Dolayısıyla Tevhid ve Sünnet Cemaati’yle kimliksel olarak farklılaşmaktadır. Çünkü Tevhid ve Sünnet Cemaati Selefi bir kimliğe sahiptir. Bu nedenle Selefilik ve kadın ilişkisi ile ilgili tarama yapılmış ve yalnızca bir çalışma tespit edilebilmiştir. Öte taraftan Cemaatle ilgili yapılan çalışmalar hem Cemaatin hem de liderin politik kimliğini tespit etmeye odaklanmıştır. Bu çalışmalar, cemaatin daha çok eril bir yapı olduğunu ve varsa da kadınların pasif ve sessiz olduğu algısını oluşturmaktadır. Oysa kadınların Cemaat içinde aktif bir şekilde yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle Cemaati, tek bir temaya odaklanarak ele almak, onu kapsamlı tanıyabilmek açısından yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda, Cemaati farklı bir açıdan araştırmak üzere Cemaatin anlayışında kadının toplumsal konumu ele alınmıştır. Bununla birlikte bu çalışmanın, genel olarak Selefilik ve kadın ilişkisi anlamında da eksik kalan literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

¹⁹ Ramazan Akkır, “Jihadist Salafism in Turkey: The Ideology of Abu Hanzala (Halis Bayancuk)”, *Marifetname* 11/2 (Aralık 2024), 341-369.

1. TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Toplumsal Cinsiyet, Ataerkillik ve Dinî Söylem

Toplumsal cinsiyet, yalnızca kadın ve erkek arasındaki biyolojik farkları değil, bu farklara toplum tarafından yüklenen anlamları da içerir. Bu anlamlar, bireylerin toplumsal rolleri, davranış kalıpları ve kimlikleri üzerinde belirleyici bir rol oynar. Judith Butler, toplumsal cinsiyeti sabit ya da özsel bir kategori olarak değil, tekrar eden performatif eylemler aracılığıyla inşa edilen bir süreç olarak tanımlar. Bu anlayışa göre kadın ya da erkek olmak, doğuştan gelen bir nitelikten ziyade, toplumsal normlar tarafından şekillendirilen ve yeniden üretilen bir kimliktir. Ataerkillik ise, bu toplumsal cinsiyet rollerinin hiyerarşik bir düzlemde örgütlenmesini ifade eder. Ataerkil zihniyet, erkekliği norm olarak kabul ederken kadınlığı ikincil, tamamlayıcı ve çoğu zaman denetime açık bir kategori olarak tanımlar.²⁰

Joan Scott'un toplumsal cinsiyeti “tarihi ve kültürel bağlamlarda inşa edilen, ilişkisel ve simgesel bir ayırım sistemi” olarak kavramsallaştırması, bu ikili yapıların hem bireysel hem de kurumsal düzeyde nasıl sürdürüldüğünü anlamaya imkân tanır. Scott’a göre, toplumsal cinsiyet yalnızca biyolojik farklılıkların sosyal yorumu değil; aynı zamanda iktidarın kurucu bir unsurudur. Bu çerçevede ataerkillik, kadınların toplum içindeki konumunu belirlemekle kalmaz; aynı zamanda din, gelenek, hukuk ve eğitim gibi kurumlar aracılığıyla bu konumu sürekli olarak üretir ve meşrulaştırır.²¹

Din, toplumsal cinsiyetin inşa edildiği en güçlü ideolojik alanlardan biridir. Bu bağlamda, ataerkil yapılar çoğu zaman dinî referanslarla desteklenir; dinî söylemler toplumsal cinsiyet rollerini

²⁰ Judith Butler, *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, çev. Başak Ertür (İstanbul: Metis, 2023).

²¹ Joan Wallach Scott, “Gender: A Useful Category of Historical Analysis”, *The American Historical Review*, 91/5 (1986), 1053-1075.

“doğal”, “fitrî” ya da “ilahi” düzene uygun olarak sunar. Oysa bu düzenin kendisi, belirli tarihsel ve kültürel bağlamlarda biçimlenmiş ve zamanla sabitleştirilmiştir. Saba Mahmood, dinî normlara bağlı kadınların eylemlerini “pasif boyun eğiş” olarak okumak yerine, bu eylemlerin içinde şekillenen özneleşme biçimlerine dikkat çeker. Ona göre bireyler, sadece dışsal baskılar altında normlara uymakla kalmaz; aynı zamanda bu normları benimseyerek kendi kimliklerini kurmaktadır. Mahmood’un analizleri, toplumsal cinsiyetin dinî bağlamda yeniden üretimini açıklamak açısından önemli bir katkı sunar. Kadınların dinî normlarla ilişkisi, yalnızca tahakküm altında olma durumu değil, aynı zamanda aktif bir anlam üretim süreci olarak değerlendirilmelidir.²²

Mahmood’un bu yaklaşımı, ataerkil dinî söylemlerin yalnızca baskıcı mekanizmalarla değil, aynı zamanda rıza ve özneleşme süreçleriyle işlediğini göstermektedir. Bu da, toplumsal cinsiyet rollerinin dinî cemaatler içerisinde nasıl yeniden üretildiğini anlamayı mümkün kılar. Dinin kadınlık ve erkeklik tanımlarındaki rolü, hem metinsel yorumlar hem de gündelik pratikler üzerinden şekillenir. Bu nedenle, sadece teolojik düzeyde değil, sosyolojik bağlamda da dinin toplumsal cinsiyeti nasıl kurguladığını incelemek gerekir.

Bu kuramsal çerçevenin yerli bağlamda daha derinlikli biçimde anlaşılabilmesi için, zihniyet kavramı önemli bir analitik araç sunar. Etyen Mahçupyan, zihniyeti yalnızca düşünsel bir çerçeve değil, aynı zamanda bireyin dünyayla kurduğu ilişki biçimi olarak tanımlar. Zihniyet, toplumsal düzenin nasıl algılandığını, bilgiye nasıl ulaşıldığını ve bireysel ya da kolektif tutumların nasıl meşrulaştırıldığını belirler. Mahçupyan’a göre özellikle Türkiye’de din, modernleşme sürecine karşı alternatif bir anlam ve ahlak üretme zemini olarak işlev görmekte ve bu işlevin arkasında belirli bir “epistemolojik konumlanış” bulunmaktadır. Bu zihniyet, çoğu zaman ataerkil kültürel

²² Saba Mahmood, *Politics of Piety: The Islamic Revival and the Feminist Subject* (Princeton University, 2011), 186-195-200-207.

kodlarla birleşmekte ve dinî yorumların toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmesiyle sonuçlanmaktadır.²³

Berger ve Luckmann'ın bilgi sosyolojisi çerçevesi de, dinî anlam dünyalarının toplumsal olarak inşa edildiğini ve bireylerin bu dünyalarda yer alan normlar aracılığıyla özneleştirildiğini ortaya koyar. Onlara göre din, sadece metafizik bir inanç sistemi değil, aynı zamanda toplumsal düzenin kurucu unsurlarından biridir. Bu yönüyle din, toplumsal cinsiyetin inşa edildiği ve meşrulaştırıldığı başlıca alanlardan biri olarak işlev görür.²⁴

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyetin dinî bağlamlarda nasıl anlam kazandığını incelemek, yalnızca teolojik metinlerin değil; bu metinlerin yorumlandığı zihniyet yapılarının, kültürel kodların ve sosyolojik çerçevelerin birlikte ele alınmasını gerektirir. Ataerkil zihniyetin dinî söylemle kurduğu ilişki, hem bireysel hem de kolektif düzeyde kadınların toplumsal konumlarının şekillenmesinde belirleyici olmaktadır. Bu çalışma, Tevhid ve Sünnet Cemaati özelinde yürütülen saha araştırmasıyla, bu kuramsal çerçevenin somut bir bağlamda nasıl tezahür ettiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

1.2. İslâm'da Kadının Toplumsal Konumu

İslam ve kadın kavramları birlikte zikredildiğinde, genellikle İslam'ın ilk ortaya çıktığı tarihsel bağlam ve o dönemdeki Arap toplumu gündeme gelir. Kur'an'da "cahiliye" olarak nitelendirilen bu dönem, İslam öncesi Arap toplumunun inanç ve davranış dünyasını ifade eder.²⁵ Söz konusu toplumda kadınlar, sosyal statülerine göre hür ve köle olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştı. Hür kadınlar da kendi içinde soylu ve güçlü ailelere mensup olanlar ile alt sınıftan gelenler şeklinde ayrılmaktaydı. Özellikle hür ve zengin kadınlar bazı durumlarda sosyal

²³ Etyen Mahcupyan, *İdeolojiler ve Modernite* (İstanbul: Patika, 2000).

²⁴ Peter Ludwig Berger - Thomas Luckmann, *Gerçekliğin Toplumsal İnşası* (İstanbul: Paradigma, ts.).

²⁵ Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın* (Ankara: Ankara Okulu, 2019), 11.

hayatın öznesi olabiliyor, hatta erkeklerin üzerinde konumlanabiliyordu. Buna karşılık köle kadınlar, toplumsal hiyerarşinin en alt katmanında yer alıyor, hor görülüyor ve her türlü işte çalıştırılabiliyordu. Ancak bu sınıflandırmaların ötesinde, kadına dair olumsuz bir zihniyetin yaygın olduğu söylenebilir. Kadınların akıl bakımından erkeklerden eksik olduğuna inanılması, kadınların şeytani varlıklar olarak görülmesi ve erkek çocuk doğurmanın kadına toplumsal itibar kazandırması gibi anlayışlar, dönemin ataerkil kültürünün kadına bakışını şekillendiren temel unsurlar arasındadır.²⁶

Bu zihniyetin şekillendiği toplumsal yapı ataerkildi ve kabileler etrafında örgütlenmişti. Kabileler arası baskınlar, savaşlar ve ganimet elde etme, erkekliği yücelten bir düzen üretmişti. Erkekler savaşma, ganimet kazanma ve kabileyi koruma özellikleriyle toplumsal prestij elde ederken, kadınlar bu yapının edilgen öğeleri olarak konumlandırılmıştı.²⁷ Bu durumun en acı tezahürlerinden biri, özellikle fakirlik ve namus endişesiyle kız çocuklarının diri diri gömülmesi pratiğiydi.²⁸ Kadınlar savaşmadıkları ve ekonomik katkı sağlayamadıkları gerekçesiyle miras hakkından da yoksun bırakılmışlardı.²⁹

İslam dini, bu dönemde ortaya koyduğu ilkesel düzenlemelerle sadece inanç sistemini değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı da dönüştürücü bir rol üstlenmiştir. Özellikle kadınlara yönelik uygulamalarda gerçekleştirilen dönüşüm, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in rehberliğinde şekillenmiş ve kadınların yaşam hakkından itibaren başlayan bir dizi temel hakka sahip olmalarını sağlamıştır. İslam'ın kadınlara yönelik bu iyileştirici yaklaşımı, kız çocuklarının diri diri gömülmesinin yasaklanması, kadın-erkek eşitliğinin insanlık ve

²⁶ Ramazan Altıntaş, “Cahiliye Arap Toplumunda Kadın”, *Diyanet İlmî Dergi* 37/1 (Mart 2001), 63-65.

²⁷ Nur Yıldırım, *Cahiliye Toplumunda Kureyş Kadını* (Kahramanmaraş: SAMER, 2019), 77.

²⁸ Neşet Çağatay, *İslâm'dan Önce Arap tarihi ve Cahiliye Çağı* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1957), 123.

²⁹ Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, 66.

kulluk düzeyinde tesis edilmesi, kadına sosyal, ekonomik ve hukuki alanlarda hak ve sorumluluklar verilmesi gibi bir dizi düzenlemeyle somutlaşmıştır.³⁰

Kur'an-ı Kerim, indiği toplumun gerçekliğini dikkate alarak, kadına yönelik ayrımcı uygulamaları doğrudan hedef almıştır. Kız çocuklarının doğumunun utanç kaynağı olarak görülmesi, bu nedenle toplumdan gizlenmeleri ya da toprağa gömülmesi gibi davranışlar sert şekilde eleştirilmiştir: “Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü mosmor kesilir... Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün!”³¹ Aynı şekilde, Allah'ın rızkı erkek ve kadınlara eşit biçimde verdiği hatırlatılarak, çocukların cinsiyetinden ötürü öldürülmesi yasaklanmış ve bu fiil “ziyana uğrayanların yolu” olarak tanımlanmıştır.³² Kadının insani varlığına dair bu tür eleştiriler, sadece olumsuzluğu ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda yeni bir değer sistemi de inşa etmiştir.

Hz. Peygamber'in uygulamaları da bu yeni sistemin ete kemiğe bürünmüş hâlidir. Kadınları “cennet kapısı” olarak nitelendirmesi, üç ya da iki kız çocuğunu ya da kız kardeşi olan ve onlara iyi davrananlara cennet vaadinde bulunması³³, kadının sadece yaşam hakkını değil, değerini de yeniden tanımladığını göstermektedir. Kadın ve erkeğin aynı özden yaratıldığını bildiren ayetler³⁴, onların yaratılış bakımından eşit olduklarını ifade ederken, Allah katındaki değerliliğin tek ölçütü olarak takvanın belirlenmesi³⁵ kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin bir ontolojik eşitlik anlayışına işaret etmektedir. Nitekim pek çok ayette ceza ve mükâfat sisteminde kadın ve erkek için eşit bir dil kullanıldığı görülmektedir.³⁶ İslam, aynı zamanda kadının aile içindeki konumuna

³⁰ Mehmet Emin Özafşar vd. (ed.), *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu* (İstanbul: DİB Yayınları, 2020), 7/305.

³¹ *Kur'an Yolu* (Erişim 07 Mart 2025) en-Nahl 16/58-59.

³² el-En'âm 6/140; el-İsra 17/31; et-Tekvîr 81-8-9

³³ Özafşar vd., *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 7/298.

³⁴ el-En'âm 6/98; er-Rûm 30/21

³⁵ el-Hucurât 49/13

³⁶ Âl-i İmrân 3/195; en-Nisâ 4/123-124; et-Tevbe9/71-72; el Ahzâb 33/72-73

dair uygulamalarda da köklü dönüşümler gerçekleştirmiştir. Cahiliye döneminde kız çocuklarının evlendirilme hakkı velilere aitken ve kadınların evlilik sürecine dair söz hakkı bulunmazken, İslam, evlenme ve boşanma süreçlerini kadının haklarını gözeterek yeniden düzenlemiştir.³⁷ Mehrin zorla alınması yasaklanmış,³⁸ boşanma yetkisi sınırlandırılmış,³⁹ boşanma sürecine iddet gibi düzenleyici ve koruyucu mekanizmalar getirilmiş, kadının ekonomik mağduriyeti engellenmeye çalışılmıştır.⁴⁰

Mirastan pay alma, İslam'ın getirdiği diğer önemli düzenlemelerdendir. Kadının mirastan mahrum bırakıldığı geleneksel uygulamaların yerine, anne, kız evlat, eş gibi rollere sahip kadınlara belirli oranlarda miras hakkı tanınmıştır.⁴¹ Bu hak, sadece ekonomik bir düzenleme olmanın ötesinde, kadının toplum içindeki varlığının tanınması anlamına da gelmektedir. Diğer taraftan, Hz. Peygamber dönemi kadınlarının sosyal hayata aktif biçimde katıldıkları, ticaret, eğitim ve sağlık gibi alanlarda faaliyet gösterdikleri; hatta Peygamber ile biat ederek dini ve dolaylı biçimde siyasi süreçlere katıldıkları bilinmektedir.⁴² Peygamber'in eşlerine, cariyelere ve toplumdaki diğer kadınlara karşı nazik ve adil davranışı, sadece bireysel bir ahlak örneği değil, aynı zamanda toplumsal bir örneklik oluşturmuştur.⁴³ Bu genel çerçevede değerlendirildiğinde, İslam'ın ilk dönem Arap toplumuna karşı ciddi bir zihniyet dönüşümü gerçekleştirdiği ve bu dönüşümün merkezinde kadının insani, ahlaki ve toplumsal statüsünü yeniden inşa etmeye dönük ilkelerin yer aldığı söylenebilir. Ancak bu ilkelerin zamanla nasıl yorumlandığı ve uygulandığı, İslam düşüncesinde kadına yönelik yaklaşımın farklı boyutlar kazanmasına yol açmıştır. Bu çerçevede, İslam'da kadının toplumsal konumu, sadece ilk dönem

³⁷ Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, 25-44.

³⁸ en-Nisâ 4/20-21

³⁹ el-Bakara 2/226,229

⁴⁰ et-Talak 65/1-7

⁴¹ en-Nisâ 4/7,11

⁴² Cengiz Kallek, "Biat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Erişim 03 Mart 2025).

⁴³ Özafşar vd., *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu*, 7/301-305.

metinleriyle değil, bu metinlere dair geliştirilen düşünsel yaklaşımlarla da ele alınmalıdır.

Bu nedenle, İslam düşüncesinde kadının konumunu tartışırken klasik ve modern yaklaşımlar arasında yapılan ayrım önemlidir. Klasik yaklaşım, fıkıh, tefsir ve kelam gibi geleneksel İslami disiplinlerde sistematize edilen anlayışları içerirken; modern yaklaşım, modernleşme, bireysel özgürlük ve toplumsal eşitlik gibi değerlerle İslamî metinlerin yeniden yorumlanmasını ifade eder. Bu çalışmanın merkezinde yer alan Tevhid ve Sünnet Cemaati gibi Selefi eğilimli yapılar, genel olarak klasik yaklaşımı benimsemekle birlikte, mensuplarının modern bağlamlarda yaşamaları dolayısıyla, dolaylı biçimde modern yaklaşımlardan da etkilenme potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla, bu iki yaklaşımın ayrı ayrı ele alınması, hem teorik çerçevenin derinleşmesini hem de saha bulgularının daha sağlıklı analiz edilmesini sağlayacaktır.

1.2.1. Geleneksel Yaklaşım

İslam düşüncesinde kadın meselesine ilişkin yaklaşımlar tarihsel süreçte çoğunlukla klasik tefsir, fıkıh ve kelam metinlerinin şekillendirdiği bir zemin üzerinde inşa edilmiştir. Bu yaklaşımlar, kadının yaratılışından itibaren toplumsal rolüne, hukuki statüsünden ahlaki konumuna kadar pek çok alanda normatif yorumlar üretmiş ve bu yorumlar genellikle kadının “fıtratı”na atıfla meşrulaştırılmıştır. Kur’an’da yer alan bazı ayetlerin kadın aleyhine olacak şekilde yorumlandığı ve bu yorumların da ataerkil toplumsal düzeni pekiştirdiği sıklıkla dile getirilmiştir.⁴⁴ Geleneksel yaklaşımda, kadının yaratılış serüveni, sosyal düzen içerisindeki yeri ve haklara erişimi çoğunlukla erkek merkezli bir bakışla açıklanmış; bu açıklamalar da toplumsal cinsiyet rollerini sabitleyen dinsel meşruiyet kalıplarına dönüşmüştür.

⁴⁴ Huriye Tekin Önür - Emine Dünder, “Geleneksel İslâm Anlayışında Kadının Çalışması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23/1 (2021), 321-346.

Bu yaklaşımın temelleri, ilk olarak kadının yaratılışıyla ilgili yorumlarda kendisini göstermektedir. Önde gelen klasik müfessirlerden Fahreddin er-Râzî, İbn Kesir ve Ebu'l-Leys Semerkandî gibi âlimler, kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı, Hz. Âdem'e huzur ve sükûnet vermek üzere var edildiği görüşünü benimsemişlerdir. Bu görüş, el-A'râf 7/189, er-Rûm 30/21, ez-Zümer 39/6 ve en-Nisâ 4/1 gibi ayetlerdeki ifadelerle temellendirilmektedir. Semerkandî'nin aktardığı bir rivayette, Havva'nın Âdem'den önce meyveden yediği fakat cezalandırılmadığı, çünkü lider olan Âdem'in itaatsizliğinin asıl ceza sebebi olduğu vurgulanmaktadır. Bu anlatı, kadının hem yaratılışında hem de “günahın faili” olarak kodlanmasında ikincil bir konuma yerleştirildiğini göstermektedir.⁴⁵

Bu yorumlar, kadın-erkek ilişkisinde ilk hiyerarşinin kaynağını yaratılış düzeyinde kurmakta ve kadınların toplumsal pozisyonlarını ontolojik bir düzleme taşımaktadır. Bu hiyerarşi yalnızca teolojik değil, aynı zamanda toplumsal, hukuki ve ekonomik düzlemde de pekiştirilmektedir. Nitekim geleneksel yaklaşıma göre erkeğin “kavvam” sıfatına sahip oluşu (en-Nisâ 4/34), kadının mali sorumluluk taşımadığı, akıl ve güç bakımından zayıf olduğu ve dolayısıyla yönetilmesi gereken bir varlık olduğu kabulüne dayandırılmıştır. Râzî, kavvam oluşu hem fiziksel hem de zihinsel bir üstünlükle gerekçelendirmiş, İbn Kesir ise bu üstünlüğü erkeklerin “başkanlık” sıfatı taşıması ve toplumu yönetme kabiliyetleriyle açıklamıştır.⁴⁶

Geleneksel yorumlar, kadının ekonomik alandaki konumunu da belirleyici şekilde etkilemiştir. Erkeğin çalışmak, ev geçindirmek ve mehir vermek gibi yükümlülükleri olduğu kabul edilirken, kadının ekonomik katkı sunması beklenmemiştir. Bu durum yalnızca klasik metinlerde değil, günümüzde yaygın olarak okunan ilmihal kitaplarında

⁴⁵ Ebu'l-Leys Semerkandî, *Tefsîru'l Kur'an*, çev. Mehmet Karadeniz (İstanbul: Sezgin Neşriyat ve Ciltevi, 1993), 1/102-103.

⁴⁶ Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990), 5. Cilt/71-72; İbn Kesir *Tefsiri*, çev. Savaş Kocabaş (İstanbul: Karınca & Polen yayınları, 2010), 3/124-125.

da sürmektedir. Tekin Önür ve Dünder'in on iki farklı ilmihal üzerinde gerçekleştirdiği içerik analizine göre, kadının çalışmasının caiz görülebileceği bazı şartlar bulunsada, genel yaklaşım onun ev dışında gelir elde etmesinin meşruiyetini sorgulamakta ve bu sorgulama çoğunlukla ataerkil normlarla iç içe geçmektedir.⁴⁷ Bu bağlamda kadın, dini metinlerin yorumları yoluyla ev içi rollere sabitlenmekte, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilecek orijinal mesajların üzeri geleneksel yorumlarla örtülmektedir.

Mirastan pay alma meselesi de kadının toplumsal konumuna dair geleneksel yaklaşımın bir başka göstergesidir. Kur'an'da erkek için iki pay, kadın için bir pay öngörülmesi,⁴⁸ klasik müfessirler tarafından erkeğin mali sorumlulukları ve savaşıma kapasitesiyle ilişkilendirilmiştir. Bu yorumlar, kadının ekonomik alandaki rolünü sınırlarken, aynı zamanda onun miras hakkını da toplumsal cinsiyet rollerine tabi kılmaktadır. Râzî, erkeğin üstünlüğünü kadının daha az harcama yapmasıyla açıklarken, bu üstünlüğün kadının yaratılışı ve akıl bakımından "eksikliği" ile de bağlantılı olduğunu belirtir.⁴⁹

Kadının hukuki alandaki yeterliliği de geleneksel yaklaşımda tartışma konusudur. Şahitlikte iki kadının bir erkeğe denk sayılması⁵⁰ klasik müfessirler tarafından kadının duygusal yapısı, unutkanlığı ve aklı yetersizliğiyle gerekçelendirilmiştir. Semerkandî, annelik içgüdüleriyle kadının kararlarını duygularıyla verdiğini ve bu nedenle güvenilir şahit olamayacağını savunmuştur.⁵¹ İbn Kesir ve Râzî de benzer şekilde, kadınların yaratılışı itibarıyla eksik ve unutkan olduklarını vurgulamışlardır.⁵²

Geleneksel yaklaşımda kadının evlilik ilişkileri içerisindeki konumu da benzer şekilde tanımlanmıştır. Erkeğin birden fazla kadınla

⁴⁷ Tekin Önür - Dünder, "Geleneksel İslâm Anlayışında Kadının Çalışması".

⁴⁸ en-Nisâ 4/11

⁴⁹ er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)*, 1990, 5. Cilt/165-168.

⁵⁰ el-Bakara 2/282

⁵¹ Semerkandî, *Tefsîru'l Kur'an*, 1/314.

⁵² Savaş Kocabaş, *İbn Kesir Tefsiri* (İstanbul: Karınca & Polen yayınları, 2010), 2./339; Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefâtihu'l-Gayb)* (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990), 4./99.

evlenebilme hakkı,⁵³ tarihsel bağlamdan koparılarak, erkeğin doğal ve değişmez bir hakkı gibi yorumlanmıştır. Semerkandî ve İbn Kesir, ayetin esas bağlamının yetim kızların haklarını korumaya yönelik olduğunu belirtmiş olsalar da, ayetin tarihsel ve toplumsal bağlamı göz ardı edilerek çok eşlilik genellikle bir “hak” olarak okunmuştur. Kadının evlilik ilişkisinde adalet talebi ya da eşitlik hakkı ise, geleneksel yorumlarda genellikle ikincil bir mesele olarak ele alınmıştır.

Sonuç olarak, klasik yaklaşım İslam’ın temel metinlerini, kadının fitratına, doğasına ve sabit toplumsal rollerine göre yorumlayan bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, kadın-erkek eşitsizliğini meşrulaştıran, kadını kamusal alandan uzaklaştıran ve onun haklarını daraltan bir yorum biçimini temsil eder. Kur’an’ın bütüncül etik perspektifi göz ardı edilerek yapılan bu yorumlar, kadını kutsal metinler aracılığıyla yeniden üretilebilen bir ataerkil düzenin nesnesi hâline getirmiştir. Özellikle ilmihal literatüründe kadının ekonomik, hukuki ve toplumsal haklarına dair yorumlar, geleneksel yaklaşımın günümüzde de hâlâ etkisini sürdürdüğünü ve selefi eğilimli cemaatlerin düşünsel zemininde bu kalıpların hâkim olduğunu göstermektedir.

1.2.2. Modern Yaklaşımlar

Modern yaklaşım, İslam’da kadın konusuna dair geleneksel yorumların eleştirel bir değerlendirmesini yaparak, Kur’an merkezli ve tarihsel bağlam duyarlılığı taşıyan alternatif yorumlar üretmeye yönelmiştir. Bu yaklaşımı benimseyen düşünürler, kadının fitratı üzerinden geliştirilen sabit ve cinsiyetçi yorumların yerine, vahyin indirildiği toplumsal koşulları dikkate alan ve Kur’an’ın temel ilkelerine —adalet, eşitlik, merhamet ve sorumluluk— dayanan daha esnek bir yorum yöntemini savunur. Özellikle 19. yüzyıl sonrasında ortaya çıkan İslam modernizmi içinde şekillenen bu yaklaşım, İslam’ın temel kaynakları ile modern değerler arasında bir uzlaşma zemini

⁵³ en-Nisâ 4/3

oluşturmayı amaçlamaktadır.⁵⁴ Kadının toplumsal konumuna dair meselelerin, Kur'an'daki bağlamsal ayetlerle evrensel ilkeler arasında ayırt yapılarak anlaşılması gerektiğini ileri süren bu yaklaşım, geleneksel yorumlarda göz ardı edilen tarihsel arka planı yeniden değerlendirmeye çağırır.

Modern yorumcular, kadının yaratılışına ilişkin ayetlerin Tevrat kaynaklı İsrailiyat etkisiyle yorumlandığını öne sürerek, bu anlatıların Kur'an merkezli bir yaklaşımla yeniden ele alınması gerektiğini savunurlar. Bu bağlamda, Muhammed Abduh ve Reşîd Rızâ gibi düşünürler, Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığına dair anlatının Kur'an'da geçmediğini, bunun Tevrat'tan alınan kültürel bir miras olduğunu belirtirler.⁵⁵ Benzer şekilde Amine Vedûd Muhsin ve Hidayet Şefkatli Tuksal da, Kur'an'da kadın ve erkeğin "aynı özden" yaratıldığına yapılan vurguyu temel alarak, yaratılış temelli cinsiyet hiyerarşisinin metne dışsal bir müdahale olduğunu ileri sürerler.⁵⁶ Bu yorumlar, yaratılış anlatısının cinsiyetler arasında hiyerarşi kurmak için değil, insanın birliğini ve eşitliğini temellendirmek üzere ele alınması gerektiğini savunur. Nitekim, kadın ve erkek arasındaki ilk farklılıkların ceza veya üstünlük bağlamında değil, sorumluluklar bağlamında okunması gerektiği vurgulanır.

Kadının toplumsal konumunu belirleyen "kavvam" sıfatı ve miras, şahitlik, çok eşlilik gibi meselelerde modern yaklaşım, Kur'an ayetlerinin bağlamsal ve işlevsel düzeyde okunması gerektiğini savunur. Bu doğrultuda, Fazlur Rahman'ın "normatif ahlak ilkeleri" yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Ona göre Kur'an'ın temel amacı, tarihsel bağlamda mevcut olan düzeni kademeli biçimde dönüştürmek

⁵⁴ Ayhan Ercüment, "İslam Modernizminin Bir 'Problem' Alanı Olarak Kadın Konusundaki Eleştirileri Cevaplama Yöntemi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/1 (2023), 191-216.

⁵⁵ Şeyh Muhammed Abduh - Muhammed Reşîd Rızâ, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Hakîm Tefsîru'l Menâr (Menâr Tefsiri)*, çev. Mehmet Erdoğan vd. (İstanbul: Ekin Yayınları, 2011), 1/387-388.

⁵⁶ Amine Wedûd Muhsin, *Kur'an ve Kadın*, çev. Nazife Şişman (İstanbul: İz, 2005), 43-44; Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Gelenegindeki İzdüşümleri* (Ankara: OTTO, 2014), 76-78.

ve nihai olarak adalet ilkesine dayalı bir toplum inşa etmektir. Bu nedenle kadın ve erkek arasındaki farklılıklar, ontolojik ya da yaratılışsal değil, toplumsal ve tarihsel işbölümünden kaynaklanmaktadır ve bu farklılıklar değişen toplumsal şartlarla birlikte yeniden düzenlenebilir.⁵⁷ Wedûd-Muhsin de bu çizgide hareketle “kavvam” sıfatını sabit bir üstünlük biçimi olarak değil, geçici ve işlevsel bir konum olarak değerlendirir. Ona göre bu sıfat, erkeklerin mali sorumluluklarını yerine getirmelerine bağlıdır ve bu koşul ortadan kalktığında üstünlük de geçersizleşir.⁵⁸

Şahitlik meselesi özelinde de modern yaklaşım, klasik yorumlarda kadına dair üretilen biyolojik ve psikolojik açıklamaların evrensel kabul edilemeyeceğini savunur. Abduh, şahitlikte kadının unutkan ya da duygusal olduğu için değil, söz konusu bilginin kadınlar tarafından az bilinen bir alana dair olması nedeniyle iki kadın şahit öngörüldüğünü belirtir.⁵⁹ Rahman ve Muhsin ise şahitlikte cinsiyet ayrımının hukuki bir kuraldan ziyade sosyo-kültürel bir bağlamda ele alınması gerektiğini ve bilgi sahibi olan herkesin —kadın ya da erkek— şahit olabileceğini savunur.⁶⁰ Bu anlayış, şahitliğin cinsiyet temelli değil, bilgi ve ehliyet temelli bir sorumluluk olduğunu öne çıkarır.

Çok eşlilik konusuna ilişkin modern yorumlar da ayetin indirildiği bağlamı merkeze alarak, esas meselenin yetim kızların mağduriyetini önlemek ve evlilikte adaleti temin etmek olduğunu vurgular. Abduh ve Rızâ, çok eşliliğe verilen iznin bir hak değil, tarihsel bir sorun karşısında verilen istisnai bir çözüm olduğunu belirtir. Onlara göre, adaletin sağlanması fiilen mümkün olmadığından, Kur'an'da asıl

⁵⁷ Fazlur Rahman, *İslamî Yenilenme Makaleler II*, çev. Çiftçi (Ankara: Ankara Okulu, 2000), 136-139.

⁵⁸ Wedûd Muhsin, *Kur'an ve Kadın*, 109-116.

⁵⁹ Şeyh Muhammed Abduh - Muhammed Reşîd Rızâ, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm Tefsîru'l Menâr (Menâr Tefsiri)*, çev. Harun Ünal vd. (İstanbul: Ekin Yayınları, 2011), 3/190.

⁶⁰ Rahman, *İslamî Yenilenme Makaleler II*, 136-137; Wedûd Muhsin, *Kur'an ve Kadın*, 131-133.

idealin tek eşlilik olduğu açıktır.⁶¹ Wedûd Muhsin de, çok eşliliğin zaruri bir ihtiyaç olarak meşrulaştırılmasına karşı çıkar; Kur'an'daki vurgunun evlilikten çok yetimlerin korunması ve adaletin sağlanması olduğuna işaret eder.⁶² Bu yorumlar, Kur'an'da çok eşliliğin teşvik edilen bir model değil, toplumsal yaraları onarmaya dönük geçici bir uygulama olduğunu öne çıkarır.

Modern yaklaşım yalnızca Kur'an yorumlarıyla sınırlı kalmaz, aynı zamanda metodolojik bir duyarlılık da geliştirir. Bu yaklaşıma göre, Kur'an hükümleri bağlamdan kopararak mutlaklaştırılmaz; bunun yerine tarihsel, kültürel ve sosyolojik şartlar çerçevesinde yeniden okunmalıdır. Terzioğlu, modern yaklaşımların kadına dair hükümlerde ayetlerin iniş bağlamını ve toplumsal işlevini esas alarak, sabit cinsiyet rolleri yerine değişken toplumsal şartlara göre şekillenen sorumluluklara vurgu yaptığını belirtir.⁶³ Aynı zamanda modern yaklaşımlar, Kur'an'da kadın lehine gerçekleşen tedrici dönüşümlerin nihai hedefini göz önünde bulundurarak, İslam'ın ruhuna uygun ama çağdaş eşitlik taleplerini de karşılayan bir söylem üretmeye çalışmaktadır.

Bu bağlamda, İslam modernizmi yalnızca kadın meselesine değil, vahyin yorumlanma biçimlerine de alternatif bir yaklaşım sunar. Ercüment'in belirttiği gibi, kadın konusu modernleşmeyle birlikte Müslüman toplumların "problem alanlarından" biri haline gelmiş, bu sorun karşısında geliştirilen modernist yaklaşımlar ise geleneksel söylemin hem bilgi üretiminde hem de dinî otorite kullanımında sorgulanmasını zorunlu kılmıştır.⁶⁴ Modern yaklaşım, kadın meselelerine dair Kur'an'ın bütünsel mesajına sadık kalarak ama tarihsel bağlamı dikkate alınan yorumların meşruiyetini

⁶¹ Muhammed Abduh - Muhammed Reşid Rızâ, *Tefîru'l Kur'âni'l Hakîm Tefsîru'l Menâr (Menâr Tefsiri)*, çev. Mehmet Erdoğan vd. (İstanbul: Ekin Yayınları, 2011), 4/405-408.

⁶² Wedûd Muhsin, *Kur'ân ve Kadın*, 128-131.

⁶³ Hülya Terzioğlu, "İslam'da Kadının Konumuna Modern Yaklaşımlar -Mûsâ Cârullah Örneği-", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 18/33 (2016), 91-109.

⁶⁴ Ercüment, "İslam Modernizminin Bir 'Problem' Alanı Olarak Kadın Konusundaki Eleştirileri Cevaplama Yöntemi".

savunur. Bu yönüyle, geleneksel yaklaşımın doğallaştırdığı birçok uygulamanın aslında tarihsel ve yorum kaynaklı olduğu görüşünü öne çıkarır.

Sonuç olarak, modern yaklaşım İslam'ın kadına bakışında sabit ve değişmez hükümlerden ziyade, değişen toplumsal şartlara duyarlı, adalet ve eşitlik eksenli bir okuma önerir. Kur'an'ın ahlaki mesajını merkeze alan bu yaklaşım, kadınların toplumsal, hukuki ve dini hayattaki yerlerini yeniden düşünmeyi mümkün kılar. Tevhid ve Sünnet Cemaati gibi selefi eğilimli yapılarda bu yaklaşımın izleri doğrudan görülme de, cemaat üyelerinin modern bağlamlarda yaşamaları, bu tür yaklaşımlardan dolayı biçimde etkilenme ihtimalini gündemde tutmaktadır. Bu nedenle, sahada gözlemlenen söylemlerle modern yaklaşım arasında örtük ilişkilerin izini sürmek, bu çalışmanın önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Bu tartışmalar, günümüzde Selefi eğilimli yapıların kadın konusundaki söylemlerine de zemin oluşturmaktadır. Nitekim bu yapılardan biri olan Tevhid ve Sünnet Cemaati'nin kadın anlayışı, hem geleneksel söylemle süreklilik hem de modern yaşam koşullarına karşı konum alış üzerinden özgün bir yorum üretmektedir.

1.3. Tevhid ve Sünnet Cemaatinin İslâm ve Kadın Anlayışı

Tevhid ve Sünnet Cemaati, kendisini Selefi çizgide tanımlayan⁶⁵, İslam'ın temel kaynaklarına doğrudan dönüş çağrısı yapan ve bu çağrıyla hem bireysel hem toplumsal hayatta köklü bir dönüşüm hedefiyle birleştiren bir yapıdır. Bu cemaat, İslam anlayışını tevhid kavramı merkezinde inşa etmekte; bu kavramı yalnızca itikadî bir ilke değil, toplumsal düzenin, yönetimin ve bireysel yaşam pratiklerinin tamamını kuşatan bir dünya görüşü olarak yorumlamaktadır.⁶⁶ Cemaatin bu yaklaşıma dayalı İslam yorumu, kadın meselesinde de özgün sınırları olan bir çerçeveye sahiptir. Özellikle

⁶⁵ Halis Bayancuk, “Diyadin Cemaatlerle İlgili Hazırladığı Raporu Nasıl Değerlendiriyorsunuz?”, *Tevhid Dergisi* 84 (Ağustos 2019).

⁶⁶ Halis Bayancuk, *Lailaheillallah* (İstanbul: Tevhid basım, 2022).

kadınların toplumsal konumu, aile içindeki yeri, giyim-kuşam ve kamusal alandaki varlığı gibi konular, cemaatin dinî, siyâsî ve ahlâkî ilkeleriyle doğrudan ilişkilendirilerek ele alınmaktadır.

Cemaatin temel kaynaklarını, Halis Bayancuk'un kitapları ve Cemaatin süreli yayını olan *Tevhid Dergisi*'nde yayımlanan yazılar oluşturmaktadır. Bu metinlerde kadın konusu, doğrudan *Tevhid* ilkesiyle bağlantılı olarak ele alınmakta; kadına ilişkin algı ve roller, Allah'ın hükümlerine mutlak bağlılık çerçevesinde tanımlanmaktadır. Kadın ve erkek ilişkisi, yaratılıştan gelen farklılıklar üzerinden okunmakta; bu farklılıklar, toplumsal rollerin cinsiyet temelli olarak ayrıştırılmasını meşrulaştıran bir anlayışla sunulmaktadır.⁶⁷ Cemaatin kadın anlayışı, bir yandan İslamî ilkeler çerçevesinde kadına belirli bir değer atfederken,⁶⁸ diğer yandan modern feminist söylemleri ve seküler eşitlik taleplerini açıkça reddeden bir konumda durmaktadır.⁶⁹

Kadına dair ideal tutumlar, iffet merkez alan bir ahlâk çerçevesi içinde tanımlanmaktadır. İffet yalnızca cinsellikle değil; davranış, konuşma tarzı, giyim ve kamusal varlıkla doğrudan ilişkilidir. Bu çerçevede kadının ev dışında bulunması, erkeklerle doğrudan temas kurması, dikkat çekici şekilde giyinmesi ve sesini yumuşatması sakıncalı görülmektedir. Bu anlayışta kadın, toplumun ahlâkî düzenini muhafaza etmekle yükümlü; ancak bu yükümlülüğü, kamusal alanda aktif katılım ya da temsil yoluyla değil, ev içi görevlerle ve “tesettür ahlâkı” üzerinden yerine getirmektedir.⁷⁰ Bu nedenle kadının “makbul”

⁶⁷ Halis Bayancuk, “Nasihat”, *Tevhid Dergisi* 4 58 (Mart 2017); Mahi, “Radyo Programı”, *Tevhid Dergisi* 25 (ubat 2014); Faruk Furkan, “Eşin İçin Süslenmeyi Bil”, *Tevhid Dergisi* 44 (Aralık 2015); Mahi, “Zarif Oğullar”, *Tevhid Dergisi* 96 (Ekim 2020); Mahi, “Dikkat! Sorunlular Değil Sorumlular Okusun”, *Tevhid Dergisi* 10 (Kasım 2012).

⁶⁸ Kerem Çağlar, “Kadın”, *Tevhid Dergisi* 109 (Aralık 2021).

⁶⁹ Mahi, “Feminist miyim? Müslüman mı?”, *Tevhid Dergisi* 1 (Ocak 2012); Konuk yazar, “İnsilâh”, *Tevhid Dergisi* 86 (Ekim 2019); Kerem Çağlar, “Buhranların Doğurgan Anası: Demokrasi”, *Tevhid Dergisi* 3 (Nisan 2012); Konuk yazar, “Modern Cahiliye”, *Tevhid Dergisi* 84 (Ağustos 2019).

⁷⁰ Faruk Furkan, “Ancak Değerli Olan Şeyler Saklanır”, *Tevhid Dergisi* 41 (Eylül 2015); Faruk Furkan, “Kıyafetin Nasıl Olmalı”, *Tevhid Dergisi* 43 (Kasım 2015); Faruk Furkan, “Evinden Çıktığında Kokuna Dikkat Et”, *Tevhid Dergisi* 45 (Ocak 2016); Furkan Faruk, “Tesettüründe İhlaslı Ol”, *Tevhid Dergisi* 42 (Ekim 2015).

konumu, evle sınırlı bir hayatta, çocuk eğitimi ve eşe itaate dayalı rollerle belirlenmektedir. Cemaatin rehberliğinde yetişen kadınlara verilen nasihatlerde bu hususlar özellikle vurgulanmaktadır.⁷¹

Kadınların eğitimi konusunda cemaat, pragmatik ancak ideolojik sınırları net olan bir tavır sergilemektedir. Kız çocuklarının eğitim hakkı saklı tutulsa da, bu cemaatin kontrollü ve ideolojik çerçevesi doğrultusunda gerçekleşmektedir. Örneğin Seküler eğitimin verildiği devlet okulları “modern putperestliğin mabetleri” olarak tanımlanmakta; çocukların bu ortamlardan uzak tutulması gerektiği savunulmaktadır.⁷² Bu yaklaşım, yalnızca kız çocuklarını değil, genel olarak toplumu “tağutî” sistemlerden tecrit etmeyi hedefleyen bütünsel bir itikadî duruşun parçasıdır.

Cemaatin kadın anlayışında ideal Müslüman kadın tipi, Hz. Peygamber’in eşleri ve sahabe kadınlarının örnekliği üzerinden inşa edilmektedir. Ancak bu örneklik aktif katılım, liderlik ya da kamusal sorumluluk yönünden değil; itaat, haya, mahremiyet ve takva gibi değerlere bağlılık üzerinden anlam kazanır.⁷³ Kadının değeri, onun modern dünyaya mesafesi ve iffet ahlâkına sadakatiyle ölçülmektedir. Modern hayat tarzının kadını “yozlaştırdığı” savunulmakta; bu nedenle kadının korunması, sınırlandırılması ve yönlendirilmesi hem inançsal hem de toplumsal bir zorunluluk olarak görülmektedir.⁷⁴

Sonuç olarak, Tevhid ve Sünnet Cemaati’nin kadın anlayışı, kadını bireysel hak ve özgürlükler bağlamında değil, tevhid ilkesine uygunluk, ahlaki bütünlük ve toplumsal düzenin muhafazası

⁷¹ Başyazı, “Hizmet Çağrısı” 27 (Nisan 2014); Halis Bayancuk, “Ümmü Seleme ve Ümmü Umara’yı Hatırlatan Bacılara”, *Tevhid Dergisi*, (Mart 2015); Mahi, “Kendi İçin Yaşamak...”, *Tevhid Dergisi* 24 (Ocak 2014).

⁷² Halis Bayancuk - komisyon, *Tağutlara Kulluğun Modern Mabetleri* (İstanbul: Furkan, 2013).

⁷³ Enes Yelgün, “İlk Müslümanlar Üzerine Birkaç Not”, *Tevhid Dergisi* 43 (Kasım 2015); Kerem Çağlar, “Nebi Örneğinde Fıtî ve İmanî Bir Değer Olarak Vefâ”, *Tevhid Dergisi* 51. sayı (ts.); Salim Kandemir, “Üstün Mücadele: Ümmü Umâre Nesîbe Binti Ka’b”, *Tevhid Dergisi* 104 (Haziran 2021).

⁷⁴ Kerem Çağlar, “Tevhidi Cemaat Ne Değildir?”, *Tevhid Dergisi* 5 (Mayıs 2012); Kerem Çağlar, “‘Makbul’ Tağut ve Deve Yürekli Raiyeti”, *Tevhid Dergisi*, (Mayıs 2013).

bağlamında tanımlamaktadır. Bu bağlamda kadın, Allah’a kulluk yolunda erkeğe tâbi bir varlık olarak konumlandırılmakta; onun konumu, dini sadakat, iffet ve toplumsal denetim üçgeninde şekillenmektedir. Bu yaklaşım, selefi gelenekle süreklilik arz ederken, modern eşitlikçi taleplere karşı açık bir eleştirel tutumu da içinde barındırmaktadır. Bu teorik çerçevede geliştirilen analiz, Tevhid ve Sünnet Cemaati üyeleriyle gerçekleştirilen saha görüşmelerinde ortaya çıkan söylemlerle birlikte değerlendirilecek ve cemaatin kadın konusundaki tutumunun, yalnızca normatif düzeyde değil, gündelik pratiklerde nasıl şekillendiği de gözlemlenmeye çalışılacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Metodolojik Yaklaşımı

Bu çalışma, Tevhid ve Sünnet Cemaati'nde kadınların toplumsal konumlarını ve bu konumlara dair deneyimlerinin anlamlandırılma biçimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırmada yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Yorumlayıcı fenomenoloji, bireylerin deneyimlerini yalnızca betimlemeyi değil, aynı zamanda bu deneyimlerin bireyler tarafından nasıl anlamlandırıldığını ve bu anlamların sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamlarda nasıl şekillendiğini analiz etmeye odaklanır.⁷⁵ Bu yaklaşım, yalnızca öznel yaşantıları değil, bu yaşantıların şekillendiği bağlamsal yapıların çözülmesini de araştırmacının görev alanı olarak görür.⁷⁶

Araştırma, kadınların dini cemaat bağlamındaki toplumsal konumlarını, gündelik deneyimlerini ve anlam üretim biçimlerini çözümlemeye çalışmaktadır. Bu çerçevede, anlamların bireylerin anlatılarında sabit ve kapalı değil, değişen sosyal koşullarla birlikte şekillenen, açılabilir yapılar olduğu varsayılmıştır. Bu nedenle verilerin analizi yalnızca tematik sınıflandırmalar üzerinden değil, aynı zamanda sosyo-kültürel hermenötik bir bakışla, yani katılımcıların anlatılarını çevreleyen dinsel ve toplumsal bağlamı dikkate alarak gerçekleştirilmiştir.⁷⁷

Çalışmanın kuramsal çerçevesinde yer alan toplumsal cinsiyet kuramları, toplumsal rollerin biyolojik determinizmle

⁷⁵ Jonathan Alan Smith vd., *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research* (SAGE, 2009); Max Van Manen, *Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy* (SUNY, 1990).

⁷⁶ Clifford Geertz, *Kültürlerin Yorumlanması*, çev. Hakan Gür (İstanbul: Dost Kitabevi, 2010).

⁷⁷ Norman Kent Denzin - Yvonna Sessions Lincoln (ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (SAGE, 2005).

açıklanamayacağı ve kültürel olarak inşa edildiği görüşüne dayanır.⁷⁸ Bu yaklaşıma göre, kadınların “fitri” rollerine dair dinsel normlar da dahil olmak üzere, tüm toplumsal konumlar tarihsel ve kültürel olarak şekillenmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, kadınların cemaat içindeki rollerini nasıl içselleştirdikleri, yeniden ürettikleri ya da sessiz biçimde müzakere ettikleri; hem bireysel anlam dünyaları hem de dinî söylem ve normlarla olan ilişkileri üzerinden analiz edilmiştir.

Sonuç olarak, yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşım, bu çalışmada yalnızca bireysel deneyimlere değil, aynı zamanda bu deneyimlerin üretildiği anlam bağlamlarına odaklanan çok katmanlı bir çözümleme zemini sunmuştur.

2.2. Araştırmacının Konumlanışı

Araştırmacının Tevhid ve Sünnet Cemaati ile saha çalışması öncesinde herhangi bir teması bulunmamaktadır. Katılımcılarla ilk temas, yalnızca bu araştırma kapsamında kurulmuş; çalışma süreci, sosyolojik mesafe korunarak yürütülmüştür. Araştırmanın başlarında her iki taraf açısından güven ilişkisi kurmak kolay olmamış, bazı katılımcılar temkinli davranmış ve mülakatlarda araştırmacı ile birlikte ses kaydı almak istemiştir. Bununla birlikte, yarı yapılandırılmış soru formunun sağladığı esneklik sayesinde, görüşmeler veri üretimi açısından işlevsel bir biçimde tamamlanmıştır.

Cemaatin toplumsal cinsiyet anlayışı doğrultusunda, erkek katılımcılar araştırmacıya karşı daha mesafeli bir iletişim tercih ederken, kadın katılımcıların daha açık ve rahat bir tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, veri üretim sürecinde sınırlı ölçüde etkili olmuş; araştırmacı, sahadaki mesafe ve yakınlık dinamiklerini refleksif bir farkındalıkla değerlendirerek konumunu buna göre yönetmiştir. Bu çerçevede araştırmacı, ne tamamen dışsal bir gözlemci ne de içeriden

⁷⁸ Butler, *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*; Scott, “Gender: A Useful Category of Historical Analysis”.

bir katılımcı olarak konumlanmakta, saha ile kurduğu ilişkiyi yorumlayıcı yaklaşımın gerektirdiği dikkat ve sorumlulukla sürdürmektedir.

2.3. Örneklem ve Katılımcı Profili

Bu çalışmada, Tevhid ve Sünnet Cemaati'ne mensup bireylerin kadınların toplumsal konumuna dair algılarını ve deneyimlerini anlamak amacıyla yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, özellikle dışa kapalı ve ulaşılması güç sosyal gruplar üzerinde yürütülen nitel araştırmalarda, güven ilişkisi temelinde katılımcılara ulaşmayı kolaylaştıran bir yol olarak öne çıkmaktadır.⁷⁹ Bu sayede, farklı yaş gruplarından, sosyo-ekonomik geçmişlerden ve cemaat içindeki konumlanışlardan gelen bireylerle görüşme yapılması mümkün olmuştur.

Araştırma kapsamında toplam 13 katılımcıyla mülakat gerçekleştirilmiştir. Bunlardan 8'i kadın, 5'i erkektir. Katılımcılardan 3 erkek ve 1 kadın Van ilinden, diğerleri ise İstanbul'dan çalışmaya katılmıştır. Kadın katılımcıların neredeyse tamamı evli olup, yalnızca biri bekârdır. Eğitim düzeyleri açısından katılımcılar heterojen bir yapı sergilemektedir: ilkokul mezunlarından üniversite öğrencilerine kadar geniş bir yelpazeye sahiptirler. Aynı şekilde meslekî ve sosyal geçmişleri açısından da farklılık göstermektedirler. Bazı katılımcılar, seküler değerlere sahip çevrelerden gelirken, bazıları geleneksel dindar ailelerde yetişmişlerdir. Bu çeşitlilik, cemaate katılım süreçlerinin farklı toplumsal arka planlara dayanabileceğini göstermektedir.

Mülakat sürecinde araştırmacının kimliği katılımcılar nezdinde belirgin bir tepkisellik yaratmamıştır. Bununla birlikte, erkek katılımcılar, inançları gereği göz teması kurmaktan ve görüşmeleri araştırmacıyla yalnız yapmaktan kaçınmıştır. Bu nedenle, eşleri

⁷⁹ Patrick Biernacki - Dan Waldorf, *Snowball Sampling: Problems and Techniques of Chain Referral Sampling* (Sociological Methods & Research, 1981).

olmayan erkek katılımcılar, bir erkek arkadaşıyla birlikte katılırken, evli olanlar eşleriyle katılım sağlamıştır. Bu durum görüşme akışına olumsuz bir etki yapmamıştır. Araştırma boyunca tüm mülakatlar planlandığı şekilde ilerlemiş, merak edilen soruların tamamı katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır. Dolayısıyla veri toplama sürecinde herhangi bir teknik ya da iletişimsel aksaklık yaşanmamıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Bu araştırmanın verileri, Tevhid ve Sünnet Cemaati'ne mensup bireylerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla toplanmıştır. Tüm görüşmeler, yüz yüze olacak şekilde ve katılımcıların cemaat içi faaliyetlerini yürüttükleri merkezlerde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların mahremiyetini gözetmek amacıyla görüşmeler, rahat ve kesintisiz iletişime olanak tanıyacak bir ortamda yapılmıştır. Her bir görüşme ortalama olarak 30 ila 60 dakika sürmüştür.

Görüşmeler sırasında, katılımcıların onayı alınarak ses kaydı yapılmış; bu kayıtlar daha sonra transkripsiyon uygulamaları yardımıyla yazılı hâle getirilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde yalnızca katılımcıların söyledikleri değil, aynı zamanda ifadelerindeki vurgu, tereddüt ve tekrarlar da dikkate alınarak anlam üretim süreçlerine odaklanılmıştır.

Araştırma süreci boyunca akademik etik ilkelere titizlikle uyulmuştur. Katılımcıların kişisel bilgileri gizli tutulmuş, görüşme içerikleri anonimleştirilmiş ve veri analizinde kullanılmak üzere her birine kod adları verilmiştir. Katılımcılara araştırmanın amacı açıkça ifade edilmiş, verilerin yalnızca akademik amaçlarla kullanılacağı taahhüt edilmiş ve her bireyden bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Ayrıca, bu tez çalışmasına ilişkin yöntemsel araçlar, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimleri Yayın Etik Kurulu'nun 03.07.2023 tarihli ve 2023/17-03 sayılı kararı ile incelenmiş ve herhangi bir etik sakınca bulunmadığına oybirliğiyle karar verilmiştir.

Tüm veri toplama süreci, bu kurumsal onay doğrultusunda yürütülmüştür.

2.5. Veri Analiz Süreci

Bu çalışmada elde edilen veriler, yorumlayıcı fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda ve nitel veri analizine uygun bir şekilde işlenmiştir. Verilerin analizinde temel olarak tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, Braun ve Clarke'ın önerdiği tematik analiz süreci temel alınmıştır.⁸⁰ Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları yazıya döküldükten sonra tekrar tekrar okunarak veriye aşinalık sağlanmış; ardından anlamlı ifade birimleri belirlenmiş ve bu birimler üzerinden açık kodlar oluşturulmuştur. Kodlar arasında ilişkiler kurularak ana temalar ve alt temalar oluşturulmuş, bu temalar aracılığıyla kadınların cemaat içindeki konumlarına dair yapıların çözümlenmesine odaklanılmıştır.⁸¹

Kodlama süreci manuel olarak, yani herhangi bir nitel analiz yazılımı kullanılmaksızın yürütülmüş; tüm analiz araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Kodların belirlenmesi sürecinde hem veri içi tekrar eden kalıplar, hem de çalışmanın kuramsal çerçevesi (toplumsal cinsiyet ve din ilişkisi) dikkate alınmıştır. Böylece temalar, hem katılımcı deneyimlerinden türetilmiş hem de kuramsal okumalardan beslenmiştir.

Veri analizinde yalnızca mülakatlar değil, katılımcı gözlem ve belgesel analiz yoluyla elde edilen veriler de dikkate alınmıştır. Gözlem yoluyla cemaatin dinî sohbetleri, dersleri ve ibadet pratikleri gözlemlenmiş; kadınların bu etkinliklere katılım biçimleri analiz edilmiştir. Bu sayede söylem ile pratik arasındaki olası uyum veya gerilim noktaları incelenmiştir. Ayrıca cemaatin yayımladığı metinler analiz edilerek, normatif söylemin kadınlara biçtiği toplumsal roller

⁸⁰ Virginia Braun - Victoria Clarke, "Using Thematic Analysis in Psychology", *Qualitative Research in Psychology* 3/2 (2006), 77-101.

⁸¹ Braun - Clarke, "Using Thematic Analysis in Psychology".

özömlenmiştir. Bununla birlikte, telefon üzeri iletişim kurulan cemaat üyelerinin WhatsApp paylaşımları da gözlemlenmiştir.

Üç veri kaynağından elde edilen bilgiler, birbiriyle çaprazlanarak anlam üretimi daha bütönlöklü biçimde ele alınmıştır.⁸² Böylece yalnızca bireysel deneyimlere değıl, aynı zamanda bu deneyimlerin şekillendiğı dini, költörel ve söylemsel yapılara dair çok boyutlu bir özömlleme yapılması amaçlanmıştır.

⁸² Norman Kent Denzin, *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods* (McGraw-Hill, 1978).

3. BULGULAR

3.1. Bir Cemaatle Tanışmak: Arayış, Yakınlık ve Kabul

Cemaatin inanç sisteminde bireyin tevhid inancına ulaşması, yalnızca aidiyetle değil, bilinçli bir tercih ve araştırmayla açıklanır. Özellikle kadınların bu yapıya evlilik veya ailesel aktarımla değil, bireysel bir yönelişle katılması idealize edilmektedir. Bu nedenle katılımcılara “Tevhid ve Sünnet Cemaatine nasıl katıldınız?” sorusu yöneltilmiştir. Veriler, kadın katılımcıların genellikle yakın çevreleri aracılığıyla cemaate temas ettiklerini; fakat bu temasın ardından kişisel sorgulama, araştırma ve içsel ikna süreçlerinin etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

3.1.1. Yakın Çevre Vesilesiyle Kurulan Temaslar

Katılımcıların çoğu, cemaatle ilk temaslarını aile bireyleri, arkadaşlar veya akrabaları aracılığıyla kurduklarını belirtmiştir. Bu temas, salt bir yönlendirmeden ibaret değildir; çoğu durumda kadınlar bu vesileyle duydukları fikirleri sorgulamış, zaman içinde araştırmalar yaparak kendi bilinçli kararlarını verdiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, cemaatin bireysel tevhid anlayışına uygun bir şekilde, yönlendirici sosyal ilişkilerle bilinçli inanç tercihinin bir araya geldiğini göstermektedir.

Ayşe: Şöyle oldu, normalde lise hayatında ilk Halis Bayancuk hocanın dersini YouTube'dan, YouTube üzerinden şahit oldum. Bir vesileyle açıkçası yani abim vesilesiyle diyeyim. Öyle sadece YouTube üzerinden açıp dinliyordu ve çok beğendiğini söylüyordu. Ben de şey yaptım hani kulak kabartınca söylediklerinin ne kadar mantıklı olduğunun farkına vardım. Daha sonra dinleye dinleye Allah'a hamdolsun iman ettim, tevhid'i kabul ettim.

İlknur: 14 yaşında lisedeyken dayılarım zaten bu cemaat içerisindeydi onların vesilesiyle katıldım, yani onları vesilesi ile tanıştım. Daha sonra da katılmak nasip oldu. Yaklaşık 10 yıldır da içerisindeyim elhamdülillah.

Rümeysa: 2009-2010 zamanıydı Allah-u a'lem yanlış hatırlamıyorsam. Tanıştığınız üzere Gülnur ablam amcamın kızı, o cemaatimizle tanışmıştı. Daha doğrusu Tevhid'le tanışmıştı. O bana anlattı meseleleri. Biz zaten aile binasında oturuyorduk, sürekli beraberdik, ablam gibidir benim zaten, hani öz ablam gibi. Bu vesileyle, öğrendiklerini bana da öğretmiş oldu. Ben de tanımış oldum.

Nuray: Biz eşimle beraber X'de yaşıyorduk. Halis hoca oraya gidip geliyordu. Bir görüşmede onunla tanışmıştık, oraya geldiği bir süreçte bir aileye davet edilmişti kendisi, biz de oradaydık. O şekilde Halis hocayla tanıştık, Zeynep Hoca ile tanıştık. Daha sonrasında eşim vefat ettikten sonra tek başıma olmaktansa böyle bir yapının içinde olmayı tercih ettim. O yüzden İstanbul'a taşındım.

Gülnur: Ben eşim vesilesiyle aslında tanıdım. Ben eşimle daha öncesinde aynı lisede okudum, aynı mahallede oturuyorduk. Onun dini kimliği zaten lisede de vardı. Sonrasında tabii ayrı üniversitelere gittik ama tabii liselilerin buluştukları hani bir grup falan olur genelde, onlarda da sürekli onunla alakalı hani bilgiler arkadaşları arasında paylaşılıyordu... Orada onun bir farklı bir yere gittiğini duymuştum, o da tabii ki Tevhid dergisi oluyor aslında. Sonra ben de biraz araştırmaya başladım. Sadece ben değil, ben ve bazı kız arkadaşlarım hani merak ettik, burası neresiymiş falan diye.

Bu örneklerde, sosyal çevre başlangıçta yönlendirici bir rol oynasa da, nihai karar sürecinde katılımcıların araştırma ve içsel ikna süreçlerinin belirleyici olduğu görülmektedir.

3.1.2 Kişisel Arayış ve Anlamlandırma Süreci

Bazı katılımcılar için cemaatle tanışma süreci, sosyal etkilerden bağımsız şekilde, bireysel bir inanç arayışı ve zihinsel sorgulama üzerinden gelişmiştir. Bu katılımcılar, mevcut dinî uygulamalarda doyurucu bulmadıkları noktalar karşısında yeni bir anlam dünyası arayışına girmiş ve bu süreç onları Tevhid ve Sünnet Cemaati ile buluşturmuştur. Bu anlatılar, dini aidiyetin sadece sosyal aktarım değil, aynı zamanda bir anlam üretme çabası olduğuna işaret eder.

Şeyma: Kısaca bahsetmek isterim. 2016 yılında ben üniversitedeyken dine dair bir arayışım olmuştu, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair kafa karışıklığı yaşamaya başlamıştım. Ve delillere dair hani genelde Kur'an'dan ve Sünnetten değil de daha sonraki yüzyıllardan hatta böyle yakın zamanlardaki görüşlerden deliller verildiğini görmeye başlamıştım ve bu beni rahatsız etmişti. Bu arayış içindeyken de bu orada gördüğünüz Fatma ablamız var, biz onunla aynı yurtta kalıyorduk. O, o zaman psikoloji için hazırlık okuyordu. Aynı yurtta kalıyorduk. Onunla konuşmaya başlamıştım bu konuları ben onunla düşüncelerimi paylaşmıştım. Ve onunla birlikte dergiye gelip gitmeye başladık. Tevhid ve Sünnet cemaatinin dergisine. O şekilde bir tanışıklığımız oldu ve ben sorularımın cevaplarını buldum, mutmain oldum ve bu şekilde bir tercihte bulundum.

Leyla: Şöyle, daha önce daha öncesinde işte ailemin böyle herhangi bir İslami eğitim yönünden bana bir telkini yoktu... Çünkü böyle içimde sürekli bir arayış var, hiçbir şey benim o arayışımı doldurmuyor. Tabii o süreçte işte farklı farklı şeyler deniyorum; kulüplerdir, ondan sonra tatillerdir falan yani böyle. ... En son 2 sınıfın sonunda Y'e dönmüştüm tatilde, kuzenlerim var benim orada. Onlar da tevhid inancı üzereler. Sonra işte bana anlattılar... İşte o dönemde, 2017 döneminde Türkiye'de Tevhid'i anlatan bir sürü isim var... Ben onların hepsini dinlemeye başladım. ... Sonra Halis hoca'nın söylemleri bana çok yakın geldi.

Gül: Benim eşim bu düşüncelere sahip bir insan, yani eşimle birlikte aslında bu düşüncelere sahiptik. Kendi ailemde bu düşüncelere sahip hiçbir insan yok, o şekilde. Yani daha öncesinden, bu düşüncelere sahip olmadan, daha öncesinde yani bir eksiklik hissediyordum ama o eksikliğin ne olduğunu bir türlü bulamıyordum. Sonra okuduğum bir kitapla birlikte o düşünceler bende oturdu. Ondan sonra hocamızın işte derslerini internetten dinlemeye, takip etmeye başladım. 2014'te de işte gelmeye, katılmaya karar verdim.

Bu anlatılar, bireysel dinî yönelişin sadece rasyonel gerekçeler değil; aynı zamanda duygusal boşluklar, kimlik arayışı ve içsel tutarsızlıklarla başa çıkma ihtiyacından beslendiğini de göstermektedir. Özellikle kadın katılımcıların anlatılarında, tevhid söyleminin bu arayışları karşılama kapasitesine sahip bir alternatif olarak öne çıktığı anlaşılmaktadır.

3.2. İslâmî Kullukta Kadının Konumu ve Modern Kavramlarla Karşılaşması

Bu temada, katılımcıların kadın anlayışı hem İslâmî referanslar hem de modern toplumsal söylemler bağlamında ele alınmaktadır. Katılımcıların çoğu, kadını birey ve kul olarak tanımlarken, erkeklerle aynı düzlemde konumlandırmakta ve bunu “erkek gibi” ifadeleriyle pekiştirmektedir. Bununla birlikte, İslâm’ın sunduğu kadın modelinin ataerkil toplum yapıları ya da seküler yaklaşımlarla karıştırılmaması gerektiği yönünde güçlü bir vurguyla öteki tanımlamaları yapılmaktadır. Katılımcılar ayrıca kadınların eşitlik, özgürlük ve bireysellik gibi kavramlar üzerinden yaşadıkları sorunların İslâm’ın değil, seküler sistemlerin ürünü olduğunu ifade ederek bu kavramlara eleştirel mesafelerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede üç alt tema üzerinden katılımcıların kadın ve İslâm’a ilişkin konumlandırmaları detaylandırılacaktır.

3.2.1. Kullukta Eşitlik: Kadın “Erkek Gibi” Bir Birey midir?

Katılımcıların kadın tanımları sorulduğunda, öne çıkan ortak nokta, kadının öncelikle Allah’a kul olan bir birey olarak görülmesidir. Bu tanımda kadın, dini sorumluluk ve değer bakımından erkeklerle aynı zeminde konumlandırılmakta; yer yer bu eşitlik “erkek gibi” ifadesiyle vurgulanmaktadır. Katılımcılar, bu yaklaşımı bireysel bir değerlendirme olarak değil, Kur’an ve Sünnet referanslı bir inanç biçimi olarak sunmakta, böylece tanımlarının kişisel değil, ilahî kaynağa dayalı olduğunu belirtmektedir.

Akif: Kadın, öncelikle bir bireydir ve aynı zamanda Allah sübhâne ve teâlâ’nın bir kuludur. Çünkü o da erkek gibi Allah (a.c)’nin ona yüklediği bazı sorumluluklar vardır, erkeğe yüklediği gibi.

Ayşe: Kadın dediğim zaman açıkçası aklıma birçok şey geliyor. Örneğin, ilk başta Allah (a.c)’ye olan kulluğudur. Çünkü Allah (a.c), zâriyat suresinde hani diyor ya “ben

insanları ve cinleri, yalnızca bana kulluk etmesi için yarattım.” Şimdi biz burada bir kulluk görüyoruz. Demek ki hani kadın veya erkek olarak Allah (a.c) burada ayrıma gitmemiş, hani ben burada direkt kulluğu görüyorum, Kur'an çerçevesinde baktığım zaman.

Ahmet: Kadınla alakalı bizim bakış açımız, az önce belirttiğimiz gibi, her meselede olduğu gibi Kur'an ve sünnetin bize öğrettiği şekildedir. Kur'an ve sünnetten öğrendiğimiz kadarıyla kadın; aynı erkek gibi bir bireydir, Allah (a.c)'e kullukla mükellef olan bir insandır, Allah (a.c)'yi razı etmek için gayret etmesi gereken bir bireydir.

Katılımcılar, bu ifadelerinde kadın-erkek arasındaki farklara değil, her iki cinsin de eşit biçimde ilahî sorumluluğa sahip olduğuna odaklanmıştır. Tanımların merkezinde, kadın kimliğinin toplumsal rollerden çok inanç temelinde belirlenen bir birey kimliği olarak kurgulandığı görülmektedir. “Erkek gibi” ifadesi, bu bağlamda bir üstünlük atfı değil, eşitlik ve ortak sorumluluk vurgusunun bir anlatım biçimi olarak değerlendirilmektedir.

3.2.2. Ataerkil ve “Öteki”nin Reddi: İslâmî Kadın Algısının Sınırları

Bu temada, katılımcıların kadın algısı, yalnızca Kur'an ve Sünnet referansları üzerinden tanımlanmakta; bunun dışındaki tüm yaklaşımlar “öteki” olarak konumlandırılmaktadır. Özellikle ataerkil kültür ve seküler toplumsal zihniyet, İslâm'ın kadın anlayışıyla çelişen yapılar olarak görülmekte ve reddedilmektedir. Katılımcılar, kadının toplumda ikincil konumda bırakılmasının, aslında İslâm'ın değil ataerkil yapının bir ürünü olduğunu ifade ederek, kendi yaklaşımlarını hakikate daha yakın olarak tanımlamaktadır.

Aziz: Allah (a.c) ne emrettiyse, Peygamberi bize ne bildirdiyse bu şekilde bakıyoruz genel olarak... Rol olarak toplumda kadına verilen değer, itibarsızlaşma, alt seviyede görme veya işte ikinci planda görme ki ataerkil bir toplumun içinde genelde kadınlar yetişiyor ve erkekler böyle bir zihniyette büyüyorlar. ... Ama bizde bakış açısı, Allah'ın verdiği değer ve önemle alakalı, Allah (a.c) nasıl kadınları pozisyonladıysa, onlara roller dağıttıysa biz o şekilde bakıyoruz. Yani mesela çok

küçük bir örnek, Allah (a.c) diyor ki, teslim olan kadınlar ve teslim olan erkekler, yani burada bir, ikisi yan yana nereden yan yana bir de, aslında teslim olmaları ile yan yanalar.

Katılımcı, ataerkil zihniyetin kadınları ikincil konumda tuttuğunu, ancak İslâm'ın bu yapıyı dönüştürerek kadına sorumluluk ve onur kazandırdığını ifade etmektedir. Bu anlamda ataerkillik, “cahiliye” ile ilişkilendirilen bir sistem olarak değerlendirilmekte; kadının değersizleştirilmesi, İslâm öncesi toplumsal yapının bir uzantısı olarak görülmektedir. Bu çerçevede, katılımcının tanımı, yalnızca bireysel bir inanç söylemi değil, aynı zamanda kültürel hegemonya ve toplumsal cinsiyet normlarına karşı bir itiraz içermektedir.

3.2.3. “İslâm'ın Meselesi Değil” Modern Kavramların Reddi ve Yeniden Tanımı

Bu alt temada katılımcılar, kadına yönelik şiddet, ayrımcılık, bireysellik, eşitlik ve özgürlük gibi toplumsal meselelerin İslâm'ın değil, Batı'nın ve seküler toplum yapılarının ürünü olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılar bu tür sorunların, İslâm'ın yaşanmadığı ya da yozlaştırıldığı ortamlarda ortaya çıktığını belirtmekte; buna karşılık, İslâm'ın ilahi nizamı içinde adaletin ve sorumluluğun esas alındığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla modern toplumsal kavramlar, ilahi referanslar ışığında ya reddedilmekte ya da yeniden tanımlanmaktadır.

Ahmet: İslam bu anlamda kadına değer veriyor ve bundan dolayı kadın yani kadının özgürlüğü, bireyselliği veya eşitliği meseleleri, daha ziyade Batı'nın meselesi. Çünkü onlar zamanında kadını hayvan olarak görmüş, zamanında kadına zulmetmiş. Kadını bazı medeniyetler mesela tabii nasıl medeniyet oluyorsa, kadını konuşan bir hayvan olarak görmüş, eğitilmiş bir hayvan olarak görmüş. Kendi medeniyetlerini düzeltme çabası içerisinde olan insanların daha ziyade konuşacağı şeyler. Bizde zaten öyle bizim Kur'an ve sünnetin belirlediği ölçüler bellidir.

Şeyma: Bu problemler; bize ait meseleler değil. İslam'ın böyle bir problemi yok, İslam fertlerinin böyle bir meselesi yok aslında. Bu, İslam'a uymayan, İslam'ın kurallarını hayatlarına geçirmeyen insanların yaşadığı problemler, Batıdan ithal edilen

problemler aslında, Batının yaşadığı problemler. Zamanında hani kadını ikinci sınıf olarak görüp, zamanla oradaki kadınların yüzyıllar geçtikçe kendi haklarını elde etmeye çalışmak için girdiği mücadeleler ve bunların Ortadoğu'ya, Avrupa vs. yansımaları.

Rümeysa: Eşitlikle ilgili ya da ayrımcılıkla ilgili herhangi bir derdimizin, herhangi bir problemimiz olmadığı için bununla ilgili herhangi bir şey konuşmuyoruz. Zaten Kur'an ve Sünnet bunu net bir şekilde söylüyor. Yani o yüzden herhangi bir konuşma söz konusu değil. Ama toplumla ilgili bu bunları konuşan insanlara bakıldığında onlara zihinlerinde oluşan bir algı Allah-u a'lem bu ki o yüzden bunları ön planda çıkartıyorlar.

Katılımcılar, İslâm ve Batı karşıtlığı üzerinden kadınların yaşadığı olumsuz durumları tarihsel olarak Batı'ya yüklemiştir. Bununla birlikte, özgürlük ve eşitlik kavramları da tarihin bu yükünden kurtulmak olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık, İslâm ise hem tarihte hem günümüzde ideal olana sahip olarak ele alınmıştır. Katılımcılar, İslâm'ı benimsedikleri için de Müslüman şahsiyetler olarak böyle problemlere sahip olmadıklarına dikkat çekerek savunmacı bir yaklaşım sergilemiştir.

Katılımcılar, her ne kadar bu konuların İslam'ın bir problemi olmadığını söylemeler de aynı zamanda İslam'ın buna yönelik yaklaşımından da bahsetmişlerdir.

Gül: Haram olduğunu düşünüyorum. Zaten İslam dininde de haram. Şiddet, taciz Yani bu İslam nizamı olmamanın hani cahiliye aslında sisteminin getirileridir bunlar. Cahiliye güçlüünün sistemidir, güçlü olan zayıf olanı ezer.

Akın: Ya normalde değil bir bireye, bir bayana, bir erkeğe aslında bir hayvanın bile eziyet görmesi bizim için çok güzel bir şey değil... Allah resulü aleyhissalatu vesselam, böyle bir ayrımcılığa gitmemiş, şiddete gitmemiş, başvurmamış ki bu şekilde olmaması lazım.

İlknur: Şöyle söyleyeyim; Allah azze ve celle, bizlere zulmü haram kulmuş ve bunu birçok ayette de belirtmişti ve Allah resulü birçok hadiste de belirtmiştir. Bugün sadece kadın için değil aslında, yeryüzünde her canlıya zarar verilmesi bir zulümdür.

Leyla: İslam hiçbir zulmü kabul etmiyor, tamamıyla hepsini reddediyor. Dini, dili, ırkı ne olursa olsun, inancı ne olursa olsun tüm zulüm, tüm zulümleri reddediyor. Bundan dolayı tacizdir, işte istismardır vesairedir yapılan tüm zulümleri, hem erkek için hem kadın için tamamıyla reddeden bir duruşumuz var bizim.

Katılımcılar, yalnızca kadın için değil, bu muameleyle karşılaşan bütün canlı varlıklar için şiddet vb. davranışların haram olduğunu söylemişlerdir.

Buna ilaveten katılımcılar, İslâm'ın meselesi olmayan bu olumsuz davranışları, İslâm'ın olmayışına, yaşanmıyor oluşuyla açıklamışlardır.

İlknur: Ama şu var, bence zulme acımdan yani o zulmü görmektense zulmün sebebine inmek lazım. Niçin bu zulüm yapılıyor diye düşünmek lazım. Zaten temeline indiğimizde de aslında zulmün en büyük sebebi İslam'ın olmayışı, kadının İslam'a göre hareket etmeyişi ya da o erkeklerin İslam'dan bir haber olmasıdır.

Ayşe: Çünkü kişi Müslüman olduktan sonra kendini bu hususta düzeltmesi gerekir. Bu cahiliye ahlakıdır. Cahiliye ahlakının da zaten bir Müslüman üzerinde bulunmaması lazım ama şimdi baktığımızda toplum içerisinde bu çok fazla var. Bu da Allah (a.c)'nin kanunlarına uymadıklarından dolayı olduğunu düşünüyorum ve örneklik

Ali: O yüzden ben, zaten İslam Ali (r.a) döneminden itibaren tam uygulanmıyor yüzde yüz, o gün o uygulandığı dönemde hiçbir sıkıntı yaşanmamış, gördüğümüz kadarıyla, tarihten aktarımlara göre. O yüzden ben İslam'ın hiçbir şeyi olduğunu düşünmüyorum yani hani... Bu, bugün reddettiğimiz sistemin sorunları aslında, o sistem bu sorunları ortaya çıkarıyor... Sonuçta kadınlar kıyafetine dikkat ettiğinde veya işte erkekler hududu bildiğinde, haram helal ortaya açık ve net şekilde konulduğunda...

Katılımcılar, İslâm ahlak ve kurallarına uyulduğu sürece ideal bir dünyanın varlığına dikkat çekmiştir. Bu ideal dünyada kadının da erkeğin de sorumlulukları vardır. Burada kadın sorumluluğu olarak “kıyafete” dikkat çekildiği görülmektedir. Kıyafet, kadını yaşanacak

olumsuz durumlar karşısında koruyan ya da açık hale getiren bir unsur olarak ele alınmıştır.

Katılımcılar, İslâm'ın meselesi olarak görmedikleri bir diğer konu olarak “kadınların bireyselliği, eşitliği ve özgürlüğü” ile ilgili kendi inanç yorumları bağlamında yeniden açıklamışlardır.

Şeyma: Rabbim özgürlüğün de hani kendisine kul olmakla olduğunu, onun emrini yerine getirmekle gerçekleştiğini söylüyor bize ve biz de bu şekilde inanıyoruz... Bireysel olma meselesi ise erkek ve kadın iki cinstir ve bireysel, aynı noktada bir bireydir, yani kuldur, bireydir. Kur'an'a bakarız, Allah resulüne sorarız eşitlik ne demek? Çünkü biz kavramların içini ideolojilerin veya günümüz siyasetinin veya çağın inançlarının getirdiği şekilde şey yapmayız, doldurmayız veya o şekilde tanımlamayız. Bizim tanımlarımız, her türlü kelime için İslam'a ve Sünnete ait olarak yani onların tanımladığı şekilde vardır bizim için. Ve eşitlik söz konusu olduğunda, Allah (a.c) bize diyor ki kadın da kulluk noktasında, erkek de kulluk noktasında eşittir, sorguda ikisi de ayrı ayrı ele alınacaktır, hani kadın da kendi amellerinden sorumludur erkek de kendi amellerinden sorumludur.

Gül: Mesela hayatımızı beyaz bir sayfa gibi düşündüğümüz zaman benim ilk önüme bir gerek işte kadının özgürlüğü, bireyselliği veya herhangi bir şey olsun, benim ilk müracaat etmem gereken hani ilk çizgi, Allah ve resulünün, bu konuda ne söylediğidir olması gerekiyor. İslam'da kadın ve erkek eşittir ve özgürdür; hani gerek Allah'ın emirleri konusunda, işte gerek bireysellik konusunda, işte gerek hani özgürlüğü konusunda, kadının özgürlüğü ya da erkeğin de özgürlüğü aynı şekilde nerede son bulur dediğimiz zaman Allah'ın sınır koyduğu yerde son bulur.

İlknur: İslam'a göre özgürlük; Allah'a kul olmaktır, belli sınırların olmasıdır, kendini koruyabilmendir. Bireysellik demek, Allah (a.c)'ye kul olmak aynı şekilde ve Allah'ın sana emrettiği şeyleri yerine getirmektir. Eşitlik dediğimizde, herkesin kendi üzerine düşen hakkı yerine getirmesidir

Katılımcılar, söz konusu modern kavramlara temkinli yaklaşarak bu kavramları kendi inanç süzgeçlerinden geçirerek açıklamaktadır. Kavramlar, ilahi düzen ve yasalar doğrultusunda açıklanmıştır. Bireysellik ve eşitlik kadın ve erkeğin kulluğu açısından; özgürlük ise ilahi yasalara boyun eğerek yaşamak olarak açıklanmıştır.

Kimi katılımcılar, bu kavramları toplumsal anlamda ne demek olduğunu ve kim tarafından üretildiğini eleştirel bir şekilde açıklamışlardır.

Aziz: Bu sözler aslında batının veya özgürlükçü anlayışın veya dini hiçe sayan dinden kurtulmayı özgürlük olan olarak addeden kurumların, kuruluşların veya bunun için uğraşanların tanımlamaları.

Akın: Bayanları özgür olarkten piyasa sunmuşlar, piyasaya bir sunma var. Şey aklıma geldi, mesela Mekkeli müşrikler, kız çocuklarını ilk başta diri diri gömerlerdi. Niçin gömerlerdi? Değersizdiler veyahut uğursuzluk inancı vardı. Bugünkü toplum ise yine bayanları kendi gözünde değersizleştirmişler, değersiz kılmaların sebebi yani normalde bunlar bizim işimize yaramıyorlar, ne yapalım, bir meta halinde topluma sunalım. Mekkeli müşrikler gömdüler, yani bir piyasaya sunmama şeyleri oldu ama bunlar gömmeden piyasa sunma şeyi verdiler, sebebiyeti verdiler.

İlknur: Şöyle söyleyeyim; yani en azından benim görmüş olduğum kadarıyla, toplumda özgürlük demek, her şeyi yapabilirsin demek. Serbestsin, istediğin her türlü şeyi yapabiliyorsun yani, affınıza sığınarak söylüyorum, biraz daha hayvanca yaşamak yani, özgürlükten kasıtları onların bunlar, istediğim her şeyi yapabilirim. Veya eşitlikten kasıt, işte erkek ne yapabiliyorsa kadın da aynı şeyi yapabilmeli, ikisi tamamen eş değer olmalı, onların eşitlik anlayışı bu. Veya bireysellik, kadın bir erkeğe bağımlı kesinlikle olmamalı, onun kölesi olmamalı, işte ona itaat etmemeli düşüncesinde oldukları için ve bu kavramların içi boşaltıldığı için doğal olarak, bunlar her ne kadar kulağa hoş sözler gelse de aslında bence kadının değerini aşağılayan şeylerdir diye söyleyebilirim

Katılımcılar, bu kavramları eleştirirken özellikle özgürlük kavramını, daha çok kadının mahremiyetine aykırı ve ona karşıt bir durum olarak açıklamışlardır. Öte taraftan bireysellik ve eşitlik kavramları da kadın ile erkek arasındaki ilişki bakımından eleştirilmiştir. Her ne kadar kadın ve erkek kulluk bakımından eşit olsa da bu “tamamen eş değer” oldukları anlamına gelmemektedir. Çünkü kadın ve erkek ayrı cinsiyetler olarak farklı özellikler, roller ve sorumluluklara sahiptirler.

Nuray: Eşitlik anlamında da zaten, yani biraz mantıklı düşünüldüğünde zaten hani hiç İslâm'ı işin içine ben katmasam bile kadınlarla erkeklerin eşit olmadığı, çok nadir. Çünkü benim duygularım, hissiyatlarım, bana verilen yetilerle erkeklere verilen yetiler çok farklı. Bu anlamda zaten eşitlik değil her birinin birbirine farklı konularda üstünlüğü olabilir. Bu da çok normal bir şey zaten.

Leyla: İslâm'da bizim böyle eşitliktir, özgürlüktür gibi bir derdimiz yok. Çünkü bizim İslâmî literatürümüzde şu var; haklarımız ve sorumluluklarımız var. Yani bizim bu tarz kavramlar, bizim gündemimiz değil yani böyle bir derdimiz yok.

İlknur: Yani şöyle söyleyeyim, en basitinden siz bir bayansınız. Yani bunu daha iyi belki anlayabilirsiniz ama. Hani erkeğin kavvam olması, erkeğin güçlü olması, erkeğin mantıksal olarak düşünmesi; bayanın ise biraz daha duygusal olması, olaylara daha bir ayrıntıcı bir şekilde bakması, daha zayıf bir veya naif bir yapıyla Allah (a.c)'nin onu yaratmış olması birbirinden ayrılan aslında en büyük etken olmuş oluyor. Ve buna göre de Allah (a.c), aslında onlara bir rol biçmiştir ve onlara ona göre bir görev vermiştir, farklılıklarına göre.

Ayşe: Ama baktığımız zaman zaten burada gözle görülür bir şekilde hani kadının daha naif olduğunu görmekteyiz biz. Hani kadının daha güç olarak da daha düşük olduğunu görmekteyiz, akıl noktasında da kadın bazen unuttukandır ama erkekler daha dinçtir Allah'ın izniyle bu hususta. Hani baktığımızda kadınlar biraz daha yani yaratılış bakımından diğerlerine nazaran yani erkeklere nazaran daha naif kalıyor. Yani bu hususta eşit değildirler. Yani bir kadın da zaten mantıklı bir şekilde düşündüğü zaman o hususta eşit olmadıklarını zaten anlar diye düşünüyorum.

Ali: Hani şey dedim ya Allah'ın koyduğu sınırlar var, bir de Allah'ın kadınları yaratması var hani. O sizin dediğiniz gibi tamam biz eşit diyoruz ama dediğim gibi hani bunun bir şeyi var, yapamıyor ki yapamaz hani. Tamam, her şeyde olsun, mesela işte mahkemelerde yani işte herhangi bir yerde kadın yargıçların, boşanma davalarında hep kadınların daha çok lehine karar verdiği istatistik olarak bakılıyor yani. Çünkü bir duygusallık var ortada. Bu belki birebir herkes için geçerli değildir ama öyle söyleyebilirim.

Bu ifadeler, katılımcıların özgürlük, eşitlik ve bireysellik gibi modern kavramlara sadece mesafeli durmadıklarını, aynı zamanda bu kavramları Batı menşeli birer ideolojik dayatma olarak reddettiklerini

ortaya koymaktadır. Katılımcılar, bu kavramların İslâmî bağlamla uyumadığını savunmakta; kadın-erkek ilişkilerine dair meselelerin İslâm'ın sunduğu hakikat ve sorumluluk düzeni içinde zaten adil bir biçimde çözüldüğünü belirtmektedir. Bununla birlikte, kimi katılımcılar bu kavramları tümüyle dışlamak yerine, onları inanç süzgecinden geçirerek yeniden tanımlamakta; böylece seküler anlamlarından sıyrılan bu kavramlara, ilahî sınırlar içinde yeni anlamlar kazandırmaktadır. Bu bağlamda, eşitlik kullukta eşit sorumluluk olarak; özgürlük ise Allah'a kullukta gerçekleşen bir teslimiyet hali olarak yeniden inşa edilmektedir.

3.3. Aile İçerisinde Kadının Konumu: Roller, Sorumluluklar ve Haklar

Tevhid ve Sünnet Cemaati'nin kadın anlayışında aile, kadının kimlik ve konumunun belirlenmesinde temel referans alanlarından biridir. Kadının eş, anne ve birey olarak konumlandırılışı, yalnızca toplumsal bir işlev değil, aynı zamanda dinî bir yükümlülük olarak sunulmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, aile içi sorumlulukların cinsiyet temelli olarak ayrıldığını, ancak bu ayrımın ilahi düzenin bir parçası olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, aile içerisindeki roller, yöneten-yönetilen ilişkileri, sorumluluk paylaşımı, ekonomik yükümlülükler ve çok eşlilik gibi konular kadın ve erkek arasında cinsiyete dayalı bir denge anlayışıyla ele alınmaktadır. Katılımcıların büyük kısmı, kadının aile içindeki konumunu İslam'ın çizdiği sınırlar içinde anlamlandırmakta ve bu sınırlar içinde kadına ait görevleri hem kutsal hem de sınırlı bir sorumluluk alanı olarak değerlendirmektedir. Bu temada, söz konusu anlayışın katılımcı ifadelerine nasıl yansıdığı dört alt tema çerçevesinde ele alınacaktır.

3.3.1. Ailede Kadının Konumu: Roller, İtaat ve Tamamlayıcılık

Katılımcılara, kadının aile içerisindeki yeri, üstlendiği roller ve taşıdığı sorumluluklara dair düşünceleri sorulmuştur. Katılımcıların ifadeleri, kadının aile içinde tanımlanış biçiminin belirli kalıplar

etrafında şekillendiğini ve bu kalıpların çoğunlukla Kur'an ve sünnete referansla temellendirildiğini göstermektedir. Kadın, bu çerçevede eşine yardımcı olan, ona itaat eden, çocuklarına dini ve ahlaki eğitim veren bir birey olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, aile içerisindeki kadın figürü, hem ibadet ve kulluk yönüyle hem de öğretici ve destekleyici konumuyla anlamlandırılmaktadır.

Akif: Ev içinde, kadın ev içinde olduğu zaman namazını yani Allah'ın kulu olduğu için bu kulluğunu sergileyecek illaki, namazını, orucunu tutacak. İffetini muhafaza edecek ve eşine de itaat edecek ve eşine de yardımcı olacak. Aynı zamanda kadın, evde öğretmendir. Yani eşinin, eşine öğretmendir, çocuğuna öğretmendir, evi evirip çevirendir. Evin aslında o çevirip çevireni kadındır.

Gülnur: Yani erkek; eşini ve çocuklarını koruyacak, gözetecek, işte rızkını getirecek, kadın da; evde çocuğuna gerekli eğitimde verebilir, eğer durumu buna müsaitse kendini de geliştirebilir, evini koruyup kollaya da bilir, eşine itaat de edebilir, böyle mutlu bir evlilik portresi çiziyor İslam bende.

İlknur: Yani şöyle söyleyeyim zaten az önce açıkladım. Kadın yeri gelir annedir, yeri gelir eştir en önemlisi de Allah (a.c)'ye bir kuldur ve tek başına bir bireydir aynı şekilde aile içerisinde de bu böyledir. Ailede erkek kavram olandır, yöneticidir. Kadın da bununla beraber onun eşi ve yardımcısıdır ona yardım eden kişidir ve aile içerisinde de rolü budur, eşine yardımcı olmak.

Ayşe: Yani kadın da ev içerisinde bir bireydir. Elbette ki erkek ile kadın, ev içerisinde bir istişare hali içerisinde olması gerekir; evin düzeni olsun, gidilmesi gereken yer olsun, gelinmesi gereken yer olsun, istişare hali içerisinde olmak güzeldir. Ve bununla beraber şu da var; kadın aile içerisinde kulluğuyla bilinir ve hani çocukların dedik ya eğitmen, aslında Allah'a nasıl kulluk edileceğini bir nebze çocuklarına da gösterendir. Eş noktasında, tabii ki de eşine itaat eden, eşi hususunda ona serkeş davranmayan ve bununla beraber ona yardımcı olan kadındır.

Katılımcılar, aile içinde kadının yerine dair tariflerde, Kur'an ve sünnetin öngördüğü roller çerçevesinde eşe yardımcı olan, çocukların dinî eğitiminde aktif rol alan bir kadın figürüne işaret etmektedir. Bu rollerin bir kısmı itaat çerçevesinde tanımlanırken, kimi katılımcılar

itaatin dinî bir vecibe olduğunu ve bu vecibeye riayet etmenin kadına cenneti kazandırabileceğini ifade etmiştir:

Akın: Normalde mesela aile içinde bir bayanın rolü; çocuklarının eğitimi, evin işte ne bileyim yönetimi, ondan sonra bir eşe İslam'ında yardımcı olabilmesi vesaire bunlar geliyor aklıma, bunlar olabilir, aile içindeki rolleri. Ve ekstra yani normalde aile içerisinde, hadis olması lazım tam aklıma gelmedi de, işte namazı kılıp orucu tutarlarsa, bir de eşlerine itaat ederlerse Allah subhane ve teala onları cennetine koyacaktır, gibisinden bir hadis var tam aklıma gelmedi lafız olarak, yani ev içerisinde eşine itaatidir.

Akif: Aynı zamanda eşine itaat eder çünkü Allah (a.c) bunu ondan istemiştir. Nebi (s.a.v) bunu bize birçok hadisinde öğretmiştir. Eşine itaat ettiği müddetçe değerlidir kadın. Bazıları bunu yanlış anlıyor olsa da itaat ettiği müddetçe değerlidir. Mesela şöyle anlaşıyor; bir kadın itaat etmiş, sanki onun özgürlüğü elinden alınıyor, sanki o basitleniyor. Hayır, Allah (a.c) kadını bilmiş tanımış, sen eşine itaat ettiğin müddetçe eksikliğini giderebilirsin, doğru yerden doğru bir perspektife sahip olabilirsin. Sen eşe itaati terk ettiğinde yanlış kararlar verirsin, yanlış bir yolu izlersin, duygularına hâkim olursun aklın ile hareket edemezsin.

Katılımcı, itaatin ne demek ve niçin olduğunu yorumlayarak kendi perspektifinde sunmuştur. Bu arada, erkek akıl ile kadın ise duygularla özdeşleştirilmiştir. Burada kadın ve erkek arasında bir tamamlayıcılık ilişkisinin kurulduğundan söz edilse de erkek büyük parçayı temsil ediyor gibi görünmektedir. İtaat etmek-etmemek, doğru ve yanlış tercih etmek gibi iki keskin uç şeklinde yorumlanmaktadır.

Buna karşılık, kimi katılımcı itaati, duruma ve bilgiye göre eşler arası değişebilecek esnek bir özellik olarak ele almıştır.

Nuray: Ben de mesela işte eğitim konusunda çok iyiyim mesela, eşimden daha iyiydi benim eğitim mesela. Ne yaparım ben çocukları eğitme konusunda, eşim bana tabi olur. Şöyle yani etmeyen insanlar da olabilir ama mesela eşim bana şunu çok rahat diyordu işte, sen bu konuda gerçekten iyisin, bu konu senin inisiyatifinde.

Rümeysa: Şimdi eş eve geldikten sonraki sorumluluk, evet her ne kadar erkek kavvamsa kadının üzerinde ama eve

geldikten sonraki süreçte kadın burada biraz daha yani tırnak içine yöneticiliği, ilgilenmesini devralması lazım... Kur'ân-ı Kerîm ile ilgili hemhal olması noktasında ona yardımcı olması, onu biraz daha idare etmesi ya da çocukları ile alakalı olan mesele de ona yardımcı olması, diniyle alakalı, onları tanıması ile alakalı meselede, burada başrol kadın olmuş oluyor.

Katılımcılar, itaati her ne kadar esnek bir şekilde yorumlamaya çalışsalar da, iktidarın esas olarak erkekte olduğu görülmektedir.

Aile içerisinde kadın ve erkek arasında kurulan yönetici-itaat ilişkisi, katılımcılara eşitsizlik içeren bir ilişki olarak algılandığı, bu algıyla ilgili düşüncelerinin ne olduğu sorulmuştur. Katılımcılar, bu ilişkiyi eşitlik temelinde yorumlamayıp, kadının başka açılardan erkeğe karşı üstün özelliklerini öne çıkartarak bu ilişkinin denge üzere kurulu olduğunu ifade etmişlerdir.

Ahmet: Allah (a.c)'e, bir yönüyle erkeği üstün kılmış ailede, bir yönüyle kadını üstün kılmış. Nasıl? Erkeği ailede yönetici olarak üstün kılmış, Allah (a.c)'e Nisâ Suresi'nde öyle söyler; erkekler kadınlar üzerine kavramdır yani yöneticidir, son söz onlardadır. İkinci olarak kadını erkeğe üstün kılmıştır, bu da nedir? Annelik konusunda İslam kadını erkeğe üstün kılmıştır. Allah resulü (a.s)'a kime iyilik yapayım diye bir soran sahâbi'ye Peygamberimiz; annene iyilik yap, sonra yine annene iyilik yap, sonra yine annene iyilik yap, sonra babana iyilik yap diyor, Allah resulü (a.s). Yani bir bütün olarak taraflar birbirlerine karşı haklarını yerine getirdiğinde o denge ve uyum oluşur.

Gül: Şimdi buradaki ölçümüzde Nisâ suresindeki ayet-i kerime. Nisâ suresinde Allah (a.c) yöneticiliği erkeklere vermiştir. Dediğim gibi hani Allah (a.c) bir konuda erkeği, bir konuda hani kadını üstün kılmıştır. Mesela şöyle sorarsak işte; evde yönetim erkek de ama daha çok kime saygı gösterilmesi gerekir, daha çok kimin sevilmesi gerekir, daha çok kimin sözünün dinlenilmesi ya da ona iyilik yapılması gerekir? Anneye değil mi, işte Allah Resulüne soruyorlar; işte annene, sonra annene, sonra annene, sonra babana diye söylüyor. Yani İslam aslında denge dini, denge dinidir, Allah (a.c) bu şekilde dengelemiştir.

Leyla: Mesela diyor ki cennet annelerin ayakları altındadır... Babalar demiyor mesela ya da çocuklar için emek verenler demiyor bir yandan, kadınlar. Şeyde haklar

sıralamasında ne var mesela Allah'ın hakkını gözettikten sonra biz ilk başta annemizin hakkını gözetmemiz gerekiyor. Annenin hakkı, annenin hakkı, annenin hakkı 3 kere zikrediliyor, sonra babanın hakkı zikrediliyor.

Şeyma: Aile anlamında da söz konusu çocuk olduğu zaman da hatta burada annelik hakkı çok daha öndedir. Annenin çocuğa karşı, çocuğun anneye karşı haklarına baktığımızda hani Allah resulünün şey dediği gibi hani önce anne, önce anne, önce anne sonra baba hadisinde olduğu gibi annenin hakkı çocuk üzerinde daha fazladır. Çocuk, annede daha hak gösterme noktasında daha önde olan bir yerdedir.

Rümeysa: Çocukların, anne babasına hürmet noktasında, sevgisi noktasında şariat de bununla ilgili bize zaten emir veriyor, nasihatte bulunuyor... Anneme ve babama hangisi daha fazla hürmet edeceğim, hangisine daha fazla saygı göstereceğim hiyerarşisine bakıldığında, Allah resulü, annene iyilikte bulunacaksınız diye söylüyor. Sahabe diyor ki ondan sonra kime, yine annene, sahabe diyor ki ondan sonra kime, yine annene, ondan sonra kime, babana yani şariat bunun sınırlarını çizmiş aile için anne baba ve çocuklardan oluşan bir meseleden bahsettiğimizde.

Katılımcılar, erkeğin iktidarına karşı kadının anneliğiyle edindiği üstünlüğü öne sürmektedir. Kadın burada erkek gibi sadece erkek olması bakımından değil, kadınlığıyla beraber anne olmakla üst bir değer elde etmiştir.

Kimi katılımcı, erkeğin iktidarıyla devlet yönetimi arasında bir benzerlik ilişkisi kurarak bunun düzen ve denge için gerekli olduğunu belirtmiştir.

İlknur: Aslında bununla ilgili şöyle bir örnek verebiliriz; bugün diyelim ki biz bir ülkede yaşıyoruz öyle değil mi? Ve bir ülkenin bir yöneticisinin olması gerekiyor. Şayet insanlar şunu derse, yani yönetici olacak kişi de benim senin gibi insan niye ayrımcılık yapıyoruz ki, niye o başa geçiyor, niye ben başa geçmiyorum, niye ben olmuyorum deyip, o kişiyi baştan indirse ve herkes istediği gibi yaşasa nasıl bir ortam olur sizce? Kaostan başka hiçbir şey olmaz, öyle değil mi? Yani birinin, yönetici olması gerekiyor; düzenin olabilmesi için, kaosun olmaması için bir düzenin olması gerekiyor. Bu nasıl ki devlet bazında böyle ise aslında en küçük birey olan, çekirdek ailelerde de bu böyledir.

Benzer şekilde başka bir katılımcı da erkeğin otoritesinin gerekliliğini, evin düzen ve mutluluğu temelinde açıklamıştır.

Ali: Tamam, itaat var da Kur'an'da Allah dışında hiçbir şeye mutlak itaat yok ki. İtaatin amacı ne mesela? Kadın niye erkeğe itaat eder? Sebep, erkek ilah olduğu için mi? Hâsâ, evin mutluluğu için. Allah diyor ki bize, size ben böyle bir düzen kurdum, işte kadınla erkeğin konumu bu şekildedir, bu şekilde bir aile kurun diyor. Amaç ne? Ailenin mutlu olmasıdır. Şimdi erkek ailenin mutsuz olması için mi bunu yapıyor? Yani bu çok tezât bir şey. Bu erkeğin kendini ilahlaştırması, erkeğin kendini daha üst bir insan sınıfı olarak görmesi, kadını alt bir sınıf görmesinden kaynaklanıyor. Zaten kadını kendiyle aynı insan derecesinde gören bir erkek niye keyfi olarak sınırlasın ki.

Katılımcı, kadın ve erkek arasında kurulan yönetici-itaat eden ilişkisini üstünlük-altındalık olarak yorumlamamış; bunu ilahi rol dağılımdaki sorumlulukla açıklamıştır. Bununla birlikte, kadın ve erkeğin insani zeminde eşit olduğuna ve erkeğin otoritesinin bu eşitliğin üstünde olmadığına dikkat çekmiştir.

Katılımcılar, hem erkeğin iktidarının hem de kadının erkeğe itaatinin mutlak olmayıp, sınırlandırılmış olduğuna dikkat çekmişlerdir. Buna göre; erkeklerin kadın ve çocukların bakımıyla sorumlu olması, ev içerisinde istişare edilmesi, kadının kendisine yönelik haksız bir durum karşısında mahkemeye başvurması erkeğin iktidarını kısıtlayan durumlar olarak açıklanmıştır.

Ahmet: İtaat meselesi bir sınırdır mesela, ya da koca için kadına emanet gözüyle bakar, bu onun için bir sınırdır, onun da özgürlüğünü kısıtlar. Yani nasıl? İsteddiği gibi takılamaz, istediği gibi hayatını yaşayamaz, kadının Kur'an-ı Kerim'de de belirtildiği üzere, kadınlar ve çocuklara karşı maddi ve manevi olarak onların rızıklarını temin etmekle mesuldür, bu da onun özgürlüğünü kısıtlar. Yani, her hak beraberinde bazı özgürlükleri kısıtlar. Ama bu yani dediğimiz gibi bu bütün şeyler için geçerli. Allah'ın sınırları içerisinde, kadın veya erkek bu sınırlara aykırı davranmadığı sürece özgürdür. İslam, aynı zamanda aile içerisinde ve toplum içerisinde ve devlet yönetiminde her alanda fark etmez, istişareyi emreder. Allah (a.c), onların işleri kendi aralarında istişare ile der. Bu anlamda, bir mesela İslami bir aile içerisinde kadın, kocası

kadına fikrini sorabilir, sormadığında, kadın fikrini söyleyebilir.

Katılımcı, erkeğin iktidarını sorumluluk yüklenmek açıklamıştır. Ayrıca bu iktidar karşısında kadının varlığının devam ettiğine işaret olarak kadının fikrinin sorulması veya kendisinin fikrini ifade etmesine dikkat çekilmiştir. Benzer şekilde bir katılımcı da bu noktaya dikkat çekmiştir.

Şeyma: Burada kadının aile içindeki yeri, Allah (a.c)'den ve resulünden bildiğimiz şudur; hani idareci olan erkektir, idare eden, evin idari anlamda sorumlusu olan erkektir, son kararı veren erkektir. Bu anlamda, kadının söz hakkı yoktur gibi bir şey söylemiyorum. Böyle bir şey yok, hem Kur'an'da hem Sünnette bu yok. Ama bir karar verilecekse bu kararın son söz söyleyip erkek de(?) kadın da o eşine itaat eder bu noktada.

Katılımcı kadının söz hakkının olduğunu belirtmiştir. Ancak nihayetinde son söz hakkının erkeğe ait olduğunu belirterek yine erkeğin otoritesi korunmuştur.

Kimi katılımcılar da erkeğin otoritesine dayanarak kadına haksız muamelede bulunamayacağını ve şayet böyle olması halinde kadının izleyebileceği çeşitli yollardan söz etmiştir.

Ahmet: Kadın, kendisine zulmedildiğini düşünüyorsa bu konuda mesela Allah resulü (a.s) dönemindeki örneklik üzerinden söyleyelim; kendisi kocasına nasihat eder, durumu aile içerisinde düzeltmeye çalışırdı. Yahut aile büyüklerinden bu konuda yardımcı talep eder. Bu konuda buna rağmen düzeltemiyorsa ilim ehli olan bir insana gidip bu konuda yardım talebinde bulunabilir... Elbette bir İslam toplumundan bahsediyorsak kadın kendisini açıkça zulmedildiğini düşünüyorsa gider mahkemede dava açabilir.

İlknur: İşte erkek ne derse kadın tamam deyip sussun o zaman, itaat etsin. Biz bunu kast etmiyoruz. Zaten orada sorun halledilmeye çalışılır ki Allah (a.c) bize bunun yolunu gösteriyor; kadının ailesinden bir hakem, erkeğin ailesinden bir hakem getirin mesela ve bu şekilde aralarındaki sorunu çözmeye çalışın diyor.

Aziz: İtaat mefhumu da burada aslında hakkın, ölçünün ne olduğu ile alakalı bir taraftan. Eğer erkek haksız bir şekilde kadını bir şeye zorlarsa, kadını zulmeder pozisyona gelirse aslında zaten sınırlarını çiğnemiş, Allah'ın emrini gözetmemiş bir durumda olacaktır. Ama kadın bunu dinde olduğunu bilirse, dinini iyi bilirse erkeğinin zulmettiğini bilebilir gerçekten ve bunu hakkını arayabilecek bir pozisyona getirebilir.

Gülnur: Mesela az önce dedin ya şiddet gören bir kadın diyelim, bir kadın eşinden şiddet görüyor ve etrafındakiler sürekli, olsun o senin kocandır otur, kocandır otur, yani bu kadın İslam'a ne kadar meyledebilir ki? Ne kadar sevebilir ki, değil mi? Çünkü yapılan eylem yanlış, söylenilen cümle yanlış, ya kocandır otur. Hayır yani onun sana sürekli eziyet etme, şiddet etmeye ne hakkı var! Şiddet göstermesine ne hakkı var ki! Ya tabii ki çıkıp orada diyeceksin yani; ben de bir insanım, bana vuramazsın, bana bunu yapamazsın, hak arama orada aslında devreye girer.

Kadın ve erkek arasındaki bu ilişkiyi daha iyi anlamak için dergide yayınlanan bir metinden hareketle “kadın erkek için vardır, ona uyum sağlar. Kadın eşi olmadan bir işe yaramaz” şeklinde ifadeler hakkında ne düşündükleri sorulmuştur.

Şeyma: Bu İslami bir tabir değil, İslam'ın anlayışı değil, kadınlar erkek için vardır, erkekler kadın için vardır. Allah (a.c) iki cinsi de birbirleri için yaratmıştır... İki cins de kulluk için yaratılmıştır... Daha sonrasında Allah (a.c), bu kulluk yürüyüşünü kolaylaştırmak ve sevgiyi kılmak, iki cinsi birlikte yol alması için de bu hani erkekten kadını yarattı(?) ve birbirlerine bir yol çizdi, hani evlilik olarak... Burada bir yokluktan, bir ihtiyaçtan bahsedeceksek kadın da erkeğe muhtaçtır, erkek de kadına muhtaçtır.

Ahmet: Kadın, erkek için; erkek, kadın için yaratılmış, birbirlerini tamamlarlar öyle söyleyeyim. Elbette, kadın için uyumdan bahsedilen şey itaat ise eğer kastedilen şey, elbette ki bunu zaten konuştuk. Ama şuna inanıyoruz; Allah (a.c) kadını, erkek için; erkeği, kadın için yaratmış. Erkek, kadınsız yapamaz; kadın, erkeksiz yapamaz... Yoksa kadının ailede bazı sorumlulukları var, erkeğin ailede bazı sorumlulukları var, birbirinden farklı sorumluluklar... İki tarafta birbirine karşı o bundan üstündür, bu bundan üstündür, bu ikinci sınıftır, bu üçüncü sınıftır, biz öyle bir düşündüğümüz yok az önce de anlattığım gibi.

Katılımcılar, yalnızca kadının erkeğe muhtaç olduğu bir anlayışı kabul etmediler. Bunun yanında, kadın ve erkek ilişkisini, ikisinin de farklılıklarını temele alarak tamamlayıcılık ilkesiyle açıklamışlardır.

Katılımcılar, kadının erkeğe itaati konusunda kültür ve içinde bulunulan çevrenin etkisine dikkat çekmişlerdir.

Nuray: Hani şimdi mesela bana bu, eşimle yaşadığım dönemde çok ağır gelmedi. Neden? Çünkü ben eşime bir şey sorduğumda ya da bir şey söylediğimde hiç olumsuz cevap almadım, hani bu çok önemli. Sizin yetiştirilme tarzınız, eşinizin yetiştirilme tarzı, belki bu da İslam'dan kaynaklanan değil yine insanların kültürlerinden, geleneklerinden kaynaklanan bir şey. Öyle olduğu zaman, zaten itaatte de inanunki hiç zorlanmıyorsunuz. Hani şimdi bir saygı var, bir sevgi var, ondan sonra bir görev paylaşımı var, eşinizin dediği şeyler zaten eşinizle de bir bağınız varsa, güzel bir bağınız ilişkiniz varsa itaat konusunda da hiçbir şekilde zorlanmıyorsunuz. Ama mesela olabilir, eşiniz çok anlayışsız insanlar da olabilir, böyle insanlar yok mu, yok. Hani bize tavsiye edilen ya da bizim yapmamız gereken ne? Allah için sabredebilmek hani, bunun da biz sonuçta ecrini alacağız.

Gül: Ben itaat kelimesini duyduğumda aslında ilk aklıma gelen Allah ve Resulüne itaat etmek oluyor. Çünkü ayet-i kerimelerde daha çok Allah'a itaat edin, resulüne itaat edin oluyor. İtaat kavramı bende bunu canlandırıyor. Yani belki de böyle bir çevrede olmadığım için hani sürekli kendisine itaat bekleyen hani gerek baba olsun, gerek eşim olsun gerek de ya da farklı hani sürekli itaat bekleyen bir ortamda olmadığım için belki de sadece Allah'a itaat çağırıyor zihnimde.

Katılımcılar, karı-koca ilişkisinde yöneten-yönetilen ilişkisini gölgeleyecek saygı-sevgi ilişkisini ön plana çıkartmıştır. Yine itaatın kolaylığı ve zorluğunda, karı-koca arasındaki bu ilişkinin belirleyici olduğuna dikkat çekmiştir.

Katılımcılar, aile içerisinde düzen sağlamak için, kadın ve erkeğin cinsiyet farklılığı temelinde bir denge ilişkisi gözetilerek, rol ve sorumlulukların, Allah tarafından dağıtıldığına inanmaktadır. Buna göre, erkek, eş ve çocuklarının maddi ve manevi ihtiyacını gidermekle yükümlü evin yöneticisi; kadın ise eşine itaat eden ve ona yardımcı olan iyi bir eş, aynı zamanda annedir. Kadın ve erkek arasındaki yönetici-

yönetilen ilişkisi, kadının söz hakkının ve insani onurunun korunmasıyla sınırlandırılarak, bu ilişkide mutlakıyetin olmadığı ifade edilmiştir.

3.3.2 Ortak Bir Alan Olarak Ev ve Sorumlulukları

Aile içinde kadına biçilen roller, kadının ev ve işleriyle sorumlu kişi olduğu algısını oluşturmuştur. Bu nedenle katılımcılara, bu düşünceyle ilgili yaklaşımlarının ne olduğu sorulmuştur. Kadın ve erkek katılımcılar, kendi yaşamlarından da örnek vererek, ev alanını kadın ve erkek için her anlamda ortak paylaşım alanı olarak kullandıklarını ifade ettiler.

Aziz: Eşim genellikle meşgul olduğu için hem kendi eğitimiyle alakalı hem görev ve sorumlulukları da diyebiliriz, çok vakti kalmıyor ve ben bu konuda daha maharetliyim de ve ev işlerinde de genel olarak paylaşıyoruz. Yani şöyle bir hayatımız yok; işte sen bulaşıkları yıkayacaksın, evi temizleyeceksin, çocuk bakacaksın, işte alışverişleri yapacaksın, yemek yapacaksın böyle bir hayatımız yok bizim. Tamamen bir ortaklaşma üzerine bir görev ve rol paylaşımı var. Bazen benim daha fazla yaptığım bazen eşimin daha fazla yaptığı zamanımıza bağlı olarak değişebiliyor. Ama genel olarak ortak bir şekilde sürdürüyoruz. Ev aslında bizim uyuyup, yemek yiyip ve barındığımız bir yerden ibaret sadece. Roller ve sorumlulukları genel manada bölüşmüş durumdayız. Hatta çocuk bakımı da veya çocuğun eğitimi de bu şekilde olmalı.

Rümeysa: Ev işleriyle ilgili, düzen ve yardımlaşmada işler paylaşılır, çocuk eğitimi ile alakalı olan meselelerde işler paylaşılır, dini eğitim noktasında meselelerde işler paylaşılır.

Şeyma: Yani bu şekilde inanıyoruz ve hani evin tüm işlerinde, tüm şeylerinde ortaklardır. Yani ev işleri, o yaşanan alan noktasında ikisinin de sorumluluğu aynıdır, aynı evde yaşadıkları için ev işleri, aklınıza gelen tüm ev işleri için söylüyorum bunu. Bu noktada ortak sorumlulukları vardır.

Gül: Yani şöyle bir inanca sahip değiliz; işte kadın evde yemek yapmak zorundadır, temizlik yapmak zorundadır, yani böyle bir inanca sahip değilim. Şöyle söyleyebilirim yani ortaklaşa belli bir şeyleri yürütebilir yani başka ne söyleyebilirim bilmiyorum.

Ali: Peygamber (a.s) řu örneklşi de yapmış mesela; gitmiş evde yemek yapmış, evi süpürmüş, ev işi yapmış, elinden geldiğince işini kolaylaştırmış. Hani řu değil, hani ben mesela bugün hiçbir işim yok, evde oturayım yan geleyim yatayım hani bu da olmaması lazım. Elinden geldiğince yardım etmek lazım.

Katılımcılar, kadının aile rolleri bakımından klasik toplumsal bir yaklaşıma sahipken ev ve sorumlulukları söz konusu olduğunda farklı yaklaşmıştır. Yani ev işleri, kadın işleridir diye bir iş bölümü yapılmamıştır. Ev, kadın ve erkek için sorumlulukların paylaşıldığı ortak bir alan olarak açıklanmıştır.

Bir katılımcı, ev işlerini paylaşım konusunda da kadın ve erkeğin kültürüne, kişisel beklentilere göre değişeceğini belirtmiştir.

Nuray: Şimdi şey var gerçekten, işte hep eşler diyoruz ya eşlerin aslında burada çok önemli rolü var yani, ben şimdi zaten nedir, işim vardır, görevim vardır, yapmam gerekenleri yapmamam gerekenleri biliyordum ve yaparım ya da yapmam, bu sizin eşinizle alakalı bir şey hani. Şimdi bazı insanlar mesela benim eşim öyle, hani yemek yap, şunu yap, bunu yap gibi bir derdimiz olmuyordu. Çünkü o aramıyordu böyle bir şeyi. Ama bir başka bir insan, bunu arayabilir. Bu da bu anlamda sorumluluk, görev, hani yapmazsan ortamda şeylik, tatsızlık olacaksa yapmak zorunda hissedebilirsiniz.

Katılımcı, kadın ve erkek arasında iş paylaşımını karı-kocanın kişiliklerine ve beklentilerine göre açıklamıştır.

Tevhid dergisinin 81. sayısında yer alan “Kellim Kellim La Yenfa” isimli metinden hareketle katılımcılara, kadınların ev işlerinden, eşlerinin sorumsuzluğundan vs. yakındıklarını, bunun hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Katılımcılar, bu durumu kültürün olumsuz bir etkisi olarak açıklamış ve bunun zamanla edinilecek İslam ahlakıyla değişebileceğini söylemişlerdir.

Ahmet: Şimdi şöyle, ideal olan İslam'ın bize şey yaptığı, bizim önümüze koyduğu profil, bizim için esas olan budur. Buna giderken içerisinde yaşadığımız toplumdaki dolayısı, toplumun örfünden, âdetinden, geleneğinden dolayı bunlardan kurtulup İslam'ın istediği duruma gelebilmek bir süreç istiyor. Bu da bazen dergilerde yazı yazarak, bazen birebir muhabbetlerde

konuşarak, bazen seminerlerde anlatarak, bu zamanla düzelecek olan bir şey. Bahsettiğiniz gibi bir kadından gücünün yettiğinden fazlasını istemek zulümdür. Allah (a.c) bile kimseye gücünden fazlasını yüklemez. ... Biz bu konuda bu bizim bu bahsedilen durum sizin de bahsettiğiniz gibi dergide düzeltilmesi gereken bir durum olarak zikredilmiş.

Gül: Bu örfi bir şey daha çok, daha çok hani İslam'ın değil, örfün dayattığı bir şey aslında. Daha çok anadan atadan görülen bir şey, hani örfün aslında dayatmış olduğu bir şey. Böyle söyleyebilirim, yani yoksa İslam'ın hani beklediği bir zorunluluk değil yani.

Nuray: Herkes hani İslam oldum, tamam ben İslam oldum işte artık her şey değişiyor falan böyle bir şey yok. Bizim kalıntılarımız, hâlâ benim cahiliyem var, hâlâ benim o küçükken aldığım eğitimler, anne babadan gördüklerim, abiden ablalardan gördüğüm her şey burada hâlâ duruyor (kafasına işaret etmiştir). Onlar düzeldiğinde, onları gerçekten İslam ahlakıyla ben ahlaklandığımda bu sorunlar zaten hiçbir şekilde problem olmayacak. Biz henüz daha İslam olmak demek ne demek, yani o ahlakı biz henüz hepimiz içimize sindiremedik ki; hâlâ işte babasından görmüş olduğu davranışlar var, annesinden görmüş olduğu davranışlar var, yetiştirilme tarzı var. Bunlar olduğu için de bu problemler mutlaka olacak, normal. Nedir? Düzeltmeye çalışıyoruz, en iyi şekilde düzeltmeye çalışıyoruz, birbirimizle konuşuyoruz, nasihat ediyoruz, bu şekilde yapmaya çalışıyoruz.

Katılımcılar, ev sorumluluklarının ortak bir şekilde yürütülmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bunun dışında, kadının ev işleriyle baş başa bırakılmasını da geleneklerin olumsuz etkisi ve sonucu olarak açıklamışlardır. Aynı zamanda bu durumun İslam inanç ve ahlakını benimsemekle değişeceğini de söylemişlerdir.

3.3.3. Geçim Sorumluluğu ve Miras Hakkı

Katılımcılar, biyolojik cinsiyeti temele alarak kadın ve erkek arasında farklılıkların olduğunu ve buna göre hak ve sorumlulukların dağıtıldığı görüşündedirler. Buna göre, evin reisi olarak görülen erkek, ailenin geçiminden sorumlu ve buna göre de hakları bulunmaktadır.

Ahmet: Allah (a.c) erkeğe farklı özellikler vermişse veya sorumluluklar vermişse, kadına farklı sorumluluklar vermişse

elbette orada rabbimizin gözettiği hikmetler vardır; kimisini biliriz, kimisini bilmeyiz. Erkeklerle alakalı, kadınlar ve erkekler Allah'a eşit olarak kuldur elbette ama erkeğin bir ailede sorumluluğu, Allah'a vereceği hesabı daha büyüktür. Allah resulü diyor ki koca; kadından, çocuklarından, ailesinden mesuldür, diyor. Kadın için sadece kocasının evinden, çocuklarından mesuldür diyor, Allah resulü. İffetini muhafaza etmek ve çocuklarla ilgilenmek, kadının sorumluluğu çok daha azaldı. Erkeğin sorumluluğu daha fazla; kadınla da sorumlu, onların maddi manevi ihtiyaçlarıyla sorumlu, kadının böyle bir sorumluluğu yok. Kadın, maddi olarak aileye bir katkıda bulunmak zorunda değil mesela, giyim, kıyafet, yiyecek böyle bir sorumluluğu yok. Erkeğin sorumluluğu, aslında bu erkeğin üzerine binmiş yük.

Katılımcı, erkeğin aile reisi olmasını kendisine yüklenen sorumluluklar nedeniyle bir yük olarak değerlendirmiştir. Katılımcı, kadının aile içinde ekonomik bir katkı sunma zorunluluğu olmadığını, bunun erkeğe ait olduğunu söylemiştir. Çalışmak bir hak olarak değil bir zorunluluk ve sorumluluk olarak ele alınmıştır. Benzer ifadeler diğer katılımcılarda da görülmektedir.

Şeyma: Bir kadının aslen çalışması zorunluluğu yok, yani çalışma zorunluluğu yok diyeyim. Çalışma sorumluluğu ve zorunluluğu erkeğe ait, evine bakması noktasında ailesine bakması noktasında, bekârsa bir erkek ailesine bakması, evliyse eşine ve çocuklarına bakması gereği. Hani bu yüzden çalışmak erkeğe aittir. Kadının çalışması ancak kendi isteğiyle veya hizmet olarak hani İslam'a hizmet olarak bir sorumluluk olarak söylenebilir ama o da zorunlu değil.

Erkeğin, kadının geçimi sağlama yükümlülüğü aynı zamanda denetlenebilmektedir. Kadının ihtiyacı giderilmediğinde bunu şikâyet etme hakkı olduğu belirtilmiştir.

Ali: Yani o yüzden böyle çok önemli bir şeyse örnek veriyorum mesela dayak, şiddet vardır mesela bu zaten çok önemli bir şey veya işte erkek kadına karşı sorumluluklarını yerine getirmiyordur işte ona elbisesini, günlük ihtiyaçlarını maddi olarak karşılamıyordur işte kumar oynuyordur, ailesiyle ilgilenmiyordur. Zaten bunlar İslam'da da boşanma sebepleri. Bir kadın kadı'ya gittiğinde kadı bunu boşamamazlık yapmaz, erkeğe boşattırır. Bu gene ilim ehline sorulması gerekir, benim bildiğim kısıtlı bilgi olarak.

Katılımcılara, kadın ve erkeğin miras paylarının eşit olmamasıyla ilgili ne düşündükleri sorulmuştur. Katılımcılar, erkeğin çalışma sorumluluğu ile miras payı arasında ilişki kurarak açıklamada bulunmuştur.

Leyla: Uygulamaya ve hikmetine bakmanız gerekiyor. Erkeğe iki veriliyor çünkü kadına mehir vermek zorunda bir, iki çocuklarının geçimini, kadının geçimini ve tüm ihtiyaçlarını karşılamak zorunda. Kadının, kocasının hiçbir şeyini karşılamak, maddi anlamda zorunluluğu yok, üzerine evlenirken mehir alma hakkı var. Şimdi haliyle bir ailede iki verildiği zaman bir erkeğe bu sorumluluklar için kaynak oluşturulmuş oluyor. Ve kadına da bir verildiği zaman, bu şekilde kadına da yine kocasının eğer ki hiçbir durumu yoksa yine bir kaynak oluşturulmuş oluyor. Burada ne var? Allah, insanlara sorumlulukları, sorumlu tutuldukları yerlerde onları destekliyor aslında ama kadının böyle bir sorunu yok. O zaman şunu konuşmalıyız; erkeklere niye böyle bir sorumluluk verildi? Erkeklere adaletsizlik değil mi? Niye kadına bakmak zorunda? Niye çocuklara bakmak zorunda? Bu çok büyük bir yükümlülük, niye kadına verilmiyor bu? Bunu kimse sormuyor.

İlknur: Şöyle söyleyeyim; Allah (a.c), bir erkeğe annesine bakmayı, kız kardeşlerine bakmayı, eşine bakmayı onu bu konuda sorumlu kılmıştır, onlara bakmakla yükümlüdür. Ama kadının öyle bir sorumluluğu yok. Kadın, sadece kendisine bakmakla yükümlüdür. Ve düşünün mesela mirasın üçte birini kadın aldığı zaman, o mirasın üçte birini sadece kendisine kullanabilir, bu onun hakkıdır ve hiç kimse onu elinden alamaz. Ama erkek, o mirasın üçte ikisini aldığı anda ona hem eşiyle hem kardeşiyle Hem annesiyle paylaşmak durumundadır, onlara bakmak durumundadır. Şimdi bir kıyas yaptığımızda, sizce ikisinin eşit alması adalet olur mu? Adalet olmayacaktır aslında. Ve bu şekilde bir ayrıma gidilmiş olması aslında en doğru kararın Yani en doğru olanın da bu olmuş olduğunu görüyoruz.

Aziz: Ama Allah bir hikmet üzerine bunu koymuşsa bizim buna uymamız lazım. Mesela şöyle düşünelim mantıken, bir kadın ve bir erkek miras paylaşırken, erkek evlenecek bir kadına daha bakacak İslami anlayışta mesela. Ama kadın, zaten bakılan bir konumda olduğu için genel olarak ona bir parça verilmesi belki adaletli olabilir, hani mantıken söylüyorum şu an sadece.

Gül: Yani bir erkek de kalkıp şunu söyleyebilir; mesela işte o zaman neden geçim erkeğe ait? Hani ben neden çalışıyorum, çalışıyorum? Akşama kadar, geliyorum işte evin kirasını ben ödüyorum ama evde ben tek başına yaşamıyorum değil mi? Bundan sonra işte faturalarını ben ödüyorum, yiyecekleri de ben karşılıyorum ama ben tek başına yaşamıyorum. Ama kadının bir ticareti olsa, kadının malı kadına aittir. Kadın isterse harcayabilir istemezse de harcamaz, hani kendisine harcar, kadına aittir. Ama erkek evin geçiminden sorumludur. Yani böyle hani bu bakış açısıyla bakarsak, bu sefer hani kadın ayrımcı, erkek daha aşağı pozisyonda olmuş gibi oluyor. Dediğim gibi bir bütün olarak olaylara baktığımızda aslında Allah (a.c), herkese fitratına uygun şeyler vermiştir.

Katılımcılar, miras dağılımını kadın ve erkeğin ekonomik faaliyetleri doğrultusunda açıklamışlardır. Ailenin ekonomik durumundan sorumlu olan erkeğin, mirastan daha fazla pay alması “adalet” temelinde açıklanmıştır.

3.3.4. Bir Ruhsat Olarak Çok Evlilik

Aile içinde karı-kocayı ilgilendiren bir konu olarak, erkeğin birden fazla evlilik yapabilmesine verilen izindir. Bu konu, farklı yorumlara sahip tartışmalı bir konudur. Bu nedenle katılımcılara, bu konu hakkındaki yaklaşımları sorulmuştur.

Şeyma: Erkek bir ikinci eşi almak istediği takdirde kadın bunu kabul etmek zorunda diye bir şey emir yok ki kaldı ki erkeklerin evlilik yani daha fazla eşe sahip olmaları hakkı da bir emir gibi değil bir inisiyatif olarak verilmiş bir şey, bunu yapabilirsiniz şeklinde emredilmiş. Ve eşler evlilik sürecinde karşı tarafa şart koşabilir, ben bunu istemiyorum diye ve erkek olan tarafta bunu uygulamak zorundadır, uygulamadığı takdirde de evlilik akitleri bitmiş olur, yani biter ve herkes yoluna devam eder.

Ahmet: Bizim için en başta söylediğimiz şey, Kur'an ve sünnet bizim için temel ölçü. Kur'an-ı Kerim'de Allah (a.c), böyle bir hak tanımış ama adaletten endişe ederseniz, adaletsizlikten, sizin için bir eş daha hayırlıdır demiş, Allah (a.c). Aynı zamanda Allah resulü (a.s), hadislerinde birden fazla hanımı olup onlar hakkında adaletsizlik yapanların kıyamet

gününde bununla cezalandırılacaklarına yönelik tehditlerde bulunmuş. Bu Allah (a.c) erkeklere tanıdığı bir hak.

Leyla: O da şöyle normalde Kur'an'da apaçık geçen bir şey bu, ben bunu kabul ediyorum. Allah ne diyor? Diyor ki ben bunu size helal kıldım ama diyor ancak ki diyor, aralarında adaleti gözetirseniz ki bunu da yapamazsınız diyor. Burada çok ciddi bir tehdit ve azap var.

Katılımcılar, çok eşliliği, izin anlamında bir hak olduğunu ancak bunun da “adaleti sağlamak” ile sınırlandırıldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, çok evliliğin zamana, ihtiyaca ve kültürden kültüre değişebileceğini söylemişlerdir.

Şeyma: Aynı zamanda şunu söyleyebilirim, bu bir emir değil, bir ruhsat ve bölgelere göre değişen bir şey. Mesela bizim kültürümüzde, benim yetiştiğim kültürde böyle bir şey yok yani ikinci eş alınmış, öyle bir ortamda doğmadım, öyle bir ortamda büyümедim haliyle bu benim kadın olarak kabul edebileceğim bir şey değil.

Ahmet: Elbette ki bu zamana göre, ihtiyaca göre şey yapılabilir bir şey. Mesela bu toplum içerisinde bu hakkı bir erkek, bir muslim erkek kullanabilir. Ama kullandığında aynı zamanda kendisi bazı sorunlar yaşayacaktır. Çünkü içerisinde yaşanan toplumdaki dolaylı bazı sorunlarla karşılaşabilir. Ama normal şartlarda, Allah (a.c)'nin verdiği bir haktır. Biz bununla alakalı Allah'ın var dediğine, olur dediğine biz hayır diyemeyiz.

Nuray: İşte bu şeyler var hani Kazaklar var, Kırgızlar falan, orada mesela çok eşlilik çok normal bir şey hani bu ülkelerde. Onlarda hani, biz nasıl birinciyle evleniyorsak, boşanıyorsak onlar için çok normal çünkü yetiştirilme tarzı bu şekilde. Ama Türkiye'ye geldiğimizde biz çok farklı, farklı yetiştirildik, hep böyle ikinci eş deyince zaten çok korkunç bir şey olarak bize lanse edildi, yani yaşantımızdan da gördüğümüz olumsuz şeyler de hep böyle olduğu için biz zaten çok sıcak bakamıyoruz.

Ali: Çok evlilik İslam'da olan bir şey, ama günümüz toplumunda günümüz şartlarında, İslam bunu emretmiyor ama çok eşle evleniyor hatta peygamber ve selef âlimleri, tek eşliliği tavsiye etmiş, yapmayan da var, çok evli ama tavsiye edilen bu. O yüzden şey değil, çok böyle aşırı bir konu olarak görmüyorum ama biz bakış açısı olarak hani kendimiz Tevhid dergisi olarak

hani Türkiye toplumunda özellikle, bugün modern toplumda hani bu çok bunun uygulanabileceğini düşünmüyoruz yani.

Katılımcılar, çok eşliliği duruma göre değişebileceğini ve esas olanın tek eşlilik olduğunu belirtmişlerdir.

Bir kadın katılımcı, çok eşliliği veya miras payını farklılığı, sorgulamadığını ve bunun içinde bulunduğu yaşam koşullarıyla ilişkili olabileceğini ifade etmiştir.

Gölnur: Yani şöyle açmaya gerek yok duymuyor değil, yani benim gündemimde olan çok şeyler değil bunlar, aman işte ben orada eksik. Çünkü ben belki hayatımda böyle bir eksiklik yaşamadığım için bunların üzerine gitmiyorumdur. Evet, belki mesela iki evli birisi olsam, üç evli birisi olsa yani eşim, hani bunun üzerine belki çok giderdim. Ya da işte dediğiniz gibi maddi olarak çok zorluk çeksem aman bana niye mirastan bu kadar pay verilmiyor diye çok üzerine gidebilirdim belki, İnsanlık hali. Ama Elhamdülillah yani birçok şeyde de problem yaşamadığım için belki sıkıntı olmadığı için de.

Katılımcılar, çok eşlilik ile ilgili ayeti, ilahi bir emir değil izin olarak verilen bir hak olduğunu ifade etmiş, bunun da zaman, ihtiyaç ve kültüre göre değişebileceğini vurgulamışlardır. Kimi katılımcı, konuyla ilgili bir bilgisi olmadığını belirterek herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Çok eşlilik, katılımcıların yaşam pratikleri içinde karşılaştıkları bir durum değildi.

3.4. Toplumsal Alanda Kadının Konumu

Katılımcıların kadınların toplumsal hayattaki konumuna ilişkin görüşleri, İslâmî sınırları merkeze alan ancak belirli ölçüde bireysel tercih ve toplumsal koşullarla da şekillenen bir çerçeve sunmaktadır. Kadınların toplumun ayrılmaz bir parçası olduğu ve kamusal alanda da var olabileceği genel kabul görmektedir. Ancak bu kabul, kadının tesettürü, erkeklerle ilişkisi ve kamusal alanın “helal” sınırları içinde olması koşuluna bağlıdır. Katılımcıların değerlendirmeleri, sadece kamusal varlığı değil, kadının çalışma hayatına katılımı, annelik dışında üstlenebileceği roller, dini yükümlülükler kapsamında tesettür anlayışı,

toplumsal pozisyonlara katılımı (şahitlik ve liderlik gibi), geleneksel rollere karşı İslâmî pozisyonun ayrıştırılması gibi farklı boyutlarda kadın-toplum ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle “toplumsal alanda kadının konumu” teması, kadınların kamusal görünürlüğüne belirleyen çok katmanlı dinî, kültürel ve cinsiyet temelli anlayışların bir arada işlediği zengin bir tartışma zemini sunmaktadır.

3.4.1. Toplumun Diğer Yarısı Kadın

Bilindiği üzere Müslüman toplumlarda, kadın ve erkek arasındaki ilişki, mahrem ve namahrem şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme, özel ve kamusal alan ayrımı olarak da ifade bulmaktadır. Bu ayırmadan dolayı geleneksel olarak kadınlar, kamusal alan dışında ev ile konumlandırılmıştır. Bu bağlamda katılımcılara, kadınların toplumsal alanda bulunup bulunmayacakları, şayet bulunabiliyorlarsa alabilecekleri rol ve sorumlulukları sorulmuştur.

Akın: Normalde toplum sizin de bildiğiniz üzere, yani kadın ve erkeklerden oluşuyor. O yüzden normalde erkeğin nasıl bir rolü varsa, kadının da öyle bir rolü vardır. ... Biz yani şeye gitmiyoruz, öyle bir ayrıma gitmiyoruz. Nasıl ki biz varsak, erkekler varsa, bayanlar da vardır, kadınlar da vardır. O yüzden İslam, burada bize neyi göstermişse o şekil biz yol yürüyoruz. Sözü'nün başına dönmüş olursak en başına, İslam biz de, Kur'an ve Sünnet nasıl bizim var olduğumuzu toplumda istiyorsa, kadınların da o şekil olmasını istiyor ve burada da bir kısıtlama getirilmemesi lazım.

Şeyma: Kadın bir bireydir, erkek gibi o da toplumda vardır ve toplumun her alanında var olabilir. Yani buradaki ölçü bizim için, Allah (a.c)'nin ve resulünün bir kayıt, bir haram veya bir sınır getirmediği sürece kadın her yerde vardır ve olmalıdır da. Hani çok meşhur da bir söz vardı, gayet İslam'a da uygundur; hani İslam ümmetinin yarısı kadından oluşur, yarısını da kadın eğitir.

Akif: Yani kadın, aynı zamanda toplum içerisinde bir bireydir. Yani hicabına dikkat ettiği müddetçe, şeriatın sınırlarına dikkat ettiği müddetçe toplum içerisinde bir bireydir; kendini ifade edebilir, gidebilir, gelebilir, programları olabilir, ila ahir bunların her birisi kadın için geçerlidir. Biz kadını tamamen bir yere hapsedilip orada durması gibi bir şey bize

göre aykırı. Niye aykırı? Çünkü Kur'an ve sünnete aykırı olduğu için.

Ali: Tabii erkeklerle aktifler. Kadınlar ayrı bir dünyada biz ayrı bir dünyada değiliz, birlikte aynı, örtündüğü sürece aynı ortamda bulunabilmek aynı şeyi yapabilmek, İslami kurallar işte bu yalnız kalma işte bir kadın ve bir erkeğin halvet ortamında kalması dışındaki şeyler dışında hiçbir sorun yok.

Gül: Kur'an ve Sünnet çizgisinde, Kur'an ve Sünnetin belirlediği yerde kadın toplum içerisinde aynen erkek gibi aktif olabilir, belli rolleri alabilir. Ama önemli olan burada kadının bu rolleri alırken ya da toplum içerisinde aktif olurken kendini kulluğunu göz önünde bulundurmasıdır. Kendi kulluğunu ve bu kulluk çerçevesinde ilerlemesidir.

Katılımcılar, kadınların toplumun diğer yarısı olarak toplumsal alanda İslâm'ın kuralları dâhilinde, bulunabileceklerini ifade etmişlerdir. Burada, İslâmî kural olarak, kadının tesettürüne ve karşıt cinslerin tek başına kalmaması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Katılımcılar, daha önce geçtiği üzere, kadın ve erkeğin yapısal olarak farklı olduğunu ve buna göre onlara rol ve sorumluluklar verildiğini kabul etmektedirler. Bu yaklaşımın, eğitim ve meslek seçiminde de etkili olup olmadığı merak edilmiş ve katılımcılara bununla ilgili yaklaşımları sorulmuştur.

Rümeysa: Kur'an ve sünnet, bir kadın şunu yapabilir şunu yapamaz, şurada olabilir şunu çalışabilir diye yani bir ayırım yapmıyor, kadın şöyle erkek böyle diye, kadın ve erkek bir olmuş oluyor. Hani Allah (a.c)'nin emrettiği tüm yasaklar da emirler de kadın ve erkek için geçerli olan şeyler ama kadına da bir sınır çizilmiş orada.

Akif: Kadın, ister meslek olsun ister diğer meselede olsun her birisinde kişi, kadın, ticaret olsun bunların her birisini yapabilir. Ancak yine burada az önce dediğimiz gibi Kur'an-sünnet bir kırmızı çizgiyi çizmiştir. Yani nedir? Allah'ın koyduğu bazı sınırlar vardır. Kadın bunlara riayet ettiği müddetçe meslek sahibi de olabilir, ticaretle de uğraşabilir ki biz bunu nebi (s.a.v)'in sünnetinde görüyoruz.

Ali: Yani dediğim gibi İslam'da her şey mübâh, onu sınırlayan şeyler sonradan gelen kaidelerdir, yasaklardır.

İstedikleri şekilde eğitim alabilirler, istedikleri işi yapabilirler, helal dairesinde olduğu sürece. İstedikleri şekilde belli bir hayat yaştan sonra hayat şeylerini çizebilirler... Kadın şey değil hani vasıfsız, işte düşüncesi olmayan gibi bir şey değil.

Leyla: Böyle bir şey, şöyle ya ben böyle bir şey olduğunu düşünmüyorum. Bu kendi, kendi kişisel görüşüm. ... Mesela işte mühendis olan arkadaşım var, mimar olan arkadaşım var. Nasıl? Yine sınırlara dikkat ederek. İlla buradan olmasına gerek yok, mesela benim Almanya'da birkaç arkadaşım var, mühendis, kız inşaat mühendisi.

Gülnur: Tabii ki yani erkeğin aldığı eğitimi alabilir, niye alamaz ki? Erkeğin yaptığı işleri ya şöyle tabii hani böyle deyince de böyle çok feminist şeyler olabiliyor, ya ben de gideyim o zaman sanayide araba tamir edeyim falan, yani ben mesela böyle düşünmesem bile ben gidip sanayiye de gidip araba tamir etmem. Çünkü bu ağır bir iş yani, şantiyede şey olmam yani mühendis olmam yani ama bu benim inancımın alakalı bir mevzu değil yani, kişisel olarak yapmayacağım bir şey. Bu, tercihle alakalı bir mevzu. Tabii ki tercih ediyorsa yapabilir. İslami hassasiyetlerini dikkat edileceği bir ortam da varsa kendi tercihidir.

Katılımcılar, kadın ve erkek arasında özelliklerine göre eğitim ve meslek ayrımı yapmamıştır. Kadınların, kabiliyetleri doğrultusunda ve İslâmî kuralları gözeterek istedikleri alanda bulunabileceklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar, çok sık belirttikleri İslâmî sınırları da kısaca açıklamışlardır.

Şeyma: Hani tesettürü olduğu sürece her yerde var olabilir veya haram olmadığı müddetçe o yerde, o bölümde ki bu erkek için de geçerlidir aynı zamanda. Toplumda örneğin, çalışma anlamında örnek verecek olursak işte bu erkekler için de geçerli bu arada, hem erkek hem kadın için faizin olduğu veya içkinin olduğu veya işte şirk olan, Allah'ın yasakladığı ve kesinlikle yapılmasını istemediği işlerin olduğu ortamlarda, ne kadın ne erkek bulunamaz veya orada çalışamaz. Onun dışında, kadının erkekten ayrıldığı noktada giyim konusu var sadece, giyim olarak tesettürüyle orada olması gerekir bu şekilde.

Ahmet: Kadın, toplum içerisine çıktığında evinde ki serbestiyet veya helallik dışarıda geçerli değildir. Kadın, istediği gibi dışarı çıkamaz, istediği gibi makyaj yapamaz veya

istediği gibi süslenip toplumun içerisine çıkamaz. Bu Allah (a.c) 'nin kesin değişmez, Kur'an-ı Kerim ve sünnetle sabit olmuş esası ve aynı zamanda kanunudur diyebiliriz. Kadın, hicap ölçüsüne dikkat ettiği müddetçe veya şer'i başka yasaklara maruz kalmadığı sürece toplum içerisinde her alanda bulunabilir.

Katılımcılar, İslâm'a uygunluk bakımından, kadının çalışacağı ortamı ele alıp her açıdan incelemek gerektiğini ifade etmişlerdir.

Şeyma: Burada şöyle bir ayrıma gidebiliriz; kadın erkek karışık olduğu ortam dediğimizde kadınlar ve erkekler birbirlerinin sınırlarına riayet edebilecekler mi? Şimdi, kadının tesettürlü olması gerekiyor, bir arada olmaları için, çalışabilmeleri için bu tamam. Bundan sonra, kadının orada bir güvenliği var mı? Yani erkeklerin olduğu ortamda kendi bedenini, kendi varlığını koruyabileceği veya bu noktada bu güvenin sağlandığı bir ortam mı? Veya bu birlikte çalışma ortamında ne kadar birlikte olmak, mesafe ne kadar olacak? Görüşmeler nasıl olacak? Yani temel buradaki soru, birlikte çalışmaları konusunda kadın hem bedeni tesettür olarak hem kadın hem erkek için bir de manevi tesettür olarak hani bu ortam sağlanabiliyor mu?

Gül: Mesela hangi kurumda çalışılacaksa o tekil olarak ele alınır, hani ona göre Allah (a.c) 'nin mesela orada ne yasağı var ya da yok, yoksa çalışabilir, varsa buna göre bir şey belirleyebilir.

Katılımcılar kadının, kadın-erkek karışık ortamda bulunabileceğini kabul etmektedir, ancak yine de temkinli yaklaşılmaktadır.

Kimi katılımcı kadınların toplum içinde aktif bir şekilde yer almaları gerektiği, ancak değerleriyle toplum arasında uyumsuzluk olduğu için bunun pek de mümkün olmadığını ifade etmiştir.

Aziz: Evliyim ve eşimden dolayı biliyorum ki kadın istediği her ortamda bulunup, her işi yapması çok mümkün değil. Çünkü belli kısıtlar olduğunu söylüyoruz yani. Mesela yabancı bir ortamda, tanımadığımız insanların yanında, bir kadının çalışması ne kadar doğru olur? Bunu toplum açısından baktığımızda bile biraz daha korumaya yönelik; kendi çocuklarını, kendi kızlarını veya kendi eşlerini korumaya yönelik bir anlayışa sahip insanlar görebiliyoruz. Ama bizim

açımızdan baktığımızda bu biraz daha şöyle önem kazanıyor; orada kadına verilen değer, orada kadına bakış açısı veya kadının dinini temsil etmesiyle karşılaşacağı zorluklar daha farklı olabilir... Bu nedenle eğer ortamlar, sağlıklı ortamlar kurulabilirse kadın gerçekten birçok meslek grubunda yapabilir. Mesela bir psikolog olabilir çok rahatlıkla kendi ortamı olduğu için, çok fazla meslek sayabiliriz ama birçok mesleği de belki eleyebiliriz.

Nuray: Tabii ki yani zaten aktif, o kadar aktif bir şekilde yer alıyoruz ki gerçekten, ya bu anlamda hiçbir sıkıntı yok. Sınır nedir? Hani doğru olan işte mesela gidersiniz çok rahat bir ortamda çalışamazsınız yani erkeklerin böyle çok rahat girip çıkabildiği yerlerde, işte ya da sizin hassasiyetlerinizin önemsenmediği bir yerde gidip çalışamazsınız ama ben şey olduktan sonra istediğim gibi rahat hareket edebildikten sonra bu anlamda hiçbir sıkıntı yok, her şekilde devam edebiliriz. Bana bir sınır çizmiş İslam, mesela işte ben şimdi şurada beş altı tane erkek var, ben burada rahatlıkla oturup çalışmam, zaten peçeliyim, ben rahat etmem zaten, hani benim budur sınırim budur. O kişilerin bana hassasiyet gösteriyor mu göstermiyor mu, benim değerlerime önemsiyor mu önemsemiyor mu, müzik mesela en basitinden söylüyorum işte müziğin olduğu bir ortamda ben çalışmam, bunu yapamam mesela bunun gibi helaller haramlar noktasında sınırlarımız var. O sınırların aşılmadığı sürece her ortamda rahatlıkla çalışabiliriz, bu anlamda da hiçbir sıkıntı yok ama hani şu anda hani Türkiye'de düşündüğümde hani böyle çok rahat gidip de çalışabileceğiniz bir yer var mı diyorsanız, yani biraz zor gibi gözüküyor.

Kadın katılımcılar da erkek katılımcılar da kadının çalışması yönünde olumsuz bir ifadede bulunmamışlardır. Bununla birlikte, toplumla inanç ve değerleri çatıştığı için kadınların meslek seçeneklerinin az olduğunu da belirtmişlerdir. Kadın-erkek karma ortama da mesafeli bir yaklaşım bulunmaktadır. Özel alana sahip olma bakımından psikolog olmanın akla gelmesi anlamlıdır; çünkü cemaatte, birden fazla psikolog bulunmaktadır.

Katılımcılar, çalışmayı kadın ve erkek için bir hak olarak değil, erkeğin bir sorumluluk ve zorunluluğu olarak açıklamıştı. Hem bu açıdan hem de kadının eşine itaat zorunluluğu bakımından, kadın çalışmak isteğinde erkeğin müdahale etme hakkı olup olmadığı sorulmuştur.

Şeyma: Bu konuda eğer istemiyorsa yine burada da itaat edeceğim, son sözün erkeğe ait olmasından dolayı böyle bir şey talep edebilir, bunu isteyebilir. Burada da kadın bunu kabul etmezse eğer ben bunu istemiyorum derse ve bu temel bir ayrılık olarak görüyorsa hani çalışmak zorunluluğunu, bu konuda dediğim gibi yine eğer aralarında halledemezlerse hakemlere başvurabilirler. Bir de şunu belirtmek isterim, İslam'a hizmet konusunda İslam'a hizmet söz konusu olduğunda erkek kadına hükmedici değildir.

Leyla: Şöyle, bu noktada ilk başta uzlaşma yöntemine gitmeleri gerekiyor. Haram herhangi bir şey olmadığı sürece, eşini razı etmeye çalışıyor. Artık ne kadar denerse bu konuda, baktı ki hiçbir şekilde hiçbir şekilde eşi razı olmuyor, ki o noktada şöyle bir şey de var, İslami anlamda kendisine yardımcı olabilecek kişilere işte başvurup hani bak eşim bu konuda razı olmuyor, bir sen konuşsan belki razı olur, ben bu şekilde şey yapmak istiyorum. Ama bu sadece çalışma konusu yani İslami hizmet değil.

Kadının çalışması, dünyevî ve İslâmî şeklinde ikiye ayrılmıştır. Buna göre, kadın kul olarak İslâmî hizmetle yükümlü olduğu için erkek buna engel olamaz. Öbür taraftan, dünyevî alanda erkek kadına engel olma hakkına sahiptir ve kadın için itaat etmekten ayrılmaya çeşitli seçenekler verilmiştir.

Kimi katılımcı, erkeğin kadının çalışmasına engel olma durumunun kişiden kişiye ve kültürden kültüre değişebileceğini belirtmiştir.

Gülhur: Yani dese de karşı taraf ne der onu bilemem kadına göre değişir bence. Yani bilemiyorum orada kadına bakmak lazım. Çünkü kültür de çok önemli biliyor musun? Yani her kültürdeki erkek de bunu demiyor zaten. İslam bana bu hakkı vermiş, o otur, astım astık kestim kestik değil. Mesela şu an benim kişisel ilişkiye baktığında ben hiç böyle bir mevzu yok. Bence bu kültürle de alakalı bir mevzu ki kadın tarafında da ben bunu görebiliyorum. Buna hiç mahal vermeyen kadınlar da var, sen ne diyorsun ya deyip hani böyle bir şey olabilir mi deyip eşinin bu noktada hani susturabilenler de var. Susturanlar, daha doğrusu karşılıklı konuşup da bu mevzuyu orta yola bağlayanlar da var. Ama başta şunu diyen de var, yani o benim eşimdir, ne derse yaparım, bu bence kültürle de alakalı bir mevzu.

Gül: Bunun sebeplerine hani bakılır dediğim gibi, yani bu aslında mesela hangi erkek, niçin eşine izin vermiyor? Bu bireysel olarak o aile ile alakalı. İşte mesela çocuk misal çocuğunu mu bakıcıya bırakmak istemiyor ya da işte ya da eşini mi hani şey yapıyor hani korumak istiyor, işte bundan mı tedirgin oluyor. Yani bu bireysel olarak dediğim gibi hani daha çok aklı başında birinin oturup bunları dinlemesi, ona göre belki bir karar verilmesi gerekir.

Nuray: Yani işte itaat konusunda eğer eşiniz böyle diyorsa itaat etmek zorundasınız tabii ki. Allah bizi öyle eşlerle karşılaştırmasın diyelim.

Katılımcılar, durumun kişiden kişiye değişeceğini ifade ederken kendi ilişkilerinde böyle bir şey yaşamadıklarını, yani engellenmediklerini de ima etmişlerdir.

Katılımcılar, cemaatin kadınların aktif olmaları için destekleyici rolüne de dikkat çekmişlerdir.

Ayşe: Yani kadının, büyük bir rolünün olduğunu, Tevhid ve Sünnet cemaati olarak bakacak olursak yani Tevhid ve Sünnet cemaati kadına çok değer veriyor ve kadının olmadığı bir topluluğun nakıs olduğunu, eksik olduğunu, başta Halis hocamız olmak üzere cemaat içerisindeki diğer bireylerin hepsi de söylüyor... Yani Tevhid ve Sünnet cemaati, erkeği ve kadını ayrı olarak görmüyor, diğer hususlarda da hakeza erkeklere açmış oldukları her bir yolu, bir kapıyı Allah'ın izniyle kadınlara da açıyorlar, kadınlara da aynı şekilde değer veriyorlar diyebilirim.

Aziz: Kadınlar gerçekten faaller, yani böyle ikinci planda kalmış, arkada bırakılmış vaziyette değiller. Hatta bunu Cemaatte çok daha net görebiliyoruz. Hani toplum anlayışından ziyade burada kadına verilen değer çok daha yukarı pozisyonda ve şöyle de değil yani Allah (a.c) herkesin kendi çabasına bırakıyor bu kısmı. Buradaki anlayış, neye hizmet ettiğiyle alakalı.

Benzer şekilde bir kadın katılımcı, cemaat öncesi içine kapanık olduğunu ancak cemaate katıldıktan sonra olumlu anlamda değiştiğini ifade etmiştir.

İlknur: Cemaate katılmakla beraber Allah'ın bana ne kadar değer verdiğini anlamış oldum bir, İslam toplumunda ne

kadar çok rolümün olduğunu anlamış oldum iki, aslında bir bayan olarak yapabilecek o kadar çok şeyimin olduğunu öğrenmiş oldum ki, hani bu süre zarfında cemaat içerisine girdikten sonra... Hatta şunu söyleyebilirim hani önceki zamanıma göre daha içe kapanık bir yapıya sahiptim. Ama cemaatle beraber, Allah'a hamd olsun ki birçok şeyi aşmama da vesile oldu bu düşünce.

Katılımcılar, kadının toplumun diğer yarısı olarak görmekte ve kadının da erkek gibi toplumsal alanda İslâmî kurallara riayet ederek bulunabileceği görüşündedirler. Toplumsal alanda, eğitim ve meslek seçiminde cinsiyetlere göre bir sınıflamada bulunulmamış, kişisel tercihe bırakılmıştır. Bununla birlikte, kadının kocasına itaati ve toplumla değerler bakımından yaşanan uyumsuzluk gibi kadının çalışmasını engelleyici faktörler bulunmaktadır.

3.4.2 Annelik ve Ötesi: Kadının Çoğul Rollerine Dair Anlayış

Katılımcılar, kadının rollerinden söz ederken kadının annelik rolünü önemsemekle birlikte kadının yalnızca bu rolde kalmadığını, isteği ve kabiliyeti doğrultusunda ilmi ve mesleki anlamda başka rollerde de bulunabileceğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcılar, kendilerinden ve cemaat içerisinde tanıdıklarından örnek vermiştir.

Ahmet: Kadın, rol olarak yani her şeyden önce bir annedir yani anne olarak toplumun hem erkeklerin hem toplumu yetiştiren gelecek nesilleri yetiştiren annelerdir. Bu anlamda, en önemli misyon kadındadır. Tabii sadece, kadın anne değildir aynı zamanda toplum içerisinde herhangi İslam'ın yasaklamadığı ve İslam'ın ölçülerine uyacak şekilde toplumun her alanında bulunabilir. Bir kadın, istediği eğitim dallarında okuyabilir, kendisini geliştirebilir, yetiştirebilir ve bu şekilde topluma katkı sağlayabilir, fayda sağlayabilir. Bizim için ölçü Kur'an ve sünnet dedik.

Ayşe: Ben mesela şu an bir iş yapıyorum. Geçen de size söylemiştim zaten. Bu hususta öncelikle hani dikkat etmem gereken meseleleri tabii ki de hani bir nasihat babından sorduğum zaman Allah'ın izniyle çok güzel hani bu hususta cevaplar alıyorum. Ve hani baktığım zaman elhamdülillah bu hususta değer veriyorlar ki hani bize bu hususta bir

yönlendirme içerisine düşüyorlar. Yani bunu diyebilirim ama daha çok ailede sürekli mesela oturan, işte evinde oturan, işte çocuğuna bakan çocuğuna bakan, yemek yapan, temizlik yapan bundan ziyade her zaman kendimizi geliştirmemiz gerektiği zaten Kur'an ve Sünnetten, bizden de istendiği budur Allah'ın izniyle.

Aziz: Ben 6 senedir evliyim çocuğumuz yok henüz. Ama çocuğumuz dahi olsa ben eşimin, Allah'ın dini için birçok vazifeyi üstlenmesini isterim açıkçası. Burada mesleki olarak da bir şeyler yapılabilir ama ne olacağını gerçekten kişisel olarak akledip söyleyebilmem çok mümkün değil açıkçası tam düşündüğüm bir şey değil. Ama mutlaka kadının kendini geliştirip, bazı eğitimleri tamamlayıp veyahut sürekli bir eğitimde bulunup ilerlemesi ve insanlara rol model olabilmesi önemli...

Katılımcılar, kadının çeşitli rollere sahip olabileceğini, bunun kendilerinin ve toplumun gelişimi açısından gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde bir katılımcı, kadınların rolleri tercih noktasında özgür olduklarını ve edinilen rollerin de övgü veya yergi şeklinde değerlendirilmemesi gerektiğini söylemiştir.

Gülnur: Hiçbirisinin tamamen yerilmemesi, hiçbirisinin de bence tamamen övülmemesi gerekir, aslında hepsi eşit. ... Normalde böyle çok sivri söylemlerde tabii ki bulunmam, İslam neyse odur ama şimdi sürekli bir arkadaş grubuyla otursam ya sürekli bana işte feminizmden bahsetseler, kadın haklarından bahsetseler, işte anneliği sürekli yerseler ben çıkıp orada derim ki yoo kadının görevi anneliktir derim. Burada muhatap önemli anlatabildim, değil mi? ... Ya olmayabilir değil, olmak istiyorsa bir meslek sahibi olabilir ama tercih etmemişse kendi seçimidir, annelik ve eşlik de yapabilir. Şu var yani anneliği tercih etmeyen insanlar da var.

Katılımcı, kadın için çeşitli birbirine denk rollerin olduğunu kabul etmektedir. Katılımcı, bir eş ve anne olarak bu rollerin feministler tarafından yerilmesinden rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Başka bir katılımcı da kadının çeşitli rollere sahip olabileceğini ve dilediğini önceleyebileceğini ifade etmiştir.

Leyla: Şöyle, burada rollere benim ikna olayım şu, kadın sadece bu rolde kalmıyor. Evet, bunlardan sorumlu ama bu

rolde kalmıyor... O zaman baktığımız zaman sadece bizim bu rollerden hangisini ön plana çıkardığımız şey oluyor. Yani mesela eğer ki bir insan evine, çocuklarına çok fazla odaklanırsa bu yönden o İslami bir role sahip olmuş oluyor. Ama ben işte bir psikolojik danışman olarak, işte bir eğitimci olarak ön plana çıkarsam ben yine evimden sorumluyum, ben yine çocuklarımdan sorumluyum.

Kimi katılımcı tarafından kadının anneliği, aile olmanın doğal bir sonucu olarak değerlendirilerek, geleneksel iş bölümü kabul edilmiştir. Kadın evde çocukla ilgilenecek, erkek ise bu ailenin geçimini sağlamak için dışarda çalışacaktır. Burada annelik kadının öncelikli bir sorumluluğu olarak görülmektedir. Bununla birlikte, kadının diğer rolleri de alabileceği söylenmiştir. Nitekim kadın katılımcı, eşinin desteğiyle mesleğini yapabildiğini söylemiştir.

Nuray: Çünkü bu geleneksel bir yapı yani, haydi her şey birden pat diye değişmiyor; senin evde işin oluyor, çocuğun çocuğun oluyor, dışarıda yapman gereken şeyler oluyor, eğer yapabiliyorsan bunların hepsini yetiştirmek de lazım yani. Eşin sana destek oluyorsa, çok önemli, tabii ki yapabilirsin. Yani ben yaptım mesela uzun yıllar, işte evde özel ders verdim, eşim ama bana destek oluyordu. Bunu sağladıktan sonra, neden yani ben öğretmen olmayayım, neden başka bir meslekten olmayayım? Çünkü benim sadece bir anne olarak görevim yok ki bu insanların öğretmene ihtiyacı var, doktora ihtiyacı var, her şeye ihtiyacı var, her türlü mesleğe ihtiyacı var. O yüzden de yani neden olmasın? Bunun olması için hiçbir engel yok.

Ali: Bunlar hani toplumda nasıl bir şekillenme var, dünyada, hani bu insanoğlunda var genellikle, hani erkek evin dışında, çalışıyor işte hayatın zorluklarına biraz daha işte hem biyolojik olarak hem psikolojik olarak daha dirençli olduğu düşünüldüğü için tabii istisnalar vardır muhakkak. Bazı kadınlar belki daha dirençlidir, bazı erkekler daha zayıftır, ama genel biz geneli için konuşuyoruz... Bir çocuğu varsa buna bakmak zorundadır, bu yükümlülüktür. Ona dikkat ettiği sürece istediği şeyi yapabilir... Burada aile kurumu, burada kadın ve erkekte bahsediyoruz, bir aile kurumundan bahsediyoruz. Aile kurumu nasıl ayakta kalacak? Kadın çalışmak istiyor, çocuklara kim bakacak, yani böyle tuhaf bir şeye çıkıyoruz. İşte sen evde otur ben gidip çalışayım yani böyle, erkek de bundan razıysa bu da olur, kimse buna bir şey demez yani... Tabii, erkek de buna yardımcı olmak zorunda, yapabildiğini, elinden geleni yapmak zorunda.

Katılımcılar, kadının annelikle birlikte başka roller alabileceğini ifade etmişlerdir. Ancak yine de aile kurumu, çocukların bakımı öne çıkarılarak kadının doğal bir zorunlulukla annelik rolünde kaldığı görülmektedir. Kadının çalışması, ailenin ihmali anlamında bir kaygı uyandırmaktadır. Bunun yanında aile sorumlulukları sadece kadına yüklenmemiş, erkeklerin de yardımcı rolüne vurgu yapılmıştır.

Katılımcılara, dergide yer alan bir metin doğrultusunda “kadının çalışmasının fitne olması” ile ilgili ne düşündükleri sorulmuştur.

Şeyma: Erkeklerin de kadınların da söz konusu evlilik hayatları ve çocukları olduğu zaman ilk sıraya birbirlerini koymaları gerektiğini söylüyoruz biz. Bundan dolayı, eğer iki taraf içinde erkek de çalıştığı için, eğitim aldığı için, ilim aldığı için eşini ve çocuklarını ihmal etmeye başlamışsa ona da dur diyoruz ve bunun doğru olmadığını söylüyoruz. Kadın da aynı şekilde yaptığı çalışmalar, bulunduğu ortamlar, yaptığı programlar eşine ve çocuklarına ihmal ettiği bir sonuca götürüyorsa çocuklarını burada da onun hayır getirmediğini söylüyoruz, erkeklerde de aynı şekilde. Bu noktada farklı bir yerde değiller. İkisi de söz konusu evleri ve çocukları olduğu zaman önceliği eve ve çocuklara vermeliler. Bunu tekrar ediyorum hem erkek hem kadın için bu böyle.

Rümeysa: Belki hani kadın evinden çıktığında dışarıdaki günlük hayata dalıp dünyalık işlere yönlendiğinde, farklı insanlarla muhatap olup dışarıdaki işlerini, hayata dair para kazanmaya dair meseleleri öncelediğinde, belki evindeki çocuğunu incelemiyorsa onun için fitne olmuş olabilir, herkesin aile yapısı farklıdır.

Katılımcılar, “fitne” durumunu aileyi ihmal etmekle ortaya çıkan bir durum olarak açıklamıştır. Bu noktada, yalnızca kadın değil, erkek de sorumlu kılınmıştır.

Katılımcılar, kadının sadece anne olmadığını, farklı rollere sahip olabileceğini ve bunun da gerekli olduğu görüşündedir. Bununla birlikte, aile içi geleneksel rol dağılımı nedeniyle kadının öncelikli rolü olarak anneliğin ön plana çıktığı, kadının bu rolüyle beraber başka roller edinebilmesi için eşinin desteğine ihtiyaç duyduğu da belirtilmiştir.

3.4.3 Kadına Özel Bir Emir Olarak Tesettür

Katılımcılara, kadının giyim, makyaj vb. konuda sergilemeleri gereken tutum konusunda ne düşündükleri sorulmuştur. Katılımcılar, kadın için helal ve haram ayrımı yaparak, kamusal alanda tesettürüyle bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle, tesettür konusunda benimsedikleri tutumu öğrenmek katılımcılardan, tesettürün ne olduğu, bunu detaylandırarak açıklanmaları istenmiştir.

Ahmet: Kadın; süsüyle, kokusuyla, makyajıyla dışarı çıkamaz. Hicabıyla, tesettürüyle dışarı çıkar. İslam, kadının dişiliğini değil kadının kişiliğini ön plana çıkarır toplum içerisinde. Bu şekilde, toplum içerisine çıkabilir bunda bir sorun yok. Ve kadın, İslam'a göre bir hicabıyla toplum içerisinde bulunabilir veya erkeklerin de bulunduğu bir ortamda hicabıyla uygun ortamlarda bulunabilir ama bir erkekle baş başa kalamaz mesela, ya da erkeklerle böyle istediği gibi böyle laubali gereksiz şeyler içerisine giremez. Bunun da bir ölçüsü vardır.

Nuray: Tesettür nedir? Yüz, gözler görünebilir, peçeli, bol kıyafet, vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde bol kıyafet, eller eldivenli, bu şekilde tesettür, dışarıda tesettür bu... Eller de haram, yani mecbur olduğunda hani işte yazı yazman gerekiyor yazamıyorsun hani çıkarabilirsin ya da işte alışveriş yaparken poşeti falan açamıyorsun hani şey yapıyoruz ama genel olarak hani o şekilde çıkmamaya çalışıyoruz.

Gülnur: Tesettür, benim Kur'an'dan anladığım, kadının avret olmasıdır tepeden tırnağa. İşte Ayşe annemizin işte bazı rivayetlerde geçiyor, sadece gözleri görünürdü veya bir rivayette mesela tek gözü görünürdü diye bir rivayet bile var. İşte örtü ayeti indiğinde oradaki kadınların hemen perdeleri, çarşafları alarak üzerlerine örtmesi, bir hadiste geçiyor. Yani bunlar kadının her şeyiyle avret olduğunu gösteriyor. İşte ziynet takması, ayaklarını yere ses çıkarmadan yürümesi, bunlar ayetlerde geçen şeyler zaten. Bunlar hepsi kadının bize avret olduğunu gösteriyor. Ama bu demek değildir ki, kadın konuşamaz, hani kadın yürüyemez sokakta. Belli bir şey var, sınır var aslında ve bu sınır içinde kadın zaten istediği gibi yapabilir.

Rümeysa: Hani duyulara hitap etme anlamında görme ve koku duyularıyla beraber sen tamamen pür tesettür herhangi bir kokun da olmadan dışarı çıkacaksın... Şimdi Arapça söyleyeceğim, kadın avrettir, her şeyiyle avrettir. Burada

avretlikten kasıt hani başından parmak uçlarına kadar kısımda avret olmuş oluyor ve örtü kısmında da aynı şekilde eldivendir ya da işte ayaklarının örtülü olmuş olsun, böyle bir tesettür anlayışı var, görünen kısımlar işte gözler, kimileri kendisi gözlerini kapar benim ihtiyacım yok görebiliyorum böyle diye. Erkeklerle konuşurken kahkaha atmadan işte cilve yapmadan.

Katılımcılar, tesettürün kadının dişiliğini kapatan kişiliğini öne çıkaran bir araç olarak ifade etmiştir. Buna göre kadınlar; ses, koku, görüntü olarak, duyulara hitap etmeyecek şekilde örtünmelidir. Yanı sıra, katılımcılar siyah renk tesettür tercih etmekle birlikte, dileyen bu söz konusu noktalara dikkat ederek diğer renkleri de kullanabilmektedir. Bu tesettür tanımı bir çeşit *görünmezlik* olarak değerlendirilebilirse de katılımcılar için kötülüklerden korunma olarak kabul edilmektedir.

Bir kısım katılımcı, tesettür ile kadının dişil yapısı arasında ilişki kurmuş ve tesettürün bu anlamda koruyuculuğuna dikkat çekmiştir.

Ali: Bu da şeye geliyor, bu Allah'ın yaratılışıyla ilgili bir şey. Erkekler kadın aynı şekillerde yaratılmamış. Yani sonuçta benim örtünmem zorunda değil, niye? Çünkü sonuçta kadının yaratılması kadının işte daha nazik, daha kibar, yani ona has özellikleri var. Bir erkeğin dış görünüşü işte vücutsal yapısı hep kadından farklı olduğu için o yüzden ben örtünmüyorum veya bir kadının bana bakmasında kadın bir harama girmez... Sonuçta kadının en değerli yeri yüzüdür. Mesela şiirlere bakın, şarkılara bakın kadının yüzüne yazılıyor işte kaşı tasvir ediliyor, gözü tasvir ediliyor, işte burnu tasvir ediliyor, mesela Türk halk müziğine veya işte şeylere bakın tüm Araplarda veya tüm ülkelerde böyledir. Ama Allah demiş ki yüzü örtsün ve sorun kökten çözülüyor yani.

Songül: Yani şöyle söyleyeyim siz de bir bayansınız ben de bir bayanım açıkça biliyoruz ki bugün bir erkek hiç görmediği bir kadından da etkilenebiliyor, sesinden, konuşmasından veya hareketlerinden. Şimdi bunu eğer dişiliğini de ön plana çıkararak yapıyorsa, onun için görüntüsünün neredeyse hiçbir önemi de olmamış oluyor zaten. Bu bence bir kadın için aslında en büyük tehlikedir ve Allah bizi yarattığı için, fitratlarımızı bildiği için kadını da bu konuda uyarıyor, dişiliğini ön plana çıkarmadan diyelim ki hareket etmen gerekiyor, konuşman gerekiyor diye.

Gül: Belki orada ki vurgu şudur, şunu söyleyebilirim Allah (a.c), kadını çekici yaratmıştır, kadını çekici yaratmıştır, erkeğe de kadından farklı olarak yani erkeğin kalbine daha çok sevgi koymuştur yani erkeğin kadına zaafı var, bu bir gerçek.

Leyla: Allah ilk başta diyor ki erkeklere, gözlerinizi yere indirin yani zaten insanlığa bir hitap ama. Burada gözler yere indirildiği zaman şu var, şimdi erkek biyolojik olarak evet tahrik olmaya daha açık, bu nasıl? İlişkilerde biz şunu görüyoruz; genelde erkekler bu duyguları bir tık daha yoğun hissediyorlar ama kadın ilk başta sohbet, muhabbet, ondan sonra etkileşim, paylaşım sonrasında böyle bir birlikteliği tercih ediyor. Şimdi biz baktığımız zaman, erkek gözünü yere indirdiğinde haliyle otomatik olarak bu etkilenmesini kendi kısıtlamış oluyor. İlk bu adım geliyor. İkinci adım, kadının tesettürüne, sesine işte konuşmasına dikkat etmesi ki bunu yapması gerekiyor.

Kadının yaratılış itibarıyla erkek için çekici olduğu kabul edilmektedir. Tesettürün bu anlamda hem kadın hem de erkek için koruyucu özelliğine dikkat çekilmiştir.

Kadının söz konusu bu dış kimliğinin kadın ve toplum ilişkisinde, kadına ayrıca bir sorumluluk yükleyip yüklenmediğini anlayabilmek açısından, katılımcılara, bu anlamda yukarıda yer alan soru yorumlanarak sorulmuştur. Yani aslında burada, kadın-erkek ilişkisinde, kadının dış kimliği açısından erkek veya toplum için bir tehlike, sakınması ve sakınılması gereken, toplum için tehdit olarak nitelendirilmesi durumu üzerine fikirleri sorulmuştur.

Gülner: Şu demek değil yani İslâm'da kadın erkeğe sürekli böyle veya erkek kadına sürekli cinsel bir obje gibi bakıyor, ya böyle bir mevzu yok, zaten olmaması, yani müminler müminlerle kardeş değiller mi? O zaman benim için diğer erkekler de diğer kadınlar da kardeşler... Zaten böyle toplum olmaz ya. Düşünsene o zaman her şeyi ayıracağız yani; yollar ayrılacak, marketler ayrılacak ya olabilir mi böyle bir toplum! Mümkün değil. Herkes edebi ahlakıyla hep bir arada konuşabilir, işte markete gittiğinde alışverişini yapabilir, otobüse bindiğinde yani onlarla beraber aynı otobüse binebilir, buralarda bir ayırım söz konusu değil ki.

Gül: Yani şöyle bir algı yok yani erkek sürekli kadına böyle cinsel bir obje, işte tahrik edici, güzel, aha bir kadın gördüm şuna bakayım, böyle bir şey yok, zaten böyle bir toplum

olmaz, böyle bir toplum olmaz. Allah (a.c), kadın ve erkek ilişkilerini ayırıyor ve kadın ve erkek hepsini topyekûn müminlerin kardeş olduğunu söylüyor, o zaman böyle bir kardeşlik bağı da hiç hani alakasız yani olur. Yine mesela işte hani belli ölçüler koyarak işte bir erkekle konuşabileceğimizi söylüyor. Yani böyle bir şey olsa hiçbir ölçü olmaz. Aynı şekilde mesela işte market, pazar bu tarz şeylere kadınlar bakıyor, gidiyor. Böyle bir şey olsa markete de gitmemesi gerekir, pazara da gitmemesi gerekir.

Kimi katılımcı, kadının dişiliği nedeniyle cinsel bir obje olarak algılanmasını, kadından ziyade bakan kişinin problemi olarak açıklamıştır.

Rümeysa: Bilemem, yani cinsel kimliği ile beraber hani bir kadına bakıldığında cinsellik akla geliyorsa bu kişinin zihni ile alakalı bir problem var demektir. Yani hani örtülü bir kadın görse de ya da örtüsüz bir kadın görse de bir erkek ya da herhangi bir kadın onu direkt cinsellikle alakalı eşleştirme yapıyorsa, kişinin kendi zihni ile alakalı olan bir problemdir. Allah (a.c), beni setretmek için bana bir örtü koydu, erkeklerle konuşurken bir perde arkasından ya da bir kapının arkasından konuşun diye emrediyor, bu kalpleriniz için daha rahattır, daha iyidir.

Nuray: Şimdi bir erkeğin bakma, bakış açısı nasıl, yani işte dışarıdaki bir kadına ya da dışarıda gördüğü herhangi bir objeye nasıl bakıyor, hani bu tamamen onunla ilgilidir herhalde. Tabii ki bizim de işte dışarıda dikkat etmemiz gereken unsurlar var diyoruz ya, eğer öyle olduğunu düşünürsek zaten kendimizi geri çekmek zorundayız bu anlamda da.

Katılımcılar, kamusal alan söz konusu olduğunda kadının yalnızca dişil kimliğine odaklanılmasından rahatsız olmuşlardır; bunu kadını kısıtlayıcı bir yaklaşım olarak değerlendirdiler. Öte taraftan bir katılımcı, bireysel sorumluluğa dikkat çekmekle birlikte, kadının tesettürsüz oluşunu erkek için harama açılan diğer kapılardan bir kapı olarak açıklamıştır.

Leyla: Ya şu şekilde, şimdi dışarda bir sürü harama düşebileceğiniz başka başka unsurlar var. Dışarda alkol de satılıyor. Kadının tesettürsüz olması da dışarda alkol satılmasıyla aynı mantık, harama açılan bir kapı. Bu noktada birbirlerine tehdit anlamı da bu şekilde bir tehdit olabilir. Nasıl

ki dışardan alkol alabileceksen de açık bir kadına da bir erkek olarak bakabilme ihtimali ya da tesettürsüz bir kadına ya da tesettürüne dikkat etmeyen bir kadına bakabilme ihtimalim var. Bu anlamda tehdit olabilir. Ama yani burada kişi kendine düşen görevi yaptığıında bu tehdit zaten ortadan kalkıyor.

Kimi katılımcı, toplumun içinde kötülük barındırdığını ve bunların kadın için tehlike olduğunu ifade etmiştir.

İlknur: Yani burada kadın tehlike saçabilirden ziyade, kadını bekleyen çok tehlike var olarak ben daha çok görmüş oluyorum. Yani bugün mesela bir kadın bunlara dikkat etmelidir. Neden? Çünkü Allah (a.c) onu sakındırıyor, onu koruyor, onu muhafaza ediyor, o da kendisini bu şekilde muhafaza etmelidir. Niye? Çünkü dışarıdaki insanlar diyelim ki dediğiniz gibi hani kötü gözle bakabilirler veya yanlış bir harekette bulunabilirler.

Ayşe: Demek ki dilediğimiz gibi dışarıda süslenip gezemeyiz bu bizi kötülüklere götürür. Allah muhafaza başka erkeklerin gözlerine, haram olan gözlerine maruz kalmış olabiliriz.

Katılımcılar, tesettürü kadını koruyucu bir unsur olarak ele almaktadır. Tesettürün bu koruyucu rolü, sadece kadını değil toplumu da kapsayacak şekilde ele alınmıştır.

Aziz: Kadınların giyim kuşamının bu şekilde olması aslında toplumdaki birçok hastalığı ortadan kaldıracak, birçok tedaviyi sağlayacak bir durumken bu tersinden çevrilip kısıtlama, özgürlüğüne el koyma, zulmetme gibi algılanıyor ama hem maddi açıdan hem manevi açıdan birçok sorunun çözümünü sağlayacaktır. Mesela kadın ve erkeğin, bu şekilde bir sınıra ulaşması, yani bir perdenin gerisinden konuşmak veya bir örtüsünün arkasından konuşmak gibi aslında gözleri sınırlandırdığınız için zihin dünyasını da sınırlandırmış olacaksınız ve bu şekilde zararların önüne geçebileceksiniz.

Bu katılımcı, kadın-erkek ilişkileri açısından tesettürün varlığını tedavi olarak görürken, yokluğunu hastalık olarak nitelendirmiştir. Katılımcı, tesettüre yönelik olumsuz algılara da eleştirel yaklaşmıştır. Katılımcının bu yorumu, açıklık ile fitne arasında doğrusal bir orantı olduğu düşüncesini doğurmaktadır.

Benzer şekilde, kadın ve toplum ilişkisinde, Tevhid dergisinin 24. sayısında yer alan “Kendi İçin Yaşamak” isimli metinden hareketle “kadın dışarıdan korkar, kadının yeri evidir, dışarıyı kadın için fitnedir” şeklinde tespit edilen bazı ifadeler, katılımcılara sunulurken bu konu hakkındaki düşünceleri sorulmuştur.

Şeyma: İslami değil yani İslam’da bu yok. Kadının yeri evde olmuş olsa ve dışarıya çıkmıyor olsa bizim şu an mesleklerimizi, yaşamımızı yapamıyor yapmıyor olmamız gerekir. Yani bu kadını eve hapseden bir anlayış, İslam’da bu anlayış olmadığı için biz bunu reddediyoruz, kabul etmiyoruz.

Katılımcı daha sonra, zaman ve topluma göre oluşabilecek tehlike durumlarında, istisnai olarak kadın için böyle bir belirlemede bulunabileceğini de belirtmiştir.

Şeyma: Öyle bir dönem gelir ki ya da öyle bir dönem yaşanmıştır ki tarihte veya bölgede, mesela Van için dediğimizde, demiştik ya coğrafyaya göre farklılıklar söz konusu, hani öyle bir yer vardır ki kadın dışarı çıktığı zaman tehlikededir, namusu tehlikededir, varlığı tehlikelidir, hayati tehlikesi vardır. Veya hani böyle şartlar ve durumlar olabilir. O zaman da denebilir ki evden çıkmayacak hani bu, şartlara ve dönemlere göre istisnai meselelerdir bunlar, hani asli kaideler değildir. Ama istisnalar söz konusu olduğunda bütün hükümlerde ayrı, zıt şeyler söylenebilir.

Diğer katılımcılar da, bu ifadeleri destekler şekilde istisnai olabileceğini ifade etmişlerdir.

Nuray: Hani bunlar, o anda yaşadığımızda ihtiyaçlara binaen söylenmiş olan şeyler. Hani bu yazıların da hangi dönemde yazılmış olduğuna bakmak lazım, nasıl ihtiyaçlar vardı o zaman bunlara bakmak lazım belki ya da gerçekten kişinin kendi fikri, kendi düşüncesi mi bunlara bakmak lazım. Hani o anda olmak lazım belki, şu anda hani ben bu yazı yazılmış ben buna ithafen şunu söyleyeyim, bunu söyleyeyim diye bir şey söyleyemiyorum. Ama şu anda hani bir gerçeklik var, bu gerçeklik de ne? Burada işte; avukat var, doktor var, hemşire var, ebe var, öğretmen var. Hani bunlar eğer mümkünse mesleklerini icra etmeye devam ediyorlar.

Rümeysa: Ben de size şunu öğrendiklerim, Kur'an ve Sünnetten öğrendiklerim ve yaşayışımın alakalı ve örneklerle alakalı hani siz bir metin okudunuz, bizlerle görüşüyorsunuz ve aynı zamanda biz etraftayız, yani etraftayız derken; okuldayız, hobi kurslarımızdayız, hastanedeyiz, işte hemşireyiz diyelim dışarıdayız, aynı zamanda evde de olmuş oluyoruz yani. Hepsine bakıldığında aslında öğrendiklerimizi hayatımızda hamdolsun uygulamaya çalışıyoruz.

Leyla: O, ne için söylendi, hangi durumda söylendi, o durumda ne yapılması gerekiyor, böyle bir muamelede bizim sorumluluğumuz ne, o yüzden bunların hepsini tek tek metinleriyle beraber bakmanız gerekiyor.

Katılımcılar, kadının yeriyle ilgili yapılan konumlamayı kabul etmemiş ve bunun şayet olursa istisnai bir durum olarak kabul edilebileceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların, bu ifadeleri kabul etmemesinin en temel nedeni kendi yaşam pratiklerine aykırı olmasıdır.

Katılımcılar, Allah'ın kendileri için özel bir emri olarak tesettürü kabul etmektedirler. Bunun yanında, kadının erkek için çekici bir yapıya sahip olarak yaratıldığını ve bu açıdan tesettürün koruyucu olduğuna inanmaktadırlar. Tesettür, kadını eve hapsetmekten öte; kamusal alanda bulunmasının meşru bir aracı olarak görülmektedir.

3.4.4. Kamusal Bir Görev Olarak Şahitlik

Daha önce ele alındığı üzere, İslâmî literatürde kadının şahitliği konusu tartışmalı bir konuma sahiptir. Bu tartışma içinde katılımcıların nerede durduklarını tespit etmek için katılımcılara, bir erkeğin şahitliğine karşılık iki kadının şahitliğiyle ilgili ne düşündükleri sorulmuştur.

Gülnur: Bence bazı şeyleri de teslim olmak ve iman etmek gerekiyor diye düşünüyorum. Ve ben bu konuda da bir eksiklik hissetmiyorum ya, benim iki işte iki kişiyi bir kişiye denk tutuyor, yani ben hiç bu konuda bir eksiklikte hissetmiyorum veya hakarete uğramış gibi hissetmiyorum kendimi. Hatta bence, sorumluluk zaten insanın sırtına bir şey yükleyen bir olay değil mi, sorumluluk ve şahit olduğunda da zaten sorumluluk alıyorsun. Ben kişisel özelliğim olarak söyleyeyim, yani hani çok sorumluluktansa az sorumluluk benim tercihim olur. Böyle bir

durumda da az sorumluluğu bana yüklediği için Allah'a belki şükretmem de gerekir kendi adıma.

Katılımcı, şahitliği yük ve sorumluluk etrafında ele almış, cinsiyetlerin birbirine kıyasla eksikliği ve fazlalığıyla açıklamamıştır. Ancak bir kısım katılımcı, bu farklılığı kadın-erkek yapısal farklılığı üzerinden açıklamıştır.

İlknur: Bununla beraber, hikmetlerine gelince de size şunu söyleyebilirim, az önce dikkat ederseniz dedim ki kadın duygusaldır, duygusal bir yapıya sahiptir. Ve bugün, şahitlik sonucunda bir insan öldürülebilir de bir insanın hayatı da kurtarılabilir. Öyle değil mi? Burada kadının duygusallığı hesaba katılarak yanına bir kadın da olsun demesi aslında kadının değersiz kıldığından değil, olur da o duygusallığından kaynaklı unutursa yanındaki ona hatırlatır diye Allah (a.c), iki şahit olması gerektiğini söylemiştir. Veya dediğim gibi duygusaldır, o anlık bir korkuya kapılabilir, farklı bir şey hissedebilir ve olmayan bir şey de söyleyebilir. Ama erkek böyle değil daha çok mantıksal düşündüğünden dolayı olaylara duygusal bakmaz ve olması gereken neyse onu söylemiş olur.

Nuray: Yani iki şahit neden istiyor Allah? Çünkü kadınlar çok duygusallar ve farklı şekilde cevap verebilirler, farklı şeyler, ben hani mantığıma bunu oturttum, belki öyle değildir. Ama ben zaten bunu otomatik olarak tartışma konusu yapmıyorum, direkt olarak bu böyle zaten benim bunu tartışma gibi artık bir durumum yok ki. Allah, bana bunu emir vermiş yani bunun sınırını çizmiş. Ben artık bu noktadan sonra tartışsam bana ne faydası olacak, karşıdaki insana ne faydası olacak.

Leyla: Yani şu şekilde, şer'i açısından delilini hatırlamıyorum, çok uzun zaman önceydi ama hani aklımda kalan kısımları sadece söyleyeceğim; kadının biraz daha psikolojik açıdan söylüyorum, duygusal olması ve yanlış düşünmesi özellikle Merhamet yanından dolayı.

Katılımcılar, kadının yapısal olarak duygusal, erkeğinse mantıksal olduğunu, kadının duygusallığından ötürü erkeğe kıyasla korkabileceği ve unutabileceğini öne sürerek şahitlikte kadın-erkek farkını açıklamışlardır. Katılımcılar, bunu hikmet kavramı üzerinden açıklamış ve bu hikmet bilinse de bilinmese de Allah'ın emri olduğu için teslim olduklarını da belirtmişlerdir.

Aziz: Şöyle mi sormamız lazım Allah (a.c) 'ye; Allah'ım sen nasıl bu şekilde yarattın? Böyle bir eşitsizlik, bir adaletsizlik yaptın, yani Allah'a mı hesap sormamız lazım. Çünkü Allah (a.c), el-Adil olandır, adaletin kaynağı odur. Hani nasıl Allah'ın ayetlerine, Allah (a.c) 'nin emirlerine karşı böyle bir düşüncede olabiliriz! Bundan Allah'a sığınırım. Allah (a.c) diyor ki, Allah bilir siz bilmezsiniz diyor. Biz insanların bilmediği veya yanlış değerlendirdiği meseleleri, Allah'ın dinine atfedemeyiz, Allah'ı suçlayamayız hâşâ böyle bir şey kesinlikle hayatımızda olmamalı, olamaz. Ama insanlar, değerleri ve yaklaşımları bu şekilde oluştuğu için ve bu şekilde eğitildikleri için bunları demeleri çok normal açıkçası.

Katılımcı, şahitlik durumundaki farklılığı sorgulamaya ihtiyaç duymamakta, Allah'a teslim olmak gerektiği düşüncesindedir. Katılımcılar genel olarak bu konuda savunmacı bir tavır sergilemiştir.

3.4.5. Toplumsal Alanda Kadın ve Liderlik

Katılımcılar aile içinde ilahî bir belirleme olarak erkeğin yönetici, kadınınsa eşine itaat eden ve ona yardımcı olan rolünde olduğunu açıklamışlardır. Buna karşıt olarak, katılımcılara, günümüzde kadınların ailede, ekonomide ve siyasette liderlik pozisyonuna sahip oldukları, bunun hakkında ne düşündükleri sorulmuştur.

Ahmet: Kadın yönetici pozisyonunda İslam'a göre bulunamaz, kadının hicabından dolayı. Yani tabiat itibariyle İslam hicâb ile kadına bir sınır getirmiş, bir yere kadar bazı ölçüler koymuş, kadının toplum içerisinde ki şeyine duruşuna ilişkin. Yöneticilikte buna tam aksi olan daha fazla insanlarla ilişki gerektiren, daha fazla şey hicaba aykırı bir durum söz konusu açıkçası. Bundan dolayı İslam bunu, kadının toplum içerisinde yönetici olarak bulunmasını İslam uygun görmemiş.

Ayşe: Toplum içerisinde lider yine olamaz çünkü mesele açıkçası şey meselesi şimdi tesettür meselesine biraz giriyor bu, tesettürle istediği hani Allah (a.c), hicabı bizlere emretmiştir. Hicabıyla o dilediği liderliği yapamayacaktır. Ve bununla beraber zaten liderlik meselesinde Allah Resulü (s.a.v) hadiste şöyle ya hani lider olarak kadınlardan bahsediyor, hani eğer lider olarak başlarınıza kadınları geçirirseniz felah bulamazsınız diyor. Mesela şimdi bu durumda baktığımızda liderlik pozisyonu erkeğe verilmiştir ve Resulullah (s.a.v) zamanında da hep erkekte liderliği görüyoruz. O zamandan ta

ki halifelerin zamanına kadar hep erkekte olduğunu görüyoruz. Bir kadının bunu zaten hani yapamayacağı Kur'an ve Sünnette bellidir açıktır.

Gül: Tarihte de yani İslam kadına yöneticiliği vermemiştir. İslam tarihinde de böyle bir vaka yoktur. Hani dersiniz ki böyle olan olaylar olmuştur, onlar da zaten İslam'ın dışındaki belki olaylardır diyebiliriz. İslam kadına yöneticiliği vermemiştir. Neden? Çünkü kadına tesettürü vermiştir. Yani tesettürle birlikte, kadına hem tesettürü işte hani verip hem de yöneticiliği verse kadını ikilem içerisinde bırakmış olacak yani bir zorluğa aslında itmiş olacak.

Katılımcılar, kadın ve liderlik konusuna kadının tesettürü bakımından açıklama getirmiştir. Buna göre, tesettür kadının toplumla ilişkisini sınırlarken, liderlik toplumla sürekli bir ilişki hali gerektirmektedir. Bu nedenle tesettür ve liderlik birbirine aykırı durumlar olarak açıklanmıştır. Öte taraftan, katılımcılar, Hz. Peygamber ve halifeler dönemiyle ilgili referanslara başvurmakla birlikte, Hz. Âdem ve diğer peygamberlere kadar örneklerini genişleterek kadının liderlik pozisyonunda bulunamayacağı fikrini kanıtlamaya çalışmıştır.

Ali: Peygamber (a.s) döneminde ne yapılmışsa biz de onu yapacağız. Mesela Ayşe annemiz ders vermişse kadınlar demek ki bugün öğretmen olabiliyor. Veya işte örneğin bir ordu komutanı var mı? Yok. Demek ki kadınlar ordu komutanı olamıyor, yani yönetici idare edemiyorlar şeyleri. ... İslam'da tek bir karar mercii var kesin, o da devletin başıdır. Devlet başı da her zaman erkektir. Şimdi bakıyorum Âdem (a.s) kıssasında mesela Allah, Âdem, erkeği muhattap almış değil mi? Âdem (a.s) hata yaptığında eşi de onunla birlikte o hatanın sonucuna katlanmış ve dünyaya indirilmiş Allah tarafından, bu birinci çıkarım. İkinci mesela işte Musa (a.s), Meryem annemizin hayatına bakın çok nakiller var, Yusuf (a.s) hayatına bakın hiç kadın yönetici görüyor musunuz? Yani peygamberlerin kendi şeyinde hiçbirinde yok. Yani zaten ortada yani, Kur'an'da bakıyorsunuz, hadislerle bakıyorsunuz, bu, bu şekilde hani. Son söz sahibi zaten, bir emir var zaten İslâm'da, yani bunu zaten kadın olmamış hiçbir zaman, mesela bu da çok şey değil, hani ya niye kadın olmuyor ya, kadın olmayınca kadınlar değersiz mi oluyor? Bence böyle bir şey çıkarılması çok şey, gereksiz olduğunu düşünüyorum.

Kadının, alabileceği diğer roller gibi liderliğin de Hz. Peygamber dönemiyle ilişkili olarak belirlendiği görülmektedir. Burada dikkate değer noktalardan biri, kadının işlediği günah nedeniyle değil de Hz. Âdem’le birlikte onun işlediği günah nedeniyle dünyaya indirilmesidir. Bir diğer nokta ise, dinî kaynakların ataerkil yorumlara imkân verme durumudur.

Katılımcılar, tıpkı ailede olduğu gibi toplumsal alanda da kadının fikrini ifade edebileceğini, onunla istişare edilebileceğini ifade etmiştir.

Ahmet: Onun dışında, İslam toplumu içerisinde kadın, yani aktif bir şekilde bulunabilir dedik. Devletle alakalı olabilir, savaşla alakalı olabilir, barış ile alakalı olabilir, eğitimle alakalı olabilir, farklı şeylerle alakalı devlete, yönetime önerilerini sunabilir. Kendisiyle istişare edilip istişare meclislerinde bulunabilir, kendisinin fikri alınabilir, kendisine sorulmasa bile kadın gelip fikirlerini, önerilerini sunabilir. İslâm toplumu içerisinde bu şekilde bulunabilir. Yani Allah resulü (a.s) kadınların yönetici olamayacağını hadis-i şerifte belirtiyor ve Allah resulü döneminde de o şekildeydi.

Katılımcı toplumsal alanda kadına söz hakkı vererek kadının varlığını korumaya çalışmıştır. Öte yandan aslında kadın aile içinde olduğu gibi toplumsal alanda da yardımcı rolünde olmaya devam etmektedir.

Ali: Mesela Ayşe annemiz ders vermişse kadınlar demek ki bugün öğretmen olabiliyor. Veya işte örneğin bir ordu komutanı var mı? Yok. Demek ki kadınlar ordu komutanı olamıyor, yani yönetici idare edemiyorlar şeyleri. Ama onun dışında bir bakan olabilir mi? Bu düşünülebilir bence. Ben mesela bir İslam devleti olsa hani bunu çok yadsımam, bir kadın bakan olsa, aile bakanı kadın olsa ama onun da hesap vereceği bir üstü olacaktır muhakkak, denetleneceği.

Katılımcı, kadının denetlenebileceği bir alan olarak bakanlıkta bulunabileceğini ancak yine kadının geleneksel rolleriyle ilişkili olarak aile bakanı olabileceğini ifade etmiştir.

Kimi katılımcı da yöneticiliği kadının yapısı üzerinden açıklamış ve kadının yapısı gereği bunu yapamayacağını ifade etmiştir.

Nuray: Ya şimdi şey işte bakın, işte şimdi ekonomi bakanı şey oldu ya bir bayan ya Merkez Bankası, hani sınırları da biliyorum hani olabilir olamaz, olamaz, neler olacak neler yaşanacak, acaba hangi şeyleri yanlış yapacak diye ben hani bunu şey yapıyorum, gerçekten başarabilecek mi başaramayacak mı? Çünkü sana hani bir sınır koyulmuş zaten yani bu senin şeyin yapamayacağın şey var yapacağın şey var, bu sınır koyulmuş zaten, hani bilmiyorum yapabiliyorlar mı gerçekten, onu da bilmiyorum. Hani bu anlamda bende sınır neyse ben o sınırimi korurum. Bana hangi şey verilmişse görev verilmişse eş verilmişse onu en iyi şekilde yapmaya çalışırım ama yönetici olmamam gerekiyor, yapmamam gerekiyor, bir devleti yönetebilecek yeterliliğe sahip değilim kadın olarak. Burada da sınırimi bilirim dururum yani. ... Yani şimdi şöyle, öncelikle bir emir kısmı var, hani yasak kısmı var ya da helal haram bununla, ondan sonra da hani ben hani kadınları daha duygusal oldukları için, daha farklı oldukları.

Gül: Ama bir ülkenin yönetimini takip etmek bir kadın için zor olabilir... Her anlamda; ilişkiler anlamında, koşturmacı anlamında, yani nitekim kadın naif yaratılmış bir varlıktır. Naif yaratılmış bir varlık olduğu için zaten hani Allah (a.c) de, yaratan hiç bilmez mi diyor, hani yarattığı için en uygun şeyi de o biliyor.

Kadının yapısı ile ilgili geleneksel yaklaşım, kadın ve liderlik söz konusu olduğunda da devam ettirilmektedir. Bu yaklaşım, İslam dininin emir ve yasakları bağlamında meşrulaştırılmaktadır. Bununla birlikte, bir katılımcı yöneticiliği uzmanlık şeklinde yorumlamış ve kadınların da bir alanda uzmanlaşabileceğini ifade etmiştir.

Aziz: Ama şunu diyebilirim alanında uzman olan kişiler, alanında belli vasıfları, belli şeyleri yakalamış kişiler, danışılan, yön verebilen kişiler konumunda. Bunlar kadınlar da olabilirler, kadınlar da bu bilgiye sahip olabilirler, kadınlar, içimizde kadın âlimlerde olabilir. Ama işte ayrım, burada kadın erkek arasında oluyor. Bu nasıl olacağı konusunda tam bilgim yok. Ama ilerlemenin hızlı olduğunu, ilerlemenin artık kadının kendini geliştirmesinin ve bazı pozisyonlarda olmasının, olabileceğini ben düşünüyorum açıkçası.

Katılımcı, kadınların uzmanlık alanı için ilk olarak bir ayrıma gitmemiştir. Ancak daha sonra, toplumda var olan gerçekliklerden hareketle bir alan ayrımı yapılabileceğini ifade etmiştir.

Aziz: Kadının liderlik etmesi, kadının yönetmesiyle alakalı, biraz şeye de bakmamız lazım; nerede, hangi konumda olduğuna da bakmamız lazım açıkçası. Mesela çocuk eğitimi açısından kadınlar çok daha öndeler açıkçası, kadınlar çok daha üzerine durabiliyorlar çocukların ama erkekler o kadar ilerleyemiyorlar. Hatta üniversitedeki bazı bölümlerdeki kadın popülasyonunu bile düşündüğümüzde bu alanlarda kadın nüfusunun daha fazla olduğunu görüyoruz. Mesela mühendislikle alakalı bölümlerde bir ara erkek nüfusu çok daha fazlaydı. Şöyle söyleyeyim ben, denizcilik okudum, hatta Türkiye'nin ilk denizci ilk kaptanıyla ben çalıştım, kadın kaptanıyla ama ne kadar zor olduğunu gerçekten biliyorum, onun açısından. Şu an hâlâ çalışmaya devam ediyor o kişi, bir kadın olarak ne kadar zorluklar yaşadığını çok iyi hatırlıyorum, bir dezavantajını gördüklerini gerçekten iyi biliyorum.

Katılımcı, yöneticiliği alan uzmanı veya işin ehli olmakla açıklamıştır. Ancak katılımcı, kadının erkeğin yöneticisi olup olamaması noktasına dikkat çekerek konu hakkında bilgisi olmadığını belirtmiştir.

Aziz: O nedenle kadınlar, bazı yöneticilik pozisyonunda bulunabilirler. Ama bunda erkeğin üzerinde olabilir mi, olamaz mı konusu biraz daha farklılık kazanıyor, kadınlar kendi alanında mı olmalı, erkeklerin üzerinde olabilir mi konusunda biraz daha farklılaşabiliyor. Açıkçası yani böyle bir şeyle ben karşılaşmadım hani nasıl olduğu konusunda herhangi bir bilgim yok açıkçası.

Katılımcı bir taraftan kadının alanında uzmanlaşıp yönlendirebilecek ve danışılacak konuma gelebileceğini söylemekte ve bunu desteklemekte, öbür taraftan kadın ve erkek karşı karşıya gelince fikrî olarak bir karışıklık yaşamaktadır. Sonuçta, katılımcıların çoğunluğu kadının gerek yapısal özellikleri gerek tesettürü açısından olsun liderlik yapamayacağı görüşündedirler.

3.4.6 Geleneklerin Gölgesinde Kadın

Katılımcılar, kadının ikinci bir sınıf olarak görülmesinde, haklardan mahrum edilmesinde mevcut toplum kültürünün olumsuz etkisine dikkat çemişlerdir. Bu anlamda sıklıkla Doğu kültürü eleştirilmekle birlikte genel olarak toplumda yerleşik gelenekler eleştirilmektedir.

Ahmet: Yani dedemizden gördüğümüz, babamızdan gördüğümüz ya da çevremizden gördüğümüz, kadının kadına konuşma hakkı tanımayacağını, onunla istişare edilmeyeceği, fikir alışverişinde bulunmayacağı, kadının eğitim hakkının olmadığı, kadının okuyamayacağı vesaire bununla alakalı çok farklı bakış açıları vardı. Kadını, ikinci sınıf bir insan olarak görüyorlardı, yani erkeğe hizmet eden vesaire. Genelde bizim gelenek, örf böyle zaten, Türkiye'de gördüğüm kadarıyla.

Nuray: Hani ben benim hani o zamanki düşüncem neydi? İşte zaten Karadenizli olmadan kaynaklanan bir şey var, kadınlar her zaman ezilen bir taraftı zaten, Karadeniz'de böyle yani. Yaşantı olarak; işte erkek kahvede ya da bütün gün evde oturur, kadın gider tarlaya, hayvanlara, her şeye bu bana şey geliyordu, ağır geliyordu. Yani bu olmaz böyle bu şekilde olmaz diye.

Ayşe: Ama şöyle bir gerçek var ki Doğu milletinde daha çok bu gibi şeyler olabiliyor, hani batıya nazaran eğitim hususunda biraz daha geride kalınabiliyor. Belki bu da Özgüven eksikliğinden kaynaklanıyor... Kadına hakkıyla gerçekten değer vermedikleri olabiliyor. Bu zihniyet hâlâ açıkçası bizden çıkmış değil. Çünkü hâlâ yaşantımızın içerisinde; kadın yapamaz, kadın gidemez, kadın eğitemez, kadın ders veremez, kadından hoca mı olur! diye sürekli söyleyip dururlar.

Katılımcılar, Türkiye toplum geleneklerinin ki özellikle Doğu geleneğinin kadına yönelik olumsuz söylem ve davranışlarını eleştirmiştir. Aslında burada temel amaç İslâm'da kadının konumunu, olumsuz geleneğe karşı olumlu bir şekilde algılandığını göstermektir.

İlknur: Doğu tarafında biraz daha kadının hem eğitim olsun, farklı yönleri olsun daha çok bastırılabilir veya kız çocuğu çok fazla önemsenmeyebilir. Bu sadece doğuda değil batıda da olan bir şey, batıda da kadın mesela bir obje olarak görüldüğü için aslında çok da bir değer görülüyor. Ama İslam

sana yani bir obje olarak bakmıyor. Sen; Allah'a kul olduğun için değer veriyor.

Ahmet: Bu toplumda olduğu gibi kadını komaya koyacak kadar dövmek, zulmetmek, hakaret etmek, toplum içerisinde bağırıp aşağılamak, Allah resulü, bunları yasaklamış. Mesela Allah resulü demiş ki; kadınlarla toplum içerisinde küsmeyin, onları toplum içerisinde rencide edecek şeyler yapmayın. Bu toplumda var olan bu örf, adet, gelenek anlamında olan şeyler, İslam'da asıl olan şeyler değil. İslam'ın çözüm yöntemi başkadır.

Ali: İşte kız çocuğu sürekli ötelenir, işte abisine kardeşine hizmet eder, baba, abi su almaya kalkmaz ayağına su getirttirir gibi şeyler, bunlar mesela İslam'ın çok hoş karşıladığı şeyler değil. ... Bugünde daha farklı bir versiyonu var yani. Belki diri diri toprağa gömülüyor ama gelenekten dolayı hani diri diri psikolojik olarak gömülüyor. İşte genç kızlar, Doğuda intihar vakalarının bu kadar olmasının sebebi İslam değil yani.

Yine katılımcı, kadın ve erkek ilişkisinde de geleneğin olumsuz etkisine değindiği görülmektedir.

Ali: Aslında bu İslami söylem değil, İslam'la geleneği karıştırmamak lazım, bu gelenek. Yani İslam, böyle bir şey yapmıyor kesinlikle. Sonuçta Hz. Aişe sahabeyle aynı odada işte perdenin arkasından veya işte peçesinin arkasında oturmuş fıkıh dersi yapmışlar, soru sormuş cevaplamış. İşte beraber savaşa çıkmışlar, yani savaşta Hz. Aişe kolyesini düşürüyor, arkada kalıyor, diğer arkadaki sahabe işte onu bindiriyor devesine, arkadan onunla geliyor. Yani birlikte bir yaşam sürmüş ama bizim gelenekte bu gelenek var. Özellikle bizim Doğu geleneğinde yani Batıda biraz daha az.

Katılımcılar kadının konumu bakımından gelenek-İslâm karşıtlığında, İslâm'ı kadını koruyan ve değer veren bir profil çizmiştir. Bunun üzerine katılımcılara, metinlerden hareketle cemaatin kadın üyelerinin deneyimlediği olumsuz durumlarla ilgili ne düşündükleri sorulmuştur.

Ayşe: Şöyle söyleyeyim, normalde zaten toplum içerisinde bu gibi düşünceler çok fazla var. Cemaat içerisinde de daha cemaate gelmeden önce bu düşünceye sahip insanlar vardır. Ama şu da bir gerçek ki bundan sıyrılmak kolay değildir. Hani kişinin kendi hani atalarının halini bırakması gerçekten

zor olabiliyor bazen. Hani bu hususta tamamıyla onlar gibi davranılıyor değil tabii ki de ama bu hususlara kolay aşabilmek yani kolay aşılacak mesele değildir diyebilirim.

Ali: Ya tabii şu var hani bizim hani cemaatimize çok doğudan gelen abiler ablalar var ama ben öyle bir toplumun çok içinde büyüdüm. Ama onlardan gördüğüm kadarıyla onlarda bu biraz daha şey biliyorum, biz de düşünün hani medreseye bile kızını göndermek istemeyen aileler oluyor, bizim medresemize göndermek istemiyor. Evde olsun abilerine hizmet etsin mantığı var gerçekten. Bunların çoğu kırıldı şu anda.

Ahmet: Elbette ki Kur'an ve sünnet çerçevesinde biz bunları değiştirdik. Yani İslam'a göre öyle değil. İslam'a göre kadın ikinci bir sınıf şey değil. İslam'a göre kadın, kendini eğittiği zaman erkekleri de eğitecek bir eğitmen olabilir, Ayşe annemiz bu her şeyden önce bir örnek olarak bir şey yapılabilir.

Katılımcılar, kadının konumu ve ona yaklaşımıyla ilgili gelenek ve İslâm karşıtlığı kurmuştur. Buna göre, geleneğe göre kadın; ikinci sınıf, hizmet eden ve fiziksel ve psikolojik çeşitli şiddete maruz kalmaktadır. Ancak İslâm; sınıfsal anlamda erkeğin üstüne çıkacak kadar imkân ve değer vermekte, kadının onur ve haysiyetini korumaktadır.

4. TARTIŞMALAR

Cemaatin “Biz Kimiz ve Ne İstiyoruz?” isimli kitabında yer verdiği üzere,⁸³ katılımcı kadınlar, cemaate kendi istek ve tercihleri doğrultusunda bilinçli bir şekilde bulunmaktadır. Benzer şekilde, informal görüşmeler de kişilerin istekleri doğrultusunda katılım sağladığını göstermektedir. Bir genç kadın, babasıyla birlikte Tevhid ve Sünnet Cemaati’nde bulunurken, annesinin başka bir cemaatte bulunduğunu anlatmış annesinin de onlarla birlikte olmasını istediğini söylemişti. Cemaate yönelim noktasında, Kişisel olarak yaşanan bir anlam krizi olmakla birlikte yakın çevrenin de etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Mahmood’un da belirttiği gibi kadınların dinî normlarla ilişkisi, yalnızca pasif bir boyun eğiş değil, aynı zamanda aktif bir anlam üretim süreci olarak değerlendirilebilir.⁸⁴

Katılımcılar, cemaate katılımı “İslâm oldum, doğruyu buldum” şeklinde ifade etmektedir. Bu nedenle katılımcıların, cemaatle ilişkisi diğer dinî cemaatlerde yer alan kadınların ilişkisinden farklıdır. Diğer dinî cemaatler inanç anlamında cemaatler arası bir ayrıma gitmez ve her birini bir yol olarak değerlendirirken, Tevhid ve Sünnet Cemaati katılımcıları, inanç anlamında gerçek ve sahte ayrımı yapmaktadır. Bunun yanında, diğer cemaat katılımcılarında referans olarak “şeyh” söylemi ön plana çıkarken,⁸⁵ Tevhid ve Sünnet Cemaati’nde “Kur’an ve Sünnet” ön plana çıkmaktadır. Bu genellikle, seleflerde görülen bir durumdur. Sunesti ve arkadaşlarının selefi kadınlar üzerine yaptığı çalışmada da benzer biçimde, kadınların selefilğe yönelimlerinin, selefi geleneğin İslam’ın hakikatini sunduğuna dair inançla başladığı ve

⁸³ Tevhid Dergisi, *Biz Kimiz ve Ne İstiyoruz* (İstanbul: Tevhid basım, 2016), 70.

⁸⁴ Mahmood, *Politics of Piety: The Islamic Revival and the Feminist Subject*, 200-207.

⁸⁵ Işık, *Modern Kentte Farklı Kadın Dindarlıkları: İstanbul Örneği*; Ege, *Cemaat Anlatılarında Kadın: İsmailağa Cemaati Örneği*; Bilge, *Nakşibendilikte Kadın (Ulaşlı Köyü Örneği)*.

referans olarak Kur'an ve Sünnet'in benimsenmesinin bu tercihte belirleyici olduğunu göstermektedir.⁸⁶

Katılımcılar, kadına yaklaşım noktasında, kadın ve erkek cinsiyet ayrımına ve buna bağlı özel emir ve yasaklara geçmeden önce ilk olarak en temelde insani bağlamda eşit olduklarını izah etmiştir. Onlara göre, kadın ve erkek arasında varlık bakımından hiyerarşik bir çatışma doğuracak bir farklılık bulunmamaktadır. Kadın ve erkeğin varlık olarak aynı seviyede olması ve Allah'a karşı sorumlu olmaları, toplumda ve ailede, kadın ve erkeğin karşılıklı ilişkisini belirlemektedir. Ontolojik anlamda kadın erkeğe, erkek kadına ötekileştirecek, eşitsizliği doğuracak bir belirlemede bulunamıyor. Çünkü en temelde ilahi bir belirlenme var. Bu yüzden, erkek cinsinin sahip olduğu insani haklara kadınlar da sahiptir ve bu "erkek gibi" şeklinde ifade bulmaktadır. Duman'ın "İslâm'da 'insan' kadın ve erkekten önce gelir"⁸⁷ ifadesi bir anlamda katılımcıların konuyla ilgili genel anlayışını betimlemektedir.

Kadın ve erkek, katılımcılar tarafından ontolojik zeminde eşit varlıklar olarak değerlendirilmekte; ancak bu eşitlik, cinsiyetler arası farklılıkları dikkate alan bir yaklaşımla yeniden yorumlanmaktadır. Katılımcılara göre, kadın ve erkek yaratılış bakımından farklı özelliklerle donatılmıştır ve bu farklılık fıtrat kavramı çerçevesinde anlamlandırılmaktadır. Örneğin erkek fıtrat olarak daha güçlü, kadın ise daha duygusal olarak tanımlanmakta; bu tanım, biyolojik ve psikolojik farklılıkların altını çizen bir yaklaşıma işaret etmektedir. Buradan hareketle, cinsiyetler arasında mutlak bir eşitlikten ziyade, farklılıklar temelinde "eşit değerde farklılık" anlayışı geliştirilmektedir. Yani erkek, kendinde bulunan özellik açısından üstün, olmayan açısından eksik; benzer şekilde kadın cinsi de, kendinde bulunan özellik açısından üstün, olmayan açısından eksik olarak değerlendirilmektedir. Bu

⁸⁶ Yuyun Sunesti vd., "Young Salafi-Niqabi and Hijrah: Agency and Identity Negotiation", *Indonesian Journal of Islam and Muslim Societies* 8/2 (2018), 182.

⁸⁷ Mehmet Zeki Duman, "İslâm'da 'İnsan' Erkek veya Kadından Önce Gelir", *Eskiye* 12 (K 2009), 31-53.

noktada, tamamlayıcılık ve denge ifadeleri ortaya çıkmaktadır. Kadın ve erkek arasında farklılıklar bir denge oluşturmakla beraber ikisi yan yana geldiğinde bir tamamlanma söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda, kadın ve erkek arasında yapılan bu toplumsal cinsiyet ayrımcılığı “güç bölümü” olarak açıklanabilir. Amoori ve arkadaşları, eski seleflerin kadın ve erkek arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine odaklandığını, yeni seleflerinse “güç bölümü” kavramına odaklandığını tespit etmişlerdir. Bu açıdan, cemaat için yeni selefi tanımlaması yapılabilir.⁸⁸

Her ne kadar kadın ve erkek arasında farklılıkları açısından iyi/erkek, kötü/kadın kategorisi bulunmasa da yapılan rol dağılımı erkek lehine gibi durmaktadır. Aslında burada klasik toplumsal cinsiyet rol dağılımının benimsendiği görülmektedir. Örneğin rasyonel ve güçlü dolayısıyla lider olan erkekken; duygusal, zayıf ve itaat eden kadın olmaktadır. Bu rol dağılımının, ilahi bir dağılım olduğuna kanaat edilmektedir. Bu nedenle, Kur'an'da erkeğin kavvam olarak yer alması ve buna karşı kadının itaat etmesi, öte taraftan miras ve şahitlik gibi durumlarda kadın ve erkek sayısındaki farklı dağılım cinsiyetlerin yapısal özellikleri üzerinden yorumlanmıştır. Bu yaklaşım tarzı da, cinsiyetlerin yapısal özelliklerini temel alan geleneksel yaklaşımlarla benzerlik arz etmektedir. Nitekim cemaate ait Kur'an mealinde referans alınan isimlerden biri de geleneksel yaklaşıma sahip İbn Kesir'dir.⁸⁹ İbn Kesir, kadın ve erkek için yapısal olarak duygusal ve rasyonel ayrımı yapmaktadır. Örneğin şahitlik durumunda bir erkeğin yerine iki kadının istenmesini, kadının duygusallığı ile açıklamıştır.⁹⁰ Katılımcıların çoğunluğu da benzer yaklaşımı sergilemiştir. Bu noktada, şöyle bir sorgulama yapmak mümkündür; erkek cinsiyeti için özelleştirilen şehvet ve öfke duyguları, nasıl oluyor da erkeğin rasyonelliği önünde bir engel olarak değerlendirilmemektedir? Benzer şekilde, merhamet duygusu ile öfke duygusu arasında nasıl bir farklılaştırma yapılabilir?

⁸⁸ Amoori vd., “The Socio-Political Role of Women from New Salafist Point of Views and Their Comparison with Old Salafist Perspectives”, 95.

⁸⁹ Halis Bayancuk, *Tevhid Kur'an-ı Kerim Meali* (İstanbul: Tevhid, 2019), 9.

⁹⁰ Kocabaş, *İbn Kesir Tefsiri*, 2./339.

Erkek cinsinin fiziksel güç üstünlüğü, kendisinde bulunan diğer zayıf noktaları içinde eriterek örtebilmektedir.

Öte taraftan, kadının Allah'ı razı etmesi ve cennete gitmesi, erkeğe itaat etmesine bağlı kılınmıştır. Yani kadın, kul olarak, erkeğe itaat etmekle de yükümlü kılınmıştır. Bu durumda Berktaş'ın, "Erkekler, insanlar ile Tanrı arasındaki dolayımı kuran öznelerdir; kadınlar, Tanrı'ya erkekler dolayımıyla ulaşırlar."⁹¹ çıkarımını bir açıdan doğrulamaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, her ne kadar kadın ve erkek arasında mutlak ve hiyerarşik bir ilişki kurulmuş gibi olsa da bunun daha çok söylemde kaldığı, yaşam içerisinde bu ilişki şeklinin silikleştiği söylenebilir. Çünkü hem katılımcı gözlem hem de mülakatlarda elde edilen verilerden hareketle, genel olarak eşler arası saygı ve sevgi ilişkisine önem verildiği gözlenmiştir.

Bu bağlamda, cemaatin süreli yayını olan Tevhid dergisinde yer alan bir metinde, kadın ve erkek ilişkisi, tencere-kapak örneği ile karakterize edilmiştir. Bu metinde, tencere tek başına her şekilde işlem görebilirken, kadın bir kapak gibi tenceresiz bir işe yaramaz şeklinde yazar tarafından dramatize edilmiştir.⁹² Bu örnek katılımcılara sunulduğunda, katılımcılar, bu yaklaşımın doğru olmadığını, kadının da erkeğin de aynı düzeyde birbiri için ve birbirine muhtaç şekilde yaratıldığını söylemişlerdir. Katılımcılar, yazarın karakterize ettiği şekilde kadını, erkek karşısında işlevsiz, onunla anlamlı ve ona bağımlı olduğu bir konuma indirgememiştir. Bu noktada, Yılmaz'ın "eşdeğerlik" kavramı anlamlı olmaktadır. Buna göre, kadın ve erkek, ontolojik bağlamda birbirine eşit ancak işlevsellik bakımından birbirinden farklı iki varlıktır. Bunlar "birbirine indirgenemeyen, birbirinde erimeyen ama birbirinden ayrı da düşmeyen" yani aralarında tamamlayıcılık ve denge ilişkisi bulunan iki varlıktır.⁹³

⁹¹ Fatmagül Berktaş, *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım* (İstanbul: Metis, 1996), 26-27.

⁹² Mahi, "Feminist miyim? Müslüman mı?"

⁹³ E. Sare Aydın Yılmaz, "Kadın Hareketinde Yeni Bir İvme", *Turkish Policy Quarterly* winter (2015), 112-113.

Bu nedenle katılımcılar, eşitlik, özgürlük ve bireysellik kavramlarını, Allah tarafından verilen hak ve sorumluluk bağlamında yorumladılar. Yani hak ve sorumluluklar esasında kadın ve erkek cinsi için bu farklılıkları dikkate alınarak belirlenmiştir. Şayet doğrudan eşitlikten söz edilirse bu farklılık göz ardı edilerek hem kadına hem erkeğe kaldıramayacakları hak ve sorumluluklar yüklenerek haksızlık edilmiş olunacaktır. Yani burada kadın ve erkek eşit olarak değerlendirilirse o zaman esas eşitsizliğin ve haksızlığın ortaya çıkacağı söylenmektedir. Bu noktada, “cinsiyet eşitliği” yerine “cinsiyet adaleti” kavramı öne çıkmaktadır. Burada özellikle “cinsiyet eşitliği” kavramı, “kadının ikincil pozisyonundan kurtulmak için erkekleşmesi” olarak değerlendirildiği ve eleştirildiği görülmektedir.⁹⁴ Bu durumda, Yılmaz’ında öne sürdüğü “toplumsal cinsiyet adaleti” kavramı akla gelmektedir. Çünkü Yılmaz da “cinsiyet eşitliği” kavramını aynı nedenle eleştirmektedir. Bunun yerine, farklılıkların temele alındığı aynı zamanda yasalar karşısında eşitliği de içkin, bir üst kavram olarak “cinsiyet adaleti” önerilmektedir.⁹⁵ Katılımcılar, “cinsiyet adaleti” kavramını kullanmamaktadır. Ancak, kadın-erkek algısı bu kavramla benzerlik oluşturmaktadır.

Kadın ve erkek arasında yapılan rol dağılımı sonucunda erkek, hem ailede hem de toplumsal alanda liderlik pozisyonundadır. Buna karşılık kadınsa, hem ailede hem de toplumda “yardımcı” rolündedir. Kadın, kendisine haksızlık edilmediği ve Allah’ın emir ve yasaklarına ters bir durum olmadığı sürece, kocasına itaat etmekle yükümlüdür. Bu rol dağılımı, ilahi bir dağılım olarak kabul edildiği için aynı zamanda ideal olarak da kabul edilmektedir. Bu ideal düzen, kadının eşine itaat etmemesi ve “eşine sözünü dinletmesi” durumunda bozulacağına inanılmaktadır.⁹⁶ Katılımcılar da, kadın-erkek arasındaki yöneten-yönetilen ilişkisini kabul etmektedir. Ancak bu ilişkiyi, eşlerin istişare etmesi veya bilgili olana uyulması şeklinde daha esnek bir çerçevede

⁹⁴ Konuk yazar, “İnsilâh”.

⁹⁵ Aydın Yılmaz, “Kadın Hareketinde Yeni Bir İvme”.

⁹⁶ Halis Bayancuk, ...“...Ruveybida Konuşacaktır...”, *Tevhid Dergisi* 15 (Nisan 2013).

açıklamışlardır. Benzer şekilde, evli çiftlerden edilen gözlemde de ilişkilerinin yöneten-yönetilen şeklinde olmaktan öte, karşılıklı duygusal bağlarla örülü ve kişisel saygı sınırlarıyla çevrili bir karı-koca ilişkisi şeklindeydi. Aslında bu durum bile kadın ve erkek arasında yönetici-itaat ilişkisinin imkânını, nasıllığını sorgulatabilmektedir.

Söz gelimi modern yaklaşımlarda, bu ilişki erkeğin sosyo-ekonomik rolünden dolayı daha işlevsel bir çerçevede ele alınmıştır. Örneğin Fazlur Rahman, erkeğin, toplumsal olarak evin geçimini sağlamak nedeniyle dış dünyayla kurduğu irtibat sonucu bilgi ve tecrübesinin daha fazla olduğunu ve bu nedenle yönetici olarak belirlendiği görüşündedir. Ona göre, bu neden fitrî olmayıp sosyo-ekonomik bir durum olduğu için değiştirilebilir bir durumdur.⁹⁷ Ancak cemaatin bu konudaki yaklaşımı, geleneksel yaklaşımlarda olduğu gibi bunu sabit bir ilişki biçimi olarak algılamaktadır. Bu konuda bir katılımcı, Hz. Hatice ve Hz. peygamber örneği vermişti. Ona göre, Hz. Hatice zengin bir tüccar olmasına rağmen evin yöneticisi Hz. Peygamber'di. Bu nedenle, toplumsal ve ekonomik durumlar değişse de bu ilişki biçimi sürdürülmektedir.

Aile içinde kadın ve erkek arasındaki yöneten-yönetilen ilişki biçimi, karı-koca arasında eşit düzeyde karşılıklı saygı ve sevgi ilişkisini başka bir deyişle partner olmayı içermemektedir. Örneğin Dökmen'in yapmış olduğu araştırmada bir görüşmeci konuyla ilgili kendi ailesinden hareketle üç nesil üzere yaptığı karşılaştırma anlamlıdır. Buna göre, nene ve dedesi arasında dedeye duyulan tek taraflı bir saygının olduğunu, bunun annesi ve babası arasında karşılıklı bir saygıya dönüştüğünü, kendi ilişkisindeyse saygı korunmakla birlikte daha çok karşılıklı sevgiye yerini bıraktığını ifade etmiştir.⁹⁸ Sonuncu nesilde kadın ve erkek, ilişki içindeyken birey kimliklerini devam ettirmektedir. Ancak söz konusu, itaat ilişkisi olunca kadının birey

⁹⁷ Rahman, *İslamî Yenilenme Makaleler II*, 54.

⁹⁸ Zehra Yaşın Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (İstanbul: Remzi, 2022), 113-114.

kimliğinin, erkeğin yönetici vasfı altında eridiği algısını oluşturmaktadır.

Erkeğin liderlik vasfı, toplumsal alana da taşmıştır. Kadın hem erkeğin kavvam olması hem özel olarak tesettürü, duygusallığı gibi çeşitli gerekçelerle liderlik vasfına sahip olamamaktadır. Kimi katılımcı kadının “bakan” veya “uzman” olabileceğini ancak yine de erkeğin üstünde yönetici olabilirliği noktasında duraksamıştır. Öte yandan, İslâm’da kadın yönetici olmadığı belirtilmiş ve buna yönelik hadislerin olduğu şeklinde dinî bir takım gerekçeler de sunulmuştur. Söz konusu hadis ise şudur: “Yöneticileri kadın olan bir toplum asla iflah olmaz.” Buna göre, kadının yönetici pozisyonuna gelmesi devlet için bir yıkım olarak yorumlanmaktadır. Bu hadis ile ilgili farklı yorumlar da bulunmaktadır. Örneğin Hz. Peygamberin, taht kavgalarıyla zayıflayan ve sonunda bir kadın tarafından yönetilen İran’ın yıkılacağını haber vermek üzere bu ifadeleri kullandığı söylenmektedir.⁹⁹ Muhsin de, Kur’an’da bir kadın yönetici olarak Sebe Melikesi Belkıs’tan ve onun hem siyasî hem de dinî uygulamalarından övgüyle bahsedildiğini örnek vermektedir. Muhsin’e göre bu örnek, Kur’an’ın, kadın yöneticiliğini uygunsuz bulmadığını bir kanıtıdır.¹⁰⁰ Bu durumda da tıpkı Hz. Hatice örneğinde olduğu gibi, Belkıs’ın Hz. Süleyman’la karşılaştıktan sonra yöneticiliğe devam etmediği, dolayısıyla yöneticiliğin erkeğin görevi olduğu yönünde bir yorum da pekâlâ yapılabilir.

Liderlik pozisyonuyla ilgili kadın ve erkek arasında kesin çizgilerle yapılan ayırım, eğitim ve meslek alanında yapılmamaktadır. Kişiler, kendi istek ve kabiliyetleri doğrultusunda tercihte bulunabilmekteler. Ancak kadın ve erkek fark etmeksizin şirk ve harama dikkat etmeleri gerekmektedir. Burada da cinsiyet yapısına göre bir sınıflama yapılması beklenmekteydi; ancak katılımcılar kişisel tercihin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Öte taraftan eğitim alma, kadın için bir hak olarak değerlendirilmekte ve bu hakka yönelik bir

⁹⁹ Duman, “İslâm’da ‘İnsan’ Erkek veya Kadından Önce Gelir”, 48.

¹⁰⁰ Wedûd Muhsin, *Kur’ân ve Kadın*, 71.

engelleme kabul edilmemektedir. Ancak hem kız hem de erkek çocuklar, cemaatin Atatürk ve demokrasi karşıtlığı nedeniyle okula gönderilmemektedir.¹⁰¹ Bununla birlikte, katılımcılarla yapılan informal görüşmelerde belirli açılardan uygun görülen okullara çocukların gönderildiği ifade edilmiştir. Cemaatin kadının eğitim hakkıyla ilgili yaklaşımı diğer cemaatlerden onu ayrı kılmaktadır. Örneğin İsmailağa cemaatinde, erkekler evin geçiminden sorumlu olduğu için okula gönderilmekteyken, kızlar okulların karma ortamından korunarak medresede eğitim almaktadır.¹⁰²

Öte taraftan kadının çalışması, çalışmak eylemine yüklenilen anlam nedeniyle bir hak olarak değerlendirilmemekte ve bu nedenle engellenebilir olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, kadın için iki tür çalışma şekli belirlenmiştir: (1) dünyevî çalışma, (2) İslâmî hizmet. Kadın, dünyevî çalışma anlamında engellenebilirken, kul olması nedeniyle İslâmî hizmette engellenememektedir. Kadınların çalışmasına yönelik bu müdahale selefilik anlayışında genel olarak görülmektedir. Örneğin Sunesti ve arkadaşları, genç selefî kadınların eğitim ve meslek seçiminde geleceği hayal ederken daha çok kocalarının karar ve isteğine göre şekillendirdiklerini tespit etmiştir. Sunesti ve arkadaşları, kocaları tarafından tanımlanan rollerin, kadınların kendilerini sığdırması gereken bir sınır olarak yorumlamaktadır.¹⁰³ Kadınların çalışmak istediğinde; çalışma ortamını, tesettürü, diğer dini kuralları, kocasının kararını vs. dikkate alması gerekmektedir. Bu durumda, selefî kadınların çalışması, dini normlardan etkilenen sosyal bir gerçeklik olmaktadır.¹⁰⁴

Çalışmak, evin geçimini sağlamak, rızkı temin etmek bakımından bir sorumluluk ve zorunluluk olarak tanımlanmakta ve erkeğe yüklenmektedir. Burada önemli olan nokta şudur, erkek için de

¹⁰¹ Bayancuk - komisyon, *Tağutlara Kulluğun Modern Mabedleri*.

¹⁰² Işık, *Modern Kentte Farklı Kadın Dindarlıkları: İstanbul Örneği*, 320.

¹⁰³ Sunesti vd., “Young Salafi-Niqabi and Hijrah: Agency and Identity Negotiation”, 188-190.

¹⁰⁴ Saadah vd., “The Economics of Salafi Feminism: Portrait of Social Construction and Entrepreneurship of Salafi Women in Lampung Indonesia”, 229-230.

çalışmak bir hak olarak değerlendirilmemekte, yalnızca bir sorumluluk ve zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Bu sorumluluk aynı zamanda erkeğe, kadın karşısında bir üstünlük de sağlamaktadır. Amoori ve arkadaşları eski ve yeni diye ayırdıkları seleflerin tamamında bu kabulün olduğunu söylemektedirler.¹⁰⁵ Yine de katılımcılar, kadınların kişisel istek ve kabiliyetleri doğrultusunda istedikleri her tür mesleki alanda İslam'ın da gerekliliklerini koruyarak bulunabileceğini söylemişlerdi. Bu anlamda katılımcılar tarafından sık tekrar edilen mesleğin ticaret olduğu görülmektedir. Bu iki şekilde değerlendirilebilir; (1) ticaret, kamusal alanda bulunmanın en açık ifadesidir ve buna rağmen kadınların da bulunabileceğine işaret edilmek istenmiştir, (2) katılımcılar Hz. Peygamber dönemini referans aldıkları için o dönemde kadınların ticaret yapıyor olmalarından hareketle yalnızca mesleki anlamda bir örnek olarak ifade etmiştir. Bununla beraber, cemaatten olup çeşitli meslek alanında bulunan kadınlar da bulunmaktadır. Bunlar; psikolog, doktor, editör, hemşire, haccame, avukat vb. şeklindedir. Amoori ve arkadaşlarına göre eski seleflerde kadının ana rolü ev işleriyken, yeni seleflerde kadın, İslâm hukuk ve değerleri çerçevesinde tıp, hemşirelik, öğretmenlik ve idari işler gibi çeşitli meslek alanlarında bulunabilmektedir.¹⁰⁶ Bu açıdan, cemaat için yeni selefi tanımlaması yapmak mümkün gözükmemektedir.

Metinlerde kadının çalışması farklı bir şekilde ele alınmıştır. Örneğin, bir erkeğin çalışması rızık kazanmak olarak değerlendirilmekteyken, kadının çalışması söz konusu olduğunda kadın, kapitalizmin kurbanı, sistem tarafından emeği sömürülmüş ve patronunun kölesi olarak ifade edilmektedir.¹⁰⁷ Benzer şekilde kadın için çalışmak insani bir ihtiyaç ve doğal bir hak olarak değerlendirilmemektedir. Burada kadının çalışması, daha çok kadının

¹⁰⁵ Amoori vd., “The Socio-Political Role of Women from New Salafist Point of Views and Their Comparison with Old Salafist Perspectives”, 91.

¹⁰⁶ Amoori vd., “The Socio-Political Role of Women from New Salafist Point of Views and Their Comparison with Old Salafist Perspectives”, 90-91.

¹⁰⁷ Konuk yazar, “Modern Cahiliye”; Çağlar, “‘Makbul’ Tağut ve Deve Yürekli Raiyeti”.

esas olan “annelik” rolüne karşıt bir durum olarak ele alınmıştır. Bu sırada, özgürlük eşitlik kavramlarının da eleştirildiği görülmektedir: “Cemaat; hak, eşitlik, özgürlük adına kadınları evlerinden çıkaran, ailelerinden uzaklaştıran ve çocuklarından kopararak sosyal ve ahlaki yozlaşmaya zemin hazırlayıp sebep olan çağdaş din tüccarlarının ‘sermayesi’ değildir.”¹⁰⁸ Gerek bu ifadeler gerek kadının çalışması, inançsızlıkla itham edilecek kadar sert bir şekilde eleştirilmiştir: “Netice itibariyle özgürlük, eşitlik nakaratları eşliğinde kimliklerini, kişiliklerini, değerlerini ve en önemlisi de itikadlarını kaybettiler.”¹⁰⁹

Kadının eğitimi noktasında da metinler, katılımcıların hem söylem hem de yaşamlarından farklılaşmaktadır. Katılımcılar, üniversite okuyan dolayısıyla karma ortamda bulunan kimselerdi. Ancak metinlerde bu durum yine kadının özel alanından çıkartılıp metalaştırılması olarak yorumlanmıştır.¹¹⁰ Kadın için rol olarak “annelik”¹¹¹ -ki bu iş kadını olmanın karşıtı olmakta-¹¹² ve mekân olarak da “ev” uygun görülmüştür. Bu konumlandırma kesin bir dille “İslâm, kadının yerinin evinin olduğunu net bir şekilde belirtmiştir.”¹¹³ şeklinde ifade edilmiştir. Bir taraftan, “İslâm her şeyden önce kadını bağımsız bir şahsiyet olarak tanıır”¹¹⁴ denilmekte ancak öbür tarafta çeşitli açılardan da sınırlandırılmaktadır. Metinlerde kadın için kritik görev olarak “annelik” rolü belirlenirken, katılımcılar bu rolü önemsemekle birlikte kadının alabileceği diğer rollerden bir rol olarak değerlendirmişlerdir. Burada yine Amoori ve arkadaşları, akla gelmektedir. Buna göre, hem eski hem de yeni selefler, kadının “annelik” rolünün ilahi bir görev olduğuna inanmaktadırlar. Ancak eski

¹⁰⁸ Çağlar, “Tevhidi Cemaat Ne Değildir?”

¹⁰⁹ Çağlar, “Buhranların Doğurgan Anası: Demokrasi”.

¹¹⁰ Kerem Çağlar, “Demokrasi: Millet İradesi İle Tecelli Eden Zillet Halleri”, *Tevhid Dergisi*, (Haziran 2014).

¹¹¹ Bayancuk, “Ümmü Seleme ve Ümmü Umara’yı Hatırlatan Bacılara”; Kerem Çağlar, “Sokak Düzeni ve Madame Bovary’nin Kızları”, *Tevhid Dergisi* 113 (Mayıs 2022).

¹¹² Çağlar, “‘Makbul’ Tağut ve Deve Yürekli Raiyeti”.

¹¹³ Başyazı, “Hizmet Çağrısı”.

¹¹⁴ Çağlar, “Kadın”.

selefilere bunu mutlak ve kritik bir görev olarak görürken, yeni selefilere başka roller almalarına da imkân tanımaktadır.¹¹⁵

Özellikle, “kadının yeri evidir, kadın dışardan korkar”¹¹⁶ gibi metinlerde yer alan ifadeler katılımcılar tarafından İslâmî olmadığı gerekçesiyle kabul edilmemiştir; çünkü kimi katılımcı üniversite okuyor, kimi de mesleğini icra ediyordu. Oysa metinlerde, kadın ve dışarıya veya özgürlük, eşitlik kavramları bir arada düşünüldüğünde Batı ile modernite, kadını köleleştirme ve objeleştirmekle suçlanmaktadır. Çünkü yazarlar için aile büyük bir öneme sahiptir. Ailenin varlığı ve devamı kadına bağlanmaktadır. Kadının çalışması durumunda bu kutsal görev ihmal edilebilir endişesi bulunmaktadır. Bu endişe, her ne kadar kadının çalışmasına olumsuz bakmasalar da, aile söz konusu olunca katılımcılarda da görülmekteydi. Bu durum, Kandiyoti’nin, erkeklerin kadınların çalışmasına olan karşıtlığı ailenin ihmali endişesinden kaynaklandığı görüşünü akla getirmektedir.¹¹⁷ Bunun yanında, kadının maddi ve manevi her türlü ihtiyacı erkek tarafından giderilmesi cemaat için, bir değer olarak “kadının bakılma hakkı” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, kadının çalışması bu değerden mahrum kalıp köleleşmek olarak yorumlanmıştır.

“Kadının bakılma hakkı” da çeşitli açılardan tartışmalıdır. Çünkü her ne kadar hak olarak kavramsallaştırılsa da aslında kendi içinde bir bağımlılık içermektedir. Çalışmayan kadın, ekonomik olarak erkeğe bağımlı olmaktadır. Bağımlılık da, kişilerin özneliğine engel teşkil eden bir unsurdur. Örneğin bu bağımlılığın bir göstergesi olarak metinlerde de eleştirel bir şekilde yer aldığı üzere kadınlar eşleri tarafından boşanılmaktan korkmaktadırlar.¹¹⁸ Öte taraftan, kadının doğum yapması, çocuk emzirmesi ve bakımı gibi bazı gerçeklikler ve ihtiyaçlar da bu bakımı gerektirmektedir. Ancak bu gereksinim esas

¹¹⁵ Amoori vd., “The Socio-Political Role of Women from New Salafist Point of Views and Their Comparison with Old Salafist Perspectives”, 93.

¹¹⁶ Mahi, “Kendi İçin Yaşamak...”

¹¹⁷ Kandiyoti’den aktaran Işık, *Modern Kentte Farklı Kadın Dindarlıkları: İstanbul Örneği*, 340.

¹¹⁸ Mahi, “Düşünme Molası”, *Tevhid Dergisi* 35. (Aralık 2015).

alınıp kadının mutlak bir şekilde ekonomik bağımsızlıktan mahrum bırakılması bir hak olmaktan öte bağımlılık yaratmaktadır. Böyle bir durumda Şişman'ın da dediği gibi kadın ve erkek arasında dengeyi sağlamak gerekmektedir. Şişman böyle bir gereksinimde erkeğin kavvam özelliğinin devreye girdiğini ve sadece erkeğin değil toplumsal alanın da iş hayatından çocuk bakımına kadar düzenlenerek kadına destek sağlanması gerektiğini belirtmektedir.¹¹⁹ Böylece kadın özel durumlarından dolayı mağdur olmayacağı gibi, toplumsal alanda sağlanan güvenlik ve destekle çalışma düzenine geri dönerek işine devam edebilecektir. Görüşmelerde, çalışmak kadın için bir hak olarak ele alınmasa da, yine de kadının çalışması durumunda, İslâm Devletinde süt izni gibi düzenlemelerin yapılacağı belirtilmişti. İslâm Devletinde kadının çalışması bir sömürü ve kölelik olarak değerlendirilmemektedir. Bunun nedeni ideal olarak her şey İslâm'a göre düzenleneceği içindir. Cemaatin modern dünya sistemi ve ideolojilerine karşıtlığı her alanda kendini göstermektedir. Bu durum detaylarda da kendini göstermektedir. Örneğin, evli çiftler Batı'ya ait olması nedeniyle alyans kullanmamaktadırlar.

Dergide yer alan metinler, kadının yalnızca anne olduğu ve evle özdeşleştiği algısını oluşturmaktadır. Bu algının dergi okuyucularında olduğu da görülmektedir. Örneğin dergi okuyucularından bir kadın üye, eş veya anne olmak istemediğini, kendini Allah yoluna adanmak istediğini ancak metinlerin bu anlamda yalnızca erkeklere yönelik olduğunu belirten eleştirel bir mektup göndermiştir. Bu eleştiri karşısında cemaat lideri Bayancuk, bu durumu dilin cinsiyetçi yapısı üzerinden açıklamıştır. Ancak yine de bir kadın için en güzel adanma biçiminin annelik olduğunu belirtmiştir.¹²⁰ Öte taraftan katılımcılar, anne rolünü önemsemekle birlikte her kadın için olabilecek esas ve tek rol olarak belirlememiştir. Yani annelik kadın için zorunlu bir rol olarak görülmemektedir. Katılımcılar için bir kadın yalnızca “anne” olmadığı

¹¹⁹ Saadet Bayazıt, “Toplumsal Cinsiyet, Fıtrat ve Modern Dünyada Müslüman Kadın ve Erkek Roller”, *Tezkire* 33/90 (Eylül 2024), 226.

¹²⁰ Bayancuk, “Ümmü Seleme ve Ümmü Umara'yı Hatırlatan Bacılara”.

gibi bunun yanında ilmi veya mesleki farklı rollere de sahip olabilmektedir. Gerçekten de katılımcılar arasında eğitim ve meslek hayatında aktif yer alanlar bulunmaktaydı. Çalışmayı tercih etmeyip eş ve anne olmayı tercih edenler de vardı. Eş ve anne olanlar da eve bağlı, evle özdeşleştirilmiş değildi. Hatta cemaatin kadınlar için ayrılmış binasında; kitap-caffe, bilgisayar odaları, psikologlar için hazırlanmış odalar, geniş mescit alanı bulunmaktadır. Bunlar, kadınların sosyalleşebileceği alternatif alanlar açıldığının göstergesidir. Sadece bu değil, mesela kimi katılımcıların özel arabası bulunmaktaydı ve gözlemlendiği kadarıyla dışarda normal bir akış içerisinde yer almaktaydılar. Benzer şekilde kimi katılımcı cemaatin yardım kolunda gönüllü olarak çalışmaktaydı. Bütün bunlar cemaat çerçevesi içinde olsa bile dergilerden farklı olarak kadınların pratik yaşamda toplumsal alanda bulunduklarını, eve bağlı olmadıklarını göstermektedir. Cemaatin İslam inanç anlayışı, değer ve hassasiyetleri hem kadın hem erkek için toplumda bulunulacak yer ve şekli belirlemektedir. Örneğin informal görüşme yapılan bir kadın üye, nişanlısının tarih öğretmeni olduğunu ancak okulların devlete bağlı olması nedeniyle öğretmenlik mesleğini bıraktığını ifade etmişti. Cemaat benzer hikâyeleri içinde barındırmaktadır. Sınırlandırmalar her ne kadar kadın ve erkek için geçerli olsa da, kadın için bunun daha da detaylandırıldığı görülmektedir. Çünkü kadının çalışma sorumluluğu olmadığı gibi hakkı da yok ve kocası ona müdahâle edebilmektedir. Yine kadının “anne” olması, tesettürü vb. çeşitli noktalar da bu sınırlara etki etmektedir.

Katılımcılar, özellikle erkek katılımcılar kadının, erkek gibi toplumda bulunma hakkının olduğunu ısrarla söylemişlerdir. Kadınların evde kalması, geride bırakılması Müslüman toplum için bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada bir daha “tamamlayıcılık” kavramı ortaya çıkmaktadır. Kadının eve bağlı, toplumsal alanda kopuk olmasını katılımcılar kültürün olumsuz etkisi olarak yorumlamış ve bunun İslami olmadığını söylemişlerdir. Hatta bu konuda özellikle Doğu kültürüne vurgulamalar yapılmıştır.

Katılımcılar, kadınların evde olmak ve ev işlerini yerine getirme noktasına zorunlu olmadığını, ev alanının kadın ve erkek için ortak paylaşım alanı olarak değerlendirmişlerdir. Metinlerde de, kadın her ne kadar evle konumlandırılrsa da sorumluluklar kadına yüklenmeyip kadın ve erkek arasında paylaştırılmıştır.¹²¹ Öte yandan katılımcılar, genel olarak kadına yaklaşım noktasında eğitim ve kültür seviyesinin önemine dikkat çekmişlerdir. Yani kişilerin içinde yetiştiği ortam, aldığı eğitim kadına yaklaşımında belirleyici olmaktadır. Bu kadın-erkek arasındaki yönetici-itaat ilişkisinden, kadınların toplum içinde bulunma şekline kadar etkili olmaktadır. Kişiler arası bu farklılık, metin yazarları için de söylenmiştir. Yani dergilerde yer alan metinlerden yazarların sorumlu olduğu, cemaate hamledilmemesi hem dergilerde yazmakta hem de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Bu bağlamda bir erkek katılımcının ifadeleri doğrusu oldukça şaşırtıcıydı. Bu katılımcı, eşinin “ilmi sorumlulukları” bakımından çok yoğun olduğunu dolayısıyla ev işleriyle kendisinin çoğunlukla meşgul olduğunu söylemişti. Yine bir kadın katılımcı da kendi “ilmi sorumluluklarından” dolayı eşi kadar mutfakta bulunmadığını söylemişti. Bu ifadelerin şaşırtıcı olmasının sebebi dergide yer alan metinlerde kadınların ev ve iş yükünden, eşlerinin yardım etmeyişinden ve dolayısıyla kendi gelişimleri noktasında da bir şeyler yapamamaktan şikâyet etmeleriydi.¹²² Ancak katılımcıların ifadelerinde, bu defa ilmi olarak yoğun olan kadıncı, ev işleriyle ilgilenen bir erkek profili ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, ev işlerinin kadına yüklenilmesinin örfi olduğunu, bu alanın paylaşılması gerektiğini, erkeğin kadına yardımcı olması gerektiğini ısrarla vurgulamıştır. Benzer şekilde, WhatsApp uygulamasında bir kadın üye kadın-erkek rollerini eleştirdiği bir paylaşımda bulunmuştur. Bu paylaşımda, kadınların ev işlerini

¹²¹ Halis Bayancuk, “Muvahhidelere”, *Tevhid Dergisi* 108 (Kasım 2021); Mahi, “Özsaygı, Özdeğer ve Mutlu Kadın”, *Tevhid Dergisi* 78 (Ocak 2019).

¹²² Mahi, “Kellim Kellim La Yenfa”, *Tevhid Dergisi* 81 (Nisan 2019); Mahi, “Özsaygı, Özdeğer ve Mutlu Kadın”; Mahi, “Biri Bizi Gözetliyor”, *Tevhid Dergisi* 2. sayı (Mart 2012); Mahi, “Özet Geçiyorum”, *Tevhid Dergisi* 113 (Mayıs 2022); Mahi, “Sonunu Oku”, *Tevhid Dergisi* 101. sayı (Nisan 2021).

yapması, erkeklerinse araba sürebiliyor olmasının ebeveynler tarafından öğretilmiş roller olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin, kavramsallaştırılmasa dahi fark edildiğini ve eleştirildiğini göstermektedir.

Kültüre yapılan bu vurgu cemaat içerisinde farklı profillerin olmasından kaynaklıdır. Cemaate katılım, teorik anlamda Tevhid inancının kabul edilmesiyle olmaktadır. Tevhid inancıyla ilgili açıklamalar dikkate alındığında kanaatimizce Tevhid inancı; kişiler üzerinde toplumun ve kültürün belirleyiciliği ve yönlendiriciliğinin fark edilmesi ve bundan sonra gerekli görüldüğü yerde buna karşı başkaldırmayı, değişmeyi kabul etmektir. Örneğin belirgin olarak öne çıkan “Atalar dinini terk etmek, anadan atadan öğrendiklerimiz, ya da toplumda olduğu şekilde Müslüman olmak” gibi ifadeler bu anlamda açıklayıcıdır. Tevhid’le en temelde kültüre, taklide bir başkaldırı ifade edilmektedir. Bu başkaldırı, fark etmek, sorgulamak ve tevhidi kabul etmek şeklinde sıklıkla anlatılmaktadır.¹²³ Burada kültürden kasıt Tevhid inancını barındırmayan her yaşam biçimi olmaktadır. Katılımcılar arasında Tevhid inancını benimsemeden önce, cemaatin ifadesiyle geleneksel dini yaşama sahip olan bulunmakla birlikte seküler bir yaşama sahip olan da vardı. Dolayısıyla cemaat farklı profiller içermektedir. Aslında bu noktada bireylerin İslâm, modernite ve kültür arasında mücadele halinde olduğu da söylenebilir.¹²⁴ Bu nedenle, en temelde kadın olsun erkek olsun bireylerden farkındalık ve bunun doğrultusunda değişimi kabul etmek ve tercih etmek istenmektedir.

Bu bağlamda bireyler Tevhid inancını benimsedikten sonra, pratik yaşamda bu inanç doğrultusunda anlamlandırmalar ve tanımlamalarda yani aslında değişmeye başlamaktadır. Teorik anlamda bireyler aynı şekilde inanmakta, dolayısıyla homojen bir yapı olarak görülebilir. Ancak pratik yaşama geçildiğinde bireysel farklılıklar ve

¹²³ Bayancuk, *Lailaheillallah*, 75-76, 105, 107.

¹²⁴ Nurani, “Salafi Women and Islamic Movements”:, 244.

buna göre işleyen sürecin etkisiyle bu görüntü farklılaşmaktadır. Bu noktada heterojen bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu elbette kadına yaklaşım noktasında da görülmektedir. Bunun en açık göstergesi dergide yer alan metinlerle katılımcılar arasındaki yaklaşım ve yaşayış farklılığındadır. Benzer şekilde katılımcıların cemaat içi verdikleri örneklerdir. Örneğin bir katılımcı araba kullanabiliyorken veya doktor olarak mesleğini icra edebiliyorken diğer tarafta doğulu olarak nitelenen bir üye, kızını cemaatin kadınlar için kurduğu medreseye dahi göndermeyebilmektedir. Ama şunu da katılımcıların hassasiyetini korumak amacıyla belirtmek gerekir ki bu örnekte verilen veya bu tarz yaklaşıma sahip olan kişilerin değiştiği de belirtilmiştir. Değişim varsa da bu kişiden kişiye ve süreçle olmaktadır. Aslında her ne kadar doğrudan katılımcıların bu farklı profilleri dikkate alınarak bir araştırma yapılmamış olsa da yer yer bu farklılıklar tespit edilmiştir. Mesela cemaatten öncesinde İslami camiada olan bir katılımcıyla, seküler bir yaşam sürmüş katılımcının toplumsal alanda kadının liderliği konusunda fikirleri oldukça farklıydı. Birinci katılımcı genel olarak kadının anneliğini ve kadın-aile ilişkisini önemsemekteydi. Bu katılımcı, kadının toplumsal alanda kendi istek ve kabiliyeti doğrultusunda bulunabileceğini söylerken “anneliğini de unutmadan” şeklinde bir eklemede bulunmuştu. Bu katılımcı kadın-liderlik ilişkisini, İslam devleti içinde kadının aile bakanı olarak bulunabileceği şeklinde açıklamıştı. Tabii aynı zamanda bu katılımcı evli ve üç çocuk babasıydı. Diğer katılımcı ise kadının gelişen teknoloji ve imkânlar doğrultusunda farklı pozisyonlarda bulunması gerekliliğini vurgulamış ve liderliği de uzmanlık şeklinde açıklamıştı. Bu katılımcı da evliydi ancak çocuğu yoktu ama “çocuğumuz olsa dahi eşimin İslami hizmette aktif olarak bulunmasını isterim” diye de açıklamada bulunmuştu. Cemaat gerçekten kültürel, ekonomik ve eğitim seviyesi bakımından farklı profiller içermektedir. Bu farklılıklar temele alınarak incelemeler yapıldığı takdirde de anlamlı verilere ulaşılabileceği kanaatindeyiz.

Kadınlar, kendi istek ve kabiliyeti doğrultusunda eğitim ve mesleki alanda bulunabilmektedir. Ancak hem kadın hem de erkek için dikkat edilmesi zorunlu olan İslam'ın helal ve haram kıldıklarına riayet etmek şartı bulunmaktadır. Bununla birlikte kadın için özel bir emir olan tesettür emri de yerine getirilmelidir. Cemaatin tesettür anlayışında kadın, gözleri hariç bütün bedenini vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde giyinmeli, yüzünü peçeyle kapatmalı, ellerine de eldiven giymelidir. Kadın, sesiyle, kokusuna dikkat etmelidir. Bir katılımcı bunu şöyle açıklamıştı; “duyulara hitap etmemelidir.” Tesettür, dışarda kadına yönelik olabilecek kötü durumlara karşı bir koruyucu olarak açıklanmıştır. Tesettürün bu şekli dini metinlerden çıkartılmıştır. Buna karşılık, modern bir isim olan Fazlur Rahman, Kur'an'da ve Hz. Peygamber döneminde çarşaf, peçe veya haremlük ve selamlığın olmadığını bunların sonradan geliştirildiğini iddia etmektedir. Ona göre, Kur'an “cinsel iffeti” savunmaktadır. Bunun kanıtı ise, Kur'an'ın iki cinsiyetten “gözlerin iffetini” istemesidir. Yine “başörtülerini göğüslerine kadar salsınlar” ifadesini de yüzün kapatılması emrini içermediğini ifade etmektedir.¹²⁵

Metinlerde tesettür, kadının değerli olduğunun bir göstergesi olarak işlenmiştir. Aslında tesettür kadın için bir statü olarak görülmektedir. Bu geçmişte, Arap toplumunda cariyeden ayırt edilmek şeklindeyken günümüzde cinsel bir nesne olmaktan kurtulmak olarak ortaya çıkmaktadır. Kadın ve tesettür ilişkisinde bu yaklaşım diğer selefi gruplarda da görülmektedir. Hatta bu daha çok Batı'nın kadını cinsel nesneleştirmesine karşılık bir koruma ve değer olarak değerlendirilmektedir.¹²⁶ Metin yazarı da, bunu altın ve demir karşılığıyla ifade etmiştir. Buna göre altın değerli bir maden olduğu için korunup saklanılmakta, tıpkı tesettürlü bir kadın gibi.¹²⁷ Kadının

¹²⁵ Rahman, *İslamî Yenilenme Makaleler II*, 49-50.

¹²⁶ Malgorzata Rajkowska, *Cihatçı Örgütler ve Kadın Katılımı: IŞİD Örneği*, 95; Amoori vd., “The Socio-Political Role of Women from New Salafist Point of Views and Their Comparison with Old Salafist Perspectives”, 96.

¹²⁷ Furkan, “Ancak Değerli Olan Şeyler Saklanır”.

tesettürü ile ilgili yer alan metinler aynı yazar tarafından bir silsile şeklinde yazılmış ve tesettür oldukça detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu metinlerde, kadının tesettürünün, çocuğuna giydirdiği kıyafetten kullandığı telefon kabına, giydiği ayakkabıdan telefonda konuşma şekline kadar detaylandırılmıştır. Kadınların sesine dikkat etmesi gerektiği, zaten toplumda kadının hastaneye gitmek, şoföre bir şey söylemek ve adres sormak vb. olabilecek zorunlu haller dışında dışarda olmadığı için bu zorunlu yerlerde de dikkat etmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹²⁸ Tesettürün detaylandırılarak ele alındığı bu metinlerde, tesettür ilahi bir emir olmaktan öte bir denetim aracı olduğu algısı uyandırmaktadır. Yazar kadın-erkek ilişkisinde, Berktaş'ın da ifade ettiği gibi tehlikenin odağına kadın koyulmuş gibidir.¹²⁹

Yine konuyla ilgili olarak çocukların izlediği çizgi filmlerde anne rolündeki kadın figürlerinin tesettürlü olmaması hem erkek hem de kız çocuklarda bir yanılsama oluşturacağı endişesiyle izletilmemesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.¹³⁰ Bu anlamda, çocuk dergilerinde anne figürü ve yer yer çocuk karakterlerin de örtülü olduğu görülmektedir.¹³¹ Bu durum zihniyet inşa etmenin ve onu korumanın doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, çocukların içinde bulundukları yaşam pratiğine yabancılaşmaması olarak da değerlendirilebilir. Aynı zamanda bu durum, bütün yaşamın Tevhid inancı çerçevesinde oluşturulduğunun bir örneği olarak anlamlıdır. Çünkü Tevhid inancı, yalnızca metafizik bir düşünce olarak kalmayıp bireylerin dünyayla ilişkisini, dergide yer alan bir görsele değin, şekillendirmiştir.¹³²

Katılımcılar tesettürü anlatırken bu şekilde detaylandırmamış üstelik anlattıktan sonra bunun kadınların konuşamayacağı veya dışarı

¹²⁸ Furkan, "Kıyafetin Nasıl Olmalı"; Furkan, "Evinden Çıktığında Kokuna Dikkat Et".

¹²⁹ Berktaş, *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, 114.

¹³⁰ Faruk Furkan, "Müslüman Kadın ve Televizyon", *Tevhid Dergisi* 52. sayı (Eylül 2016).

¹³¹ "Her Çağda Merhamet", *Tevhid Çocuk Dergisi* 12 (Kasım 2022).

¹³² Mahcupyan, *İdeolojiler ve Modernite*.

çıkamayacağı anlamına gelmediğini de ayrıca ifade etmişlerdir. Tesettür, kadını dışardaki kötülüklerden korumakta ve bir sınır çizmektedir. Bu sınır içerisinde kadınlar istediklerini yapabilir demişlerdir. Yani tesettür kadını toplumdan engellememekte, toplumsal alana çıktığında diğerleri ile arasına bir sınır koyarak onu korumaktadır.

Genel olarak kadının yapısal olarak çekici, erkeğin ise buna yönelik zaafı olduğu kabul edilmektedir. Araştırmacı tarafından tesettürle ilgili yazılmış metinlerden hareketle, bu ilişkide tesettür ve kadının dişil kimliği arasında bağ kurulduğu, kadının erkek için her an tahrik edici bir unsur, tehlike ve risk olarak anlaşıldığı katılımcılarla paylaşılmıştı. Katılımcılar, metinden yazarın sorumlu olduğunu ifade ettiler. Kadın katılımcılar bu yorum karşısında çok şaşırılmışlardı. Hatta dişil ve cinsel kimlik ifadeleri onlar için zorlayıcı olmuştu. Katılımcılar, tesettürle bu şekilde bir bağ kurmadıklarını bunu yalnızca Allah'ın emri olarak yerine getirdiklerini, toplumda da herkesin edep ve ahlak ölçülerine dikkat ederek bulunması gerektiğini ifade etmişlerdi. Erkek katılımcılar, peçeli bir tesettürün kadın-erkek ilişkisinde korunmak için en ideal örtünme şekli olduğu görüşündeydi.

Tesettür bir taraftan iman ve inanç meselesi olarak ele alınmakta öbür tarafta kadın ve erkek ilişkisinde koruyucu olarak ahlaki boyutu öne sürülmektedir. Amoori ve arkadaşları tesettürü iki boyutta incelemiş ve bununla eski ve yeni selefler arasında bir ayrım noktası olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre, eski selefler tesettürü bir hukuk meselesi olarak ele alıp ahlaki boyutunu ön plana çıkarırken, yeni selefler bir iman ve inanç meselesi olarak ele aldıklarını tespit etmişlerdir. Katılımcılar, bu iki yaklaşımı içinde barındırırken, metinlerde daha çok ahlaki boyutuyla ele alındığı görülmektedir. Amoori vd. yaptığı eski ve yeni selefî ayrımından gidilecek olursa genel olarak metinlerde yer alan ifadeler eski selefiliği çağrıştırırken, katılımcılar yeni selefler olarak öne çıkmaktadır.

Cemaatin erkek ve kadın katılımcıları arasında belirgin bir farklılık bulunmamıştır. Yine Van ve İstanbul illeri arasında da açık bir

farklılık tespit edilmemiştir. Ancak kişilerin cemaat öncesi geçmiş farkları, konulara yaklaşım açısından yer yer ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak genel olarak benzer yorumlar yapılmıştır. Bu da katılımcılara, yarı yapılandırılmış mülakat sorularının verilmesiyle ilgili olabilir. Bu noktada, referans alınan kaynakların etkisi de vardır ancak dergilerin kaynak olarak alınma durumu tartışmalı ve belirsiz kalmaktadır. Çünkü katılımcılar, çoğunlukla ifadelerle katılmamıştır. Bununla birlikte, mülakatlarda araştırmacıyla birlikte yapılan ses kaydı, katılımcılar tarafından da yapılmıştır. Bunun da benzer cevaplar verme noktasında ayrıca etkisi olabilir.

SONUÇ

Tevhid ve Sünnet cemaati, inancı doğrultusunda Allah-insan ilişkisini dikkate alarak kendini, ötekini ve çevresini anlamlandırmakta; kadına yaklaşımında da temel referans olarak Kur'an ve Sünnet'i esas almaktadır. Bu çerçevede kadın, kulluk sorumluluğu açısından erkeklerle eşit bir düzlemde konumlandırılmaktadır. Bu noktada hem metinlerdeki hem de mülakatlardaki yaklaşım benzerlik göstermektedir. Ancak toplumsal ve ailevi roller ile hak ve sorumluluklar, kadın ve erkeğin yaratılıştan gelen farklılıklarına dayandırılmakta ve bu farklılıklar doğrultusunda şekillenmektedir. Dolayısıyla kadın ve erkek arasında varoluşsal eşitlik vurgusu korunurken, pratikte rollerin ayrışması ilahî bir takdirle gerekçelendirilmektedir. İnsani zeminde ve en temelde kulluk sorumluluğu bakımından erkek ve kadın eşittir. Ancak daha sonra ki emirler-yasaklar, haklar-sorumluluklar, aile ve toplum içindeki roller ikisinin yapısına göre şekillenmektedir. Kur'an'ı Kerim'de kadın ve erkek için söz konusu olan her hak ve sorumluluk bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bunlar kadın ve erkek için ilahi bir emir olarak nitelendirilmektedir. Bu emir olduğu şekliyle kabul edilmektedir.

Cemaat, kadın ve erkeğin toplumsal konumlarını sahip oldukları biyolojik yapı ve fitrî özellikler üzerinden açıklamakta; bu doğrultuda klasik toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmektedir. Bu rollerin, ilahi bir dağılımla gerçekleştiğine inanılmakta, sabit ve değişmez olarak benimsenmektedir. Bu ilahi belirlemeye karşı olarak değerlendirildiği için “cinsiyet eşitliği” kavramına mesafeli durmakta, onun yerine farklıları dikkate alan “cinsiyet adaleti” çağrıştıran bir anlayışı benimsemektedir. Öte taraftan, kadınların yalnızca “anne” rolüne indirgenmediği, eğitim ve meslek seçiminde tercihlere alan tanındığı görülmektedir. Bu durum, cemaatin, bir taraftan geleneksel değerlere bağlılığını sürdürürken öbür taraftan modern yaşam pratikleriyle de uyum arayışı içinde olduğunu göstermektedir. Nitekim kadınların kamusal alanda var olabileceği yönündeki yorumlar, cemaatin mutlak

bir muhafazakârlıktan ziyade seçici bir modernleşme stratejisini benimsediği izlenimini vermektedir.

Sonuç olarak, Tevhid ve Sünnet Cemaati, dinî anlayışını selefi referanslar üzerinden inşa etmekte; bu yönüyle “yeni selefilik” çerçevesinde değerlendirilebilecek bir konumda yer almaktadır. Kadınların konumuna dair üretilen söylem ise, dinî normlara sadakati önceleyen ancak pratikte modern toplumsal gerçekliklerle sınırlı ölçüde temas kuran bir denge arayışını yansıtmaktadır. Cemaatin kadınlara dair bakışında, bir yandan sabit ve değişmez görülen ilahî emirlerin belirleyiciliği öne çıkarken, öte yandan modern yaşamın sunduğu bazı fırsatların da İslâmî hassasiyetler çerçevesinde değerlendirilebileceği kabul edilmektedir. Bu durum, kadınların yalnızca geleneksel rollerle sınırlandırılmadığı, ancak rollerin belirlenmesinde toplumsal cinsiyet farklılıklarının esas alındığı bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Bu çalışmanın bulguları, Tevhid ve Sünnet Cemaati özelinde kadınların toplumsal konumuna ilişkin söylem ve pratikleri anlamaya yönelik önemli bir çerçeve sunmaktadır. Ancak araştırmanın sadece bir cemaat bağlamında yürütülmesi, bulguların daha geniş selefi çevreler ya da diğer İslami cemaatlerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesini sınırlamaktadır. Gelecekteki araştırmalarda, farklı cemaatlerin kadın temsillerine ilişkin yaklaşımlarının karşılaştırmalı biçimde incelenmesi; ayrıca kuşaklar arası aktarımlar, kadınların bireysel dindarlık deneyimleri ve cemaat aidiyetinin dönüşüm dinamikleri gibi konuların odağa alınması, daha bütünlüklü bir resim sunacaktır. Bu tür çalışmalar, İslamcılık ve toplumsal cinsiyet ekseninde selefi kimliklerin farklı biçimlerde nasıl inşa edildiğini anlamamıza katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abduh, Muhammed - Rızâ, Muhammed Reşîd. *Tefsîru'l Kur'âni'l Hakîm Tefsîru'l Menâr (Menâr Tefsiri)*. çev. Mehmet Erdoğan vd. 13 Cilt. İstanbul: Ekin Yayınları, 2011.
- Abduh, Şeyh Muhammed - Rızâ, Muhammed Reşîd. *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Hakîm Tefsîru'l Menâr (Menâr Tefsiri)*. çev. Mehmet Erdoğan vd. 13 Cilt. İstanbul: Ekin Yayınları, 2011.
- Abduh, Şeyh Muhammed - Rızâ, Muhammed Reşîd. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm Tefsîru'l Menâr (Menâr Tefsiri)*. çev. Harun Ünal vd. 13 Cilt. İstanbul: Ekin Yayınları, 2011.
- Akkır, Ramazan. "Jihadist Salafism in Turkey: The Ideology of Abu Hanzala (Halis Bayancuk)". *Marifetname* 11/2 (Aralık 2024), 341-369.
- Akkır, Ramazan. "Selefilik'in İnternet Fıkhi: Ebu Hanzala Grubu Örneği (Tevhid ve Sünnet Cemaati)". *İnönü Üniversitesi* 3/108 (Eylül 2021), 449.
- Altıntaş, Ramazan. "Cahiliye Arap Toplumunda Kadın". *Diyanet İlmi Dergi* 37/1 (Mart 2001), 61.
- Amoori, Hamideh vd. "The Socio-Political Role of Women from New Salafist Point of Views and Their Comparison with Old Salafist Perspectives". *The International Journal of Humanities* 28/2 (2021), 84-102.
- Aydın Yılmaz, E. Sare. "Kadın Hareketinde Yeni Bir İvme". *Turkish Policy Quarterly* winter (2015), 107-115.
- Aydınlı, Halil. "Çağdaş Kural Dışı Tekfirciliğin Yapısal Unsurları Üzerine Bir Model Denemesi-1". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49/49 (Aralık 2015), 161-182.
- Başyazı. "Hizmet Çağrısı" 27 (Nisan 2014).
- Bayancuk, Halis. "Diyanetin Cemaatlerle İlgili Hazırladığı Raporu Nasıl Değerlendiriyorsunuz?" *Tevhid Dergisi* 84 (Ağustos 2019).
- Bayancuk, Halis. *Lailaheillallah*. İstanbul: Tevhid basım, 15. Basım, 2022.
- Bayancuk, Halis. "Muvahhidelere". *Tevhid Dergisi* 108 (Kasım 2021).
- Bayancuk, Halis. "Nasihat". *Tevhid Dergisi* 4 58 (Mart 2017).
- Bayancuk, Halis. "...Ruveybida Konuşacaktır..." *Tevhid Dergisi* 15 (Nisan 2013).
- Bayancuk, Halis. *Tevhid Kur'an-ı Kerîm Meali*. İstanbul: Tevhid, 2019.
- Bayancuk, Halis. "Ümmü Seleme ve Ümmü Umara'yı Hatırlatan Bacılara". *Tevhid Dergisi*.
- Bayancuk, Halis - komisyon. *Tağutlara Kulluğun Modern Mabedleri*. İstanbul: Furkan, 1. Basım, 2013.
- Bayazıt, Saadet. "Toplumsal Cinsiyet, Fıtrat ve Modern Dünyada Müslüman Kadın ve Erkek Rollerini". *Tezkire* 33/90 (Eylül 2024), 221-234.
- Berger, Peter Ludwig - Luckmann, Thomas. *Gerçekliğin Toplumsal İnşası*. İstanbul: Paradigma, ts.

- Berktaş, Fatmagül. *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis, 1. Basım, 1996.
- Biernacki, Patrick - Waldorf, Dan. *Snowball Sampling: Problems and Techniques of Chain Referral Sampling*. 2 Cilt. Sociological Methods & Research, 1981.
- Bilge, Emine. *Nakşibendilikte Kadın (Ulaşlı Köyü Örneği)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Braun, Virginia - Clarke, Victoria. "Using Tematic Analysis in Psychology". *Qualitative Research in Psychology* 3/2 (2006), 77-101.
- Butler, Judith. *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis, 9. Basım, 2023.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Türkiyede Dinî Liderlik". *Din ve Liderlik*. 131-196. Ankara: Oku ve Okut Yayınları, 2024.
- Çağatay, Neşet. *İslâm'dan Önce Arap tarihi ve Cahiliye Çağı*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1957.
- Çağlar, Kerem. "Buhranların Doğurgan Anası: Demokrasi". *Tevhid Dergisi* 3 (Nisan 2012).
- Çağlar, Kerem. "Demokrasi: Millet İradesi İle Tecelli Eden Zillet Halleri". *Tevhid Dergisi*.
- Çağlar, Kerem. "Kadın". *Tevhid Dergisi* 109 (Aralık 2021).
- Çağlar, Kerem. "'Makbul' Tağut ve Deve Yürekli Raiyeti". *Tevhid Dergisi*.
- Çağlar, Kerem. "Nebi Örneğinde Fitrî ve İmanî Bir Değer Olarak Vefâ". *Tevhid Dergisi* 51. sayı (ts.).
- Çağlar, Kerem. "Sokak Düzeni ve Madame Bovary'nin Kızları". *Tevhid Dergisi* 113 (Mayıs 2022).
- Çağlar, Kerem. "Tevhidi Cemaat Ne Değildir?" *Tevhid Dergisi* 5 (Mayıs 2012).
- Çelik Sağır, Ayşe. *Türkiye'de Günümüz Köktencilüğünün İdeolojisi: Tevhid Dersleri ve Selefiye Siteleri Örneği*. Yök Tez: Marmara Üniversitesi, 2013.
- Demirbilek, Fatma Betül. *Kadınların Modaya Yöneliminde Ötekileştirilmenin Rolü "Süleyman Hilmi Tunahan Cemaati" Konya Örneği*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Denzin, Norman Kent. *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. McGraw-Hill, 2. Basım, 1978.
- Denzin, Norman Kent - Yvonna Sessions Lincoln (ed.). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. SAGE, 2005.
- Duman, Mehmet Zeki. "İslam'da 'İnsan' Erkek veya Kadından Önce Gelir". *Eskiye* 12 (K 2009), 31-53.
- Ege, Esra. *Cemaat Anlatılarında Kadın: İsmailağa Cemaati Örneği*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

- Ercüment, Ayhan. “İslam Modernizminin Bir ‘Problem’ Alanı Olarak Kadın Konusundaki Eleştirileri Cevaplama Yöntemi”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/1 (2023), 191-216.
- Eroğlu, Doğu. *İşid Ağları Türkiye’de Radikalleşme, Örgütlenme, Lojistik*. İstanbul: İletişim yayınları, 1. Basım, 2018.
- Faruk, Furkan. “Tesettüründe İhlash Ol”. *Tevhid Dergisi* 42 (Ekim 2015).
- Furkan, Faruk. “Ancak Değerli Olan Şeyler Saklanır”. *Tevhid Dergisi* 41 (Eylül 2015).
- Furkan, Faruk. “Eşin İçin Süslenmeyi Bil”. *Tevhid Dergisi* 44 (Aralık 2015).
- Furkan, Faruk. “Evinden Çıktığında Kokuna Dikkat Et”. *Tevhid Dergisi* 45 (Ocak 2016).
- Furkan, Faruk. “Kıyafetin Nasıl Olmalı”. *Tevhid Dergisi* 43 (Kasım 2015).
- Furkan, Faruk. “Müslüman Kadın ve Televizyon”. *Tevhid Dergisi* 52. sayı (Eylül 2016).
- Geertz, Clifford. *Kültürlerin Yorumlanması*. çev. Hakan Gür. İstanbul: Dost Kitabevi, 1. Basım, 2010.
- Işık, Zehra. *Modern Kentte Farklı Kadın Dindarlıkları: İstanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Kallek, Cengiz. “Biat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, ts. Erişim 03 Mart 2025
- Kandemir, Salim. “Üstün Mücadele: Ümmü Umâre Nesîbe Binti Ka’b”. *Tevhid Dergisi* 104 (Haziran 2021).
- İbn Kesir Tefsiri*. çev. Savaş Kocabaş. 11 Cilt. İstanbul: Karınca & Polen yayınları, 2010.
- İbn Kesir Tefsiri*. çev. Savaş Kocabaş. 11 Cilt. İstanbul: Karınca & Polen yayınları, 2010.
- Konuk yazar. “İnsilâh”. *Tevhid Dergisi* 86 (Ekim 2019).
- Konuk yazar. “Modern Cahiliye”. *Tevhid Dergisi* 84 (Ağustos 2019).
- Mahcupyan, Etyen. *İdeolojiler ve Modernite*. İstanbul: Patika, 3. Basım, 2000.
- Mahi. “Biri Bizi Gözetliyor”. *Tevhid Dergisi* 2. sayı (Mart 2012).
- Mahi. “Dikkat! Sorunlar Değil Sorumlular Okusun”. *Tevhid Dergisi* 10 (Kasım 2012).
- Mahi. “Düşünme Molası”. *Tevhid Dergisi* 35. (Aralık 2015).
- Mahi. “Feminist miyim? Müslüman mı?” *Tevhid Dergisi* 1 (Ocak 2012).
- Mahi. “Kellim Kellim La Yenfa”. *Tevhid Dergisi* 81 (Nisan 2019).
- Mahi. “Kendi İçin Yaşamak...” *Tevhid Dergisi* 24 (Ocak 2014).
- Mahi. “Özet Geçiyorum”. *Tevhid Dergisi* 113 (Mayıs 2022).
- Mahi. “Özsaygı, Özdeğer ve Mutlu Kadın”. *Tevhid Dergisi* 78 (Ocak 2019).
- Mahi. “Radyo Programı”. *Tevhid Dergisi* 25 (ubat 2014).
- Mahi. “Sonunu Oku”. *Tevhid Dergisi* 101. sayı (Nisan 2021).
- Mahi. “Zarif Oğullar”. *Tevhid Dergisi* 96 (Ekim 2020).
- Mahmood, Saba. *Politics of Piety: The Islamic Revival and the Feminist Subject*. Princeton University, 2011.
- Malgorzata Rajkowska, Anna. *Cihatçı Örgütler ve Kadın Katılımı: İŞİD Örneği*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

- Manen, Max Van. *Researching Lived Experience: Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. SUNY, 1990.
- Midilli, Şeyma. *Erenköy Cemaatinde Kadın Sohbetleri: İçerenköy Semti Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Nurani, Shinta. “Salafi Women and Islamic Movements”: *Ulul Albab* 20/2 (2019), 233-254.
- Özağar, Mehmet Emin vd. (ed.). *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu*. İstanbul: DİB Yayınları, 4. Basım, 2020.
- Özkul, Mehmet Özgün. *Tevhid ve Sünnet Cemaati as an Islamic Social Movement*. Boğaziçi University, 2021.
- Öztürk, Mustafa. *Cahiliyeden İslamiyet’e Kadın*. Ankara: Ankara Okulu, 7. Basım, 2019.
- Rahman, Fazlur. *İslamî Yenilenme Makaleler II*. çev. Çiftçi. Ankara: Ankara Okulu, 2. Basım, 2000.
- Râzî, Fahreddin er-. *et-Tefsîru’l-Kebîr (Mefâtîhu’l-Gayb)*. 16 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1. Baskı., 1990.
- Râzî, Fahreddin er-. *et-Tefsîru’l-Kebîr (Mefâtîhu’l-Gayb)*. 16 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1990.
- Saadah, Tobibah vd. “The Economics of Salafi Feminism: Portrait of Social Construction and Entrepreneurship of Salafi Women in Lampung Indonesia”. *INFERENSI Jurnal Penelitian Sosial Keagamaan* 15/2 (Aralık 2021).
- Scott, Joan Wallach. “Gender: A Useful Category of Historical Analysis”. *The American Historical Review*, 91/5 (1986), 1053-1075.
- Semerkandî, Ebu’l-Leys. *Tefsîru’l Kur’an*. çev. Mehmet Karadeniz. 6 Cilt. İstanbul: Sezgin Neşriyat ve Ciltevi, 1993.
- Smith, Jonathan Alan vd. *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research*. SAGE, 2009.
- Sunesti, Yuyun vd. “Young Salafi-Niqabi and Hijrah: Agency and Identity Negotiation”. *Indonesian Journal of Islam and Muslim Societies* 8/2 (2018), 173-197.
- Şefkatlı Tuksal, Hidayet. *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Gelenegindeki İzdüşümleri*. Ankara: OTTO, 5. Basım, 2014.
- Tapan, Yunus Emre. *Twitter’da Türkiye Selefiligi: Sosyal Ağ Analizi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Tekin Önür, Huriye - Dündar, Emine. “Geleneksel İslâm Anlayışında Kadının Çalışması”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23/1 (2021), 321-346.
- Terzioğlu, Hülya. “İslam’da Kadının Konumuna Modern Yaklaşımlar - Mûsâ Cârullah Örneği-”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 18/33 (2016), 91-109.
- Tevhid Dergisi. *Biz Kimiz ve Ne İstiyoruz*. İstanbul: Tevhid basım, 1. Basım, 2016.
- Wedûd Muhsin, Amine. *Kur’ân ve Kadın*. çev. Nazife Şişman. İstanbul: İz, 3., 2005.

- Yaşın Dökmen, Zehra. *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi, 12., 2022.
- Yelgün, Enes. “İlk Müslümanlar Üzerine Birkaç Not”. *Tevhid Dergisi* 43 (Kasım 2015).
- Yıldırım, Nur. *Cahiliye Toplumunda Kureyş Kadını*. Kahramanmaraş: SAMER, 1. Basım, 2019.
- Yıldırım, Sunay. *Menzil Nakşiliği Kadın Cemaati Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Adıyaman Örneği*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Yücel, Asiye. *İslamcı Söylemde Kadın İmgesi: Kadın ve Aile Dergisi Örneği*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- “Her Çağda Merhamet”. *Tevhid Çocuk Dergisi* 12 (Kasım 2022).
- Kur’ân Yolu*. Erişim 07 Mart 2025. <https://kuran.diyaret.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Ad: DENİZ, Mehtap

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

ORCID: 0009-0003-3121-7296

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	-
Lisans	Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	11.06.2020

İş Deneyimi: YOK

Yıl	Yer	Görev
-----	-----	-------

Yabancı Dil

Arapça (B)

İngilizce (D)

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Mehtap Deniz
Öğrenci No	21920014002
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Din Sosyolojisi
Statüsü	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Tez Bilgileri	
Başlığı/Konusu	Tevhid ve Sünnet Cemaati'nin Anlayışında Kadının Toplumsal Konumu: Sosyolojik Bir Alan Araştırması

Tez Orijinallik Raporu Bilgileri*	
Sayfa Sayısı (Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümleri)	113
İntihal Tespit Programı	Turnitin
Benzerlik Oranı (%)	4%
Tarih	08/05/2025

*** Orijinallik raporu, aşağıdaki filtreler kullanılarak oluşturulmuştur:**

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimizi ve yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerin doğru olduğunu beyan ederiz.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman		Öğrenci
Adı Soyadı	Mesut DÜZCE	Mehtap DENİZ
İmza		
		Tarih 09.05.2025